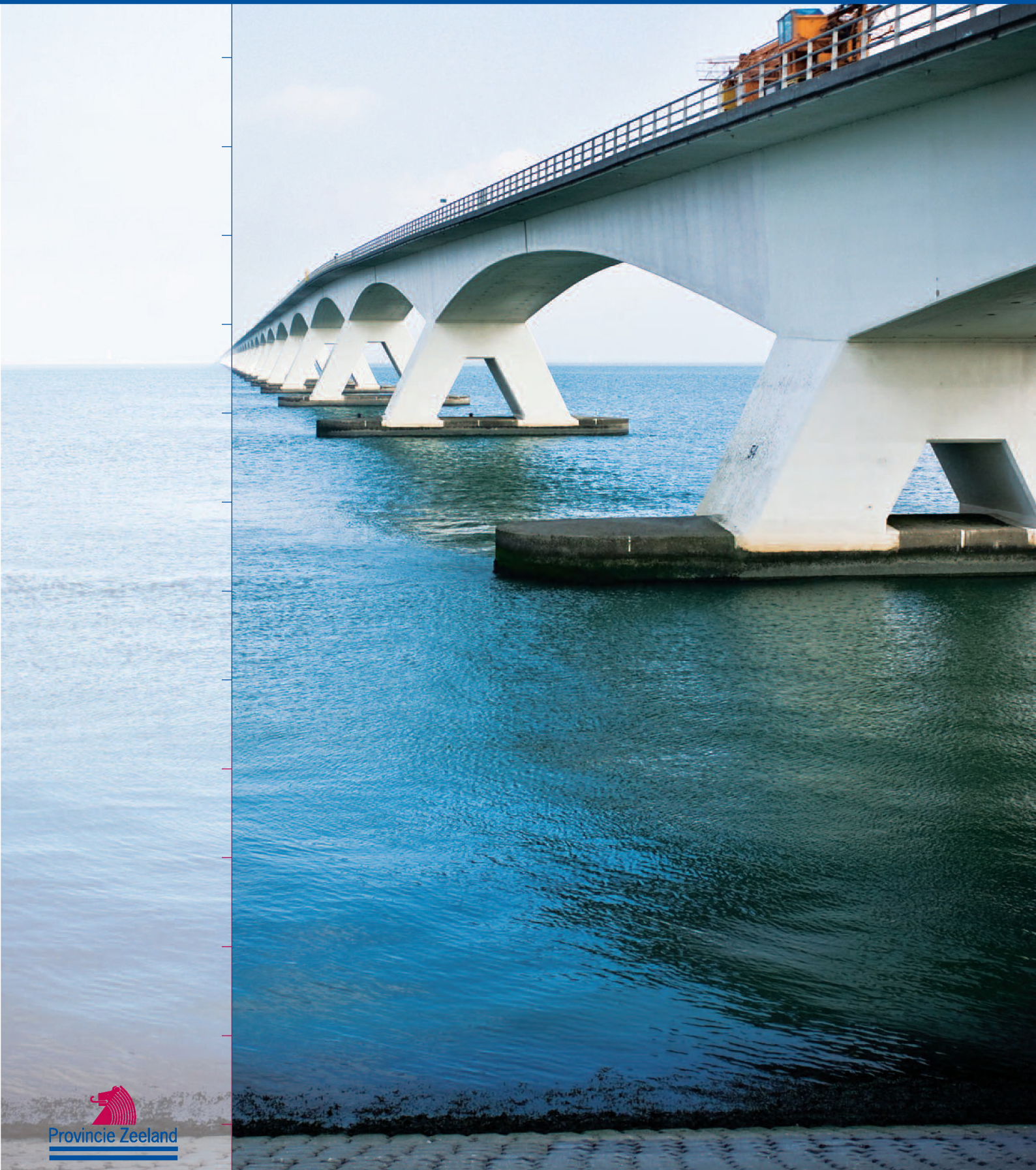

Versterken, Vernieuwen, Verbinden

Voortgangsrapportage 2010 en Jaarplan 2011, PSEB 2009-2012

Provinciaal Sociaal-Economisch Beleidsplan 2009-2012

Versterken, Vernieuwen, Verbinden

Een duurzaam perspectief voor de Zeeuwse economie

Voortgangsrapportage 2010 en Jaarplan 2011

Afdeling Economie

Middelburg, maart 2011

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING.....	3
SOCIAAL-ECONOMISCHE SCHETS VAN ZEELAND.....	13
OVERZICHT STAND VAN ZAKEN VAN ALLE ACTIEPUNTEN.....	47
PROGRAMMA ECONOMIE, ONDERWIJS EN ARBEIDSMARKT	53
PROGRAMMA KENNIS, INNOVATIE EN ONDERNEMERSCHAP	59
PROGRAMMA ZORGECONOMIE	65
PROGRAMMA ENERGIE EN KLIMAAT.....	69
PROGRAMMA HAVENS EN INDUSTRIE.....	75
PROGRAMMA RECREATIE EN TOERISME	81
PROGRAMMA LANDBOUW.....	91
PROGRAMMA VISSERIJ EN AQUACULTUUR.....	99
BIJLAGE 1. VERSLAGEN WERKSESSIES PSEB BIJEENKOMST	107
BIJLAGE 2. EUROPESE EN RIJKSPROGRAMMA'S.....	117
BIJLAGE 3. OVERZICHT PSEB-BUDGETTEN.....	119

INLEIDING

Het Provinciaal Sociaal-Economisch Beleidsplan (PSEB) "Versterken, Vernieuwen, Verbinden: Een duurzaam perspectief voor de Zeeuwse economie" is geschreven voor de periode 2009 t/m 2012. Dit is de tweede Voortgangsrapportage, waarin wordt gerapporteerd over de voortgang van de acties in 2010 en waarin het nieuwe Jaarplan voor 2011 wordt weergegeven. Het PSEB wordt iedere vier jaar door de afdeling Economie opgesteld en is een van de belangrijkste instrumenten voor deze afdeling bij de uitvoering van haar beleid. Daarbij worden, via intensieve samenwerking en communicatie intern en extern, verbindingen gelegd tussen de verschillende sectoren van de Zeeuwse economie.

In deze inleiding zal achtereenvolgens worden ingegaan op:

1. enkele belangrijke ontwikkelingen en gevolgen (veranderend Rijksbeleid, minder financiële middelen, gevolgen voor provinciale taken en rol);
2. uitgangspunten van het huidige beleid;
3. de jaarlijkse PSEB-bijeenkomst met externe partijen;
4. de verbinding of overgang van huidig beleid naar de toekomst toe;
5. de hoofdlijnen van het beleid: ingezet in 2010 en voortgezet in 2011.

1. Ontwikkelingen

Er zijn een aantal belangrijke ontwikkelingen gaande die van invloed zullen zijn op de rol, positie en taken van de Provincie op het gebied van de regionale economie. Daarbij spelen de bezuinigingen en de veranderde rolopvatting van het rijk met betrekking tot het regionaal economisch beleid en de positie van de provincies een grote rol.

Regeerakkoord, rijksbeleid, opgaven en gevolgen

In het Regeerakkoord wordt het regionaal economisch beleid van de rijksoverheid geschrapt en gedecentraliseerd. Het Rijk heeft aangegeven zich terug te willen trekken op een aantal topgebieden, zoals water, chemie, voedsel, logistiek, energie en tuinbouw. Verder legt het regeerakkoord de nadruk op clusters van bedrijven, zoals greenports, mainports, brainport, maintenance valley en energy valley. Het innovatiebeleid van de Rijksoverheid wordt veel beperkter: er zal nauwelijks nog sprake zijn van subsidies.

Positief is dat het nieuwe kabinet ruimtelijk-economisch beleid als kerntaak van de provincies ziet. Minder positief is dat zij wel taken wenst over te dragen van Rijk naar Provincie, maar fors bezuinigt op de middelen (zo wordt Pieken in de Delta niet voortgezet) die de Provincies kunnen benutten om die taken over te nemen. In Zeeland zijn een aantal sterke clusters, sectoren en zogenaamde "topgebieden" te onderscheiden: maintenance, chemie/biobased economy, logistiek, agrofood (incl. tuinbouw en visserij, productie en verwerking) en recreatie & toerisme. De eerste vier worden in het Regeerakkoord als topgebied aangemerkt.

In het PSEB staan de volgende begrippen centraal: innovatie, duurzaamheid, en vooral internationalisering en samenwerking. Zeeland werkt samen met partners in West-Brabant, de provincie Noord-Brabant, ondernemers en kennisinstellingen. Samen met deze partners wil Zeeland bij het Rijk bewerkstelligen dat er steun komt voor de chemie/biobased economy, maintenance, logistiek en agrofood en dat Zeeland en West-Brabant een belangrijke rol krijgen in het topgebied Chemie. Naast een keuze voor deze sectoren houdt dit ook een keuze in voor samen optrekken met West-Brabant en de vraag is dan ook, of er niet nóg intensiever moet worden samengewerkt óver de provinciegrens heen, om meer slagkracht en massa te krijgen. Daarnaast wordt getracht om ook voor het topgebied Water rijkssteun te krijgen. Hiervoor zullen primair de bij de Zuidwestelijke Delta (de Provincies Zeeland, Noord-Brabant en Zuid-Holland) betrokken partijen zich inzetten. Recreatie & toerisme, met daarbinnen veel aandacht voor watersport en beleving van Zeeland als bestemming (waarbij *hospitality* in zo breed mogelijke zin wordt toegepast), is een sector van belang voor de Zeeuwse economie, maar zal het bij de verdere ontwikkeling (vrijwel) geheel zonder rijksmiddelen moeten doen.

De Provincie en de gemeenten zouden meer samen moeten optrekken bij de uitvoering van het economische beleid, zoals in West-Brabant al het geval is. Temeer nu het Rijk zich terugtrekt is nauwe samenwerking tussen de regionale overheden gewenst. Daar moeten synergievoordelen uit te halen zijn en het past ook in de gedachte van "Met z'n vijftien (de 13 gemeenten, de Provincie en het Waterschap). Een vraag die zich in het verlengde hiervan laat stellen is, of het economisch beleid (in elk geval in een aantal sectoren), niet méér gebiedsgericht moet worden gevoerd in plaats van sectoraal of themagewijs zoals nu vooral het geval is. Zo wordt de samenhang van economie met ruimte helderder, wat meteen ook geldt voor de ruimtelijke keuzes die gemaakt kunnen worden.

Zeeland is van oudsher een MKB-provincie. Innoveren en het toepassen van kennis zijn voorwaarden voor

groei en werkgelegenheid. Zeeuwse instellingen beschikken over kennis maar deze komt nog maar matig ten goede van het MKB-bedrijfsleven. Er moet dus een extra slag worden gemaakt met het valoriseren (het ter beschikking stellen van c.q. het geven van toestemming tot het gebruiken van) kennis. Dit vereist ook een inspanning vanuit het Provinciale bestuur. Het feit dat budgetten door de rijksoverheid gekort worden, maakt het zoeken naar andere financieringswijzen en andere stimulansen voor innovatieve projecten steeds urgenter. Het toepassen van *Revolving funds* (een fonds, opgezet door de overheid, dat investeert in een bepaald soort projecten. Het geld dat terugverdiend wordt, mag door de beheerder van het fonds opnieuw geïnvesteerd worden) is een van de manieren om projecten een financiële stimulans te geven: investeren in plaats van subsidiëren.

De faciliterende, stimulerende en voorwaardenscheppende rol van de Provincie krijgt een ander karakter: er wordt meer gestuurd op fondsen dan op projecten. Een vraag die daarbij aan de orde komt is of fondsen los van de Provincie komen te staan. Is dat inderdaad het geval, dan zullen de taken voor de Provincie vooral liggen op het vlak van beleidsontwikkeling, regisseren en coördineren.

Overgangperiode

De fase waarin we ons nu bevinden is een soort overgangperiode van het huidige PSEB naar een toekomstige situatie die er wezenlijk anders uitziet.

Hoewel in het huidige PSEB ten opzichte van het vorige (2005-2008) al een behoorlijke slag is gemaakt voor wat betreft concreetheid en beperking van het aantal activiteiten, kent het PSEB nog steeds een achttal programmalijnen met daarbinnen per programma circa drie speerpunten. Voor deze aanpak is ten tijde van het opstellen van het plan bewust gekozen: de urgente economische situatie, die gekenmerkt werd door een recessie, vroeg om een breed, op sectoren gericht beleid. Op die manier kunnen de economische groei en de werkgelegenheid gestimuleerd worden.

In de actuele en toekomstige situatie is echter sprake van economisch herstel, terwijl daarnaast zaken spelen als bezuinigingen en de kerntakendiscussie, waardoor er behoefte is aan meer focus en het maken van scherpere keuzes. Het beleid wordt toegespitst op een aantal voor Zeeland kansrijke en herkenbare sectoren en enkele robuuste projecten.

Daarnaast dienen we, zoals eerder aangegeven, op zoek te gaan naar andere instrumenten: minder subsidiëren en meer investeren. Bovendien wordt het belang van samenwerking alleen maar groter, zowel binnen Zeeland tussen overheden, onderwijs- en kennisinstellingen en bedrijfsleven (de drie O's: Overheid, Onderwijs&Onderzoek en de Ondernemers, tegenwoordig ook wel Triple Helix genaamd), als met andere regio's (o.a. in Noord-Brabant en Vlaanderen), waarbij de kansen vergroot worden om aansluiting te vinden bij Europese Stimuleringsprogramma's en deze maximaal te benutten.

Dat bovenstaande veranderingen in breed verband aan de orde zijn, blijkt o.a. uit de ontwikkelingen in het Rijksbeleid waar we mee te maken hebben. Ook bij de jaarlijkse PSEB-bijeenkomst met externe partijen, die dit jaar in februari gehouden werd, waren dezelfde geluiden te horen. De analyse die door bureau Buck Consultants International werd gegeven over het huidige economische beleid en de veranderingen die op ons afkomen en hoe we ermee om kunnen gaan, bevestigde het beeld. Daarnaast geeft het recentelijk uitgebrachte rapport Bestuurskrachtonderzoek ook conclusies die bevestigen dat het noodzakelijk is om op bovenstaande punten in te spelen.

Bij dit transitieproces van beleid is het van belang om binnen een aantal sectoren datgene te versterken wat goed is, maar tegelijkertijd zijn nieuwe impulsen nodig en moeten er keuzes gemaakt worden. Onderwijs is daarbij een essentiële verbindende factor.

Met het huidige Jaarplan kunnen we in deze overgangperiode toch alvast een aantal coördinaten bepalen voor die koers naar de toekomst.

2. Uitgangspunten huidig beleid

Zoals de titel van het beleidsplan al aangeeft, werkt de afdeling Economie door de uitvoering van het PSEB aan het leggen van verbindingen tussen de verschillende sectoren van de Zeeuwse economie.

Samenwerking, innovatie en duurzaamheid zijn kernbegrippen in het PSEB.

Het PSEB bestaat uit een beleidsdeel (geldend voor 4 jaar) en uit jaarplannen. Het beleidsdeel verwoordt het beleid in algemene zin met het maatschappelijk effect en de doelstellingen (met indicatoren) die we hiermee in 2012 willen bereiken. In de jaarplannen wordt per jaar de uitvoering van het beleid beschreven.

Versterken, Vernieuwen, Verbinden binnen 8 beleidsprogramma's

Het motto van het huidige PSEB "Versterken, Vernieuwen, Verbinden" verwijst naar de manier waarop we ons beleid vorm geven: datgene versterken waar Zeeland goed in is, vernieuwen waar nieuwe kansen zich voordoen en kansen creëren door het zoeken naar nieuwe verbindingen tussen partijen, sectoren en thema's.

Binnen het PSEB wordt in alle acht de beleidshoofdstukken ingezet op deze lijn en worden de wegen ver-

kend voor nieuwe verbindingen. Het economisch beleid heeft samenhang met verscheidene andere beleidsvelden: onderwijs (Dé Onderwijsagenda), verkeer en vervoer (Provinciaal Verkeer- en Vervoerplan), ruimte en milieu (Omgevingsplan Zeeland, Strategienota en Uitvoeringsprogramma Energie en Klimaat), zorg, sociaal beleid en jeugdbeleid (Sociaal Akkoord en Beleidsprogrammering Sociale Zorg en Integraal Jeugdbeleid), cultuur (Cultuurnota) en het promotiebeleid zoals vastgelegd in de Promotienota.

Het jaarplan PSEB is een vertaling van beleid in concrete acties, voor de acht beleidsprogramma's:

- Economie, Onderwijs en Arbeidsmarkt
- Kennis, Innovatie en Ondernemerschap
- Zorg economie
- Energie en Klimaat
- Havens en Industrie
- Recreatie en Toerisme
- Landbouw
- Visserij en Aquacultuur

Het PSEB beschrijft het beleid inzake de Zeeuwse economie en werkgelegenheid. Het belangrijkste doel dat met het economisch beleid wordt nagestreefd is een evenwichtige groei van de Zeeuwse economie. Zoals aangegeven kent het huidige PSEB 8 programmalijnen met breed op sectoren gericht beleid, waarvoor ten tijde van het opstellen van het plan bewust gekozen is, vanwege de urgente economische situatie toentertijd.

Beschikbare budgetten

Zeeland maakt deel uit van een open economie, waarbij de omvang van vraag en aanbod in belangrijke mate wordt bepaald via marktwerking. Deze economie is steeds meer internationaal georiënteerd. We zien in toenemende mate erkenning van de rol van de provincies en de regio's binnen het Europese economische beleid, onder andere in de vele EU-programma's en Rijksprogramma's als POP-2 en POP-Nu, Interreg IV en OP-Zuid, Stimulering Voordelta en As4 van het Europees Visserij Fonds, en de Kennisvalorisatieregeling. Naast de eigen (PSEB)-budgetten zijn ook de hierboven genoemde middelen beschikbaar voor de uitvoering van het beleid. In de bijlage wordt een overzicht gegeven van de verschillende relevante subsidieprogramma's waar in 2010 een beroep op gedaan is. Dit is ook gezien het multipliereffect dat hiermee gepaard gaat, van groot belang.

Provinciale rol

Ruimtelijk-economisch beleid is kerntaak van de Provincie, ook al is het geen wettelijke taak. Het karakter van het beleid kan omschreven worden als stimulerend en voorwaardenscheppend/faciliterend. Waar nodig, vervult de Provincie ook een regisserende/coördinerende taak, waarbij het meer gebiedsgericht werken en het leggen van sectorale accenten per gebied instrumenten kunnen zijn.

Daarnaast wordt het ook steeds belangrijker om vroegtijdig mee te draaien in grote provincieoverstijgende projecten en gebiedsgerichte projecten waarbij tijdig beleidsbeïnvloeding vanuit economie plaats kan vinden (bijvoorbeeld bij projecten als MIRT-Grevelingen).

3. Jaarlijkse PSEB-bijeenkomst met externe partijen

Om het lopende PSEB-beleid en de geplande acties voor 2011 te toetsen aan de opvattingen, behoeften en wensen van onze economische partners, is op 2 februari 2011 de jaarlijkse brede PSEB-bijeenkomst gehouden. De inleiding werd verzorgd door bureau Buck Consultants International. Er werd een visie gegeven op de huidige economische ontwikkelingen en het veranderende regionaal-economisch beleid vanuit het Rijk, en de veranderingen die dat met zich mee brengt voor de rol van de Provincie bij uitvoering van het beleid en het realiseren van de geplande projecten.

Een duidelijke conclusie was dat acht programmalijnen voor het PSEB teveel is en dat er gefocust moet worden op een kleiner aantal speerpunten.

De inleiding door Buck Consultants International werd gevolgd door 5 werksessies voor de PSEB-beleidsprogramma's, te weten:

1. Havens en Industrie / Energie en Klimaat
2. Kennis, Innovatie en Ondernemerschap/ Arbeidsmarkt en Onderwijs / Zorg economie
3. Recreatie en Toerisme
4. Landbouw
5. Visserij en Aquacultuur.

Tijdens de bijeenkomst bleek dat er veel draagvlak en steun is voor het uitgevoerde beleid en de voorgenomen plannen. De externe partijen maakten duidelijk dat economie een kerntaak is en ook moet blijven van de Provincie. Wel werd aangegeven, dat het belangrijk is om meer scherpe keuzes te maken, meer focus te

creëren en hier de middelen gericht op in te zetten. Of dit dan nog moet in de vorm van subsidies of dat er meer gewerkt moet gaan worden met investeringsfondsen was een van de discussiepunten. De rol van de Provincie verschilt per beleidsterrein maar zal altijd coördinerende, regisserende en faciliterende elementen in zich hebben.

Daarnaast werd naar voren gebracht dat het cruciaal is om ondernemers en andere partijen tijdig bij de plannen en projecten te betrekken en ook verantwoordelijkheid te geven.

Voor de toekomst zag men mogelijkheden voor meer concrete en robuuste resultaten als er meer samengewerkt werd op een aantal geselecteerde speerpunten door middel van een gebiedsgerichte aanpak en door het koppelen van thema's als promotie/acquisitie, kennisvalorisatie/innovatie; bereikbaarheid en ruimte; projectuitvoering en financiering. Zie het volgende schema:

Speerpunten	Promotie/ acquisitie	Onderwijs/ arbeidsmarkt	Kennis/ innovatie	Gebieds- ontwikkeling	Investerings- fonds	Project- uitvoering
<ul style="list-style-type: none"> ● Chemie/Biobased ● Maintenance 						
<ul style="list-style-type: none"> ● Agrofood 						
<ul style="list-style-type: none"> ● Logistiek/havens 						
<ul style="list-style-type: none"> ● Recreatie en Toerisme 						
<ul style="list-style-type: none"> ● Water (econ. gerelateerd, incl. energie / deltatechnologie) 						

In deze rapportage is een terugkoppeling van de deelsessies opgenomen (zie achterin). Daarbij is aangegeven welke onderdelen van het jaarplan 2011 zijn aangepast als gevolg van input van onze economische partners.

4. Verbinding van het huidige PSEB-beleid naar het toekomstige Rijksbeleid

Als we kijken naar de ontwikkelingen die op Rijksniveau spelen én naar de lijn die al ingezet is in de PSEB-programma's en het Jaarplan, kunnen we concluderen dat een aantal clusters en sectoren in het PSEB ook in het nieuwe Rijksbeleid aandacht krijgen. Het betreft o.a. chemie/biobased economy, logistiek met de Zeeuwse havens als belangrijke trekker van de economie, duurzame energie en water (technologie), maintenance, agrofood.

De in het PSEB ingezette koers, met uitbouw van sterke sectoren/clusters en het realiseren van nieuwe verbindingen, biedt goede mogelijkheden voor verdere ontwikkeling. Begrippen als innovatie, duurzaamheid, internationalisering en samenwerking staan zowel bij het nieuwe Rijksbeleid als ook bij ons provinciale beleid centraal. Dat neemt niet weg dat er nog wél duidelijkere keuzes gemaakt moeten worden.

De verbinding tussen de drie O's (Triple Helix) onderwijs, ondernemers en overheden is een leidraad bij de innovatieprocessen in het algemeen en in het regionaal economisch beleid in het bijzonder. Dit komt in de aanpak van de topgebieden nadrukkelijk terug, maar sluit ook goed aan bij de aanpak in Zeeland. Op die manier kunnen we ervoor zorgen dat kennis niet op de plank blijft liggen, maar sneller in de praktijk wordt toegepast met toegevoegde waarde voor de economie tot gevolg. Positief is dat in het huidige PSEB het onderwijs al sterk verankerd is, met belangrijke kernpunten als kenniseconomie en de aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt.

De bezuinigingen maken het niet mogelijk om de ambities die we hadden bij het formuleren van het beleid in 2009, te handhaven, al zijn wij ons er als provinciale overheid zeer van bewust hoe belangrijk continuïteit van beleid is. Iets wat een des te grotere uitdaging wordt, nu de rijksoverheid zich op het terrein van ruimtelijk economisch beleid steeds verder terugtrekt, en er vanuit de markt voor veel zaken naar de Provincie wordt gekeken om economische groei te stimuleren. Ruimtelijk economisch beleid is nu eenmaal haar kern-taak.

Daarnaast is de noodzaak om in te spelen op de huidige ontwikkelingen, terwijl daar minder geld vanuit het Rijk tegenover staat. Door de bezuinigingen en het veranderde Rijksbeleid zullen er nog meer keuzes moeten worden gemaakt en zal het beleid zich moeten toespitsen op de belangrijkste speerpunten.

In het Jaarplan 2011 is met deze aspecten al nadrukkelijk rekening gehouden of invulling aan gegeven: er is sprake van een sterkere concentratie op topprioriteiten (b.v. Biobased), ambities zijn bijgesteld, er worden minder speerpunten per programma uitgevoerd, bepaalde activiteiten en financiering worden geleidelijk afgebouwd, middelen worden vooral ingezet als cofinanciering voor EU-programma's en voor een aantal acties is in 2011 geen PSEB-budget gepland.

Ook zullen we anticiperen op de afloop van voor de Zeeuwse economie belangrijke Europese programma's, zoals OP-Zuid, POP2, Europees Visserij Fonds en Interreg. Op dit moment zijn de beschikbare middelen al voor een groot deel toegekend. Dat geeft aan dat er behoefte is aan dit soort programma's. In het komend jaar zullen we niet alleen aandacht besteden aan een goede projectuitvoering van lopende en net ingediende projecten, maar ook aan de zoektocht naar nog niet optimaal benutte (vooral EU-) fondsen, zoals bij voorbeeld het 2- Zeeënprogramma. Dit wordt o.a. al benut voor het Transcoastproject (recreatie en toerisme). Ook zullen nieuwe financieringsinstrumenten worden verkend (zoals revolving funds), nationale en Europese kredietfaciliteiten en de voortzetting van stimuleringsprogramma's na 2013.

5. Hoofdpijnen van beleid: ingezet in 2010 en voortgezet in 2011

In de 8 Programma's van het PSEB worden de speerpunten en acties van het beleid weergegeven. Voor de uitgebreide beschrijving verwijzen we naar de uitwerking per Programma (volgend op dit hoofdstuk).

Hieronder noemen we kort enkele hoofdpijnen van beleid en gaan we vervolgens in op activiteiten die niet zo expliciet beschreven zijn in de Programma's maar waar wij wel intensief mee bezig zijn omdat zij een belangrijk onderdeel vormen van de sectoroverstijgende economische ontwikkelingen.

De belangrijke speerpunten uit de 8 programma's komen samen in de volgende beleidsthema's en vormen, in samenhang met onderwijs, de hoofdpijnen van beleid.

1. Chemie/Biobased economy (inclusief agrosector)
2. Agrofood (inclusief aquacultuur en relatie met biobased economy)
3. Havens, logistiek en maintenance
4. Water (economie-gerelateerd inclusief energie/deltatechnologie)
5. Recreatie en Toerisme

5.1. Chemie/Biobased economy (inclusief agrosector)

Dit is een van de hoofdpijnen van ons beleid, waarbij de chemische industrie en de energiesector zich in een transitietraject omvormen naar een 'biobased economy': een groene grondstoffeneconomie. Deze beleidslijn is bij het opstellen van het PSEB ingezet, heeft zich het afgelopen jaar verder ontwikkeld en zal in de komende periode nog verder uitgebouwd worden.

In de volgende hoofdstukken van dit Jaarplan komt dit onderwerp bij de beschrijving van een aantal activiteiten beknopt aan de orde, maar gezien de bredere urgentie en reikwijdte van het onderwerp gaan wij er hieronder meer in detail op in.

Bij de biobased economy, of groene grondstoffeneconomie, spelen verscheidene sectoren een belangrijke rol: energiebedrijven, de chemische industrie en de agro & foodsector. Steeds nadrukkelijker werken Zeeland en West-Brabant (en ook Vlaanderen) hierbij samen.

Zeeland en West-Brabant hebben al vele jaren een sterke agrosector en chemische procesindustrie. In de agrosector gaat het om productie van gewassen door boeren, maar ook om verwerking daarvan door bedrijven zoals Cargill, Cosun en CSM. Belangrijke spelers in de chemie zijn o.a. Dow Chemical, Sabic Innovative Plastics en kunstmestproducent Yara. Ook in de aangrenzende regio's Vlaanderen en Zuid-Holland gebeurt heel wat op dit gebied. Denk aan het bedrijvencluster Ghent Bio-Energy Valley, de Rotterdamse haven en DSM in Delft.

Naast deze bedrijven is er goede kennisontwikkeling, onderwijs en Research & Development in huis: bij bovengenoemde ondernemingen, maar ook aan de Universiteit van Gent, de Hogeschool Zeeland, de bio-raffinage-proeffabriek in Gent en het opleidingscentrum van Biobase Europe in Terneuzen. De Zeeuws-Vlaamse Kanaalzone biedt met de aanwezige bedrijven, de samenwerking tussen de verschillende partijen en met de Vlaamse Kanaalzone prima perspectieven voor een verdere uitbouw.

De logistieke ontsluiting van Zeeland en West-Brabant is goed: we beschikken over de zeehavens van Vlissingen, Terneuzen en Moerdijk en goede achterlandverbindingen via binnenvaart, buisleiding, spoor en wegtransport. Naast het verwerken van onze eigen geproduceerde biomassa is het dus ook mogelijk om biomassa van elders te importeren om zodoende schaalvoordelen te benutten die uiteindelijk resulteren in lagere kosten per eenheid product.

De afgelopen periode hebben wij de beleidsnota "*Bio als Basis: kader, kansen en keuzes voor een biobased economy Zeeland*" opgesteld. De SER-Zeeland heeft een advies uitgebracht: *Biobased Hotspot Zuidwest-Delta: Duurzame Ontwikkelkracht voor Nederland*. Dat advies bevestigt de kracht en goede uitgangspositie van onze regio. De SER-Nederland heeft het advies *Meer Chemie tussen Groen en Groei* vastgesteld. Ook in dat advies is er prominent aandacht voor Zeeland en Noord-Brabant. Bovendien spoort de landelijke SER de Rijksoverheid onder meer aan om in ruimere mate aandacht en middelen op biobased economy in te zetten.

Naast de beleidsrapporten zijn er belangrijke stappen gezet naar realisatie, zoals bijvoorbeeld:

- Biopark Terneuzen, waar industriële en agrarische bedrijven reststromen uitwisselen. Bijvoorbeeld warmte en CO2 worden afgevangen bij kunstmestfabriek Yara, die vervolgens via buisleidingen aan de nabijgelegen glastuinbouw worden geleverd.
- Het Pieken in de Delta-project Bioraffinage Innovatie Centrum (Biobased Innovations) met vier inhoudelijke innovatielijnen waarbij tientallen voornamelijk Zeeuwse en Brabantse bedrijven en kennisinstellingen actief betrokken zijn.
- Biobase Europe dat bestaat uit een bioraffinage proeffabriek in Gent en een trainings- en opleidingscentrum met publieksfunctie in Terneuzen. De proeffabriek is inmiddels operationeel en heeft zijn eerste proeven voltooid. Het opleidingscentrum in Terneuzen wordt op dit moment gebouwd. Naar verwachting wordt de locatie in mei dit jaar opgeleverd. Dan zullen de opleidingstrajecten voor o.a. bioprocessoperators starten.
- Biobased economy draait niet alleen om het gebruik van groene reststoffen en bestaande gewassen maar ook om het zoeken naar nieuwe geschikte bronnen van biomassa. Algen zijn zo'n bron en kunnen gekweekt worden op reststromen: afvalwater, warmte en CO2 zijn belangrijke ingrediënten voor algenkweek. Er lopen verscheidene algenprojecten. Dit betreft ook de aquacultuursector: zo kunnen schaal- en schelpdieren worden gevoed met algen.
- In de agrarische sector zijn er ook tal van activiteiten: het Interreg-project Groene Grondstoffen dat vorig jaar is gestart, heeft als doel om een aantal kansrijke ketenmogelijkheden te identificeren. Zo wordt praktisch bestudeerd hoe vezels, inhoudsstoffen en energie uit gewassen kunnen worden gewonnen. Bij agrarisch kennis- en innovatiecentrum De Rusthoeve onderzoekt men de mogelijkheden van uien en miscanthus. West- en Oost-Vlaanderen, Limburg en Vlaams Brabant verkennen de mogelijkheden van andere gewassen.

Op 10 februari 2011 heeft in Bergen op Zoom het congres Nieuwe Verbindingen in de Biobased Economy Zuidwest-Nederland plaatsgevonden, waarbij de aanpak voor de doorontwikkeling werd toegelicht. De uitvoering zal nog nader worden uitgewerkt, maar gestreefd wordt om de ontwikkelingsmaatschappijen NV Economische Impuls Zeeland en REWIN daarbij een prominente rol te laten spelen. Ook Zeeland Seaports en havenschap Moerdijk zouden daarin moeten gaan participeren. Uiteraard moeten ook de toonaangevende bedrijven uit chemie en agro vertegenwoordigd zijn, en niet te vergeten de onderwijs- en kennisinstellingen in onze regio.

De uitvoering zal langs 5 lijnen worden opgepakt: regiobranding en acquisitie; onderwijs en kennisontwikkeling; Research & Development en Business Development; campusontwikkeling en thematische bedrijventereinen; financiering (oprichting van een investeringsfonds).

Al bezuinigt de Rijksoverheid flink, zij ziet ook wel dat een groene grondstoffeneconomie te belangrijk is om geen aandacht aan te besteden. De komende maanden kunnen concrete businesscases ingediend worden voor de 9 topgebieden die Nederland kent. Zeeland en West-Brabant bereiden in dat kader een gezamenlijke businesscase chemie voor, met als focuspunt de biobased economy.

Dat de partijen in Zuidwest-Nederland warm lopen voor intensivering van de samenwerking blijkt ook uit de intentieverklaring die op het congres in Bergen op Zoom is ondertekend. De ambitie is om tot de Europese top te behoren waar het gaat om biobased economy en verduurzaming van de procesindustrie. Ondertekenaars zijn de beide provincies, Hogeschool Zeeland en Avans, Biopark Terneuzen, Biobased Innovations en Biobase Europe. Biopark Terneuzen en Biobased Innovations vertegenwoordigen tientallen bedrijven; ondernemers zien dus ook de kansen in die de biobased economy biedt. Alle drie de O's (Ondernemingen, Onderwijs-onderzoek en Overheid) zijn er nauw bij betrokken.

5.2. Agro en food (inclusief tuinbouw, visserij/ aquacultuur, productie en verwerking)

In aansluiting op de hiervoor genoemde hoofdlijn van biobased economy wordt verder ingegaan op agrofood. Als Provincie hebben we de taak op ons genomen om de groene transitie te faciliteren. Het agrofoodcluster speelt daarin een belangrijke rol en is economisch van groot belang. Het heeft een productiewaarde van ca. 1,7 miljard, een toegevoegde waarde van ca. 800 miljoen en een aandeel van ca. 15 % in de regionale werkgelegenheid.

Foodport Zeeland

De sterke logistieke uitgangspositie met diepzeehavens in combinatie met de agrarische productie, aquacultuur en verwerkende industrie biedt Zeeland kansen die nog onvoldoende worden benut. Om deze kansen te benutten is samenwerking noodzakelijk. Samenwerking binnen en tussen ketens, samenwerking tussen private en publieke partners, samenwerking met kennisinstellingen en samenwerking met maatschappelijke organisaties. Daarom is in 2010 gestart met het opstellen van een actieprogramma voor Foodport Zeeland in opdracht van de initiatiefnemers Kanaalzone Zeeuws-Vlaanderen, de Provincie Zeeland, ZLTO, ZSP, de gemeenten Terneuzen en Reimerswaal en als trekker Economische Impuls Zeeland. Foodport Zeeland wordt een samenwerkingsverband van ketenpartijen in de foodsector dat innovatie en structuurversterking

stimuleert.

Het concept-Actieprogramma wordt de komende maanden met ondernemers besproken.

Binnen het programma Landbouw wordt hier ook verder aan gewerkt. Het programma Visserij en Aquacultuur, waarin de speerpunten en activiteiten op dit terrein beschreven staan, heeft ook nauwe relatie met de hiervoor weergegeven aspecten (zowel bij biobased als met agro en food).

5.3. Havens, logistiek en maintenance

De Zeeuwse havens zijn met alle activiteiten die daar plaatsvinden op industrieel, logistiek en maintenance terrein zeer belangrijke trekkers van de Zeeuwse Economie. In het programma Havens en Industrie wordt op de uitvoering van hierbij horende speerpunten nader ingegaan. Met name het stimuleren van samenwerking en innovatie in logistiek en maintenance is belangrijk.

In het Pieken in de Deltaprogramma is maintenance ook een belangrijk speerpunt (piek). De afgelopen periode hebben Zeeland en West-Brabant hier samen uitvoering aan gegeven. In het stimuleringsprogramma hebben Zeeuwse en West-Brabantse bedrijven projecten uitgevoerd, mede in overleg of samenwerking met onderwijs- en kennisinstellingen en overheden. In de bijlage (bijlage 3) is een overzicht weergegeven van de projecten waar het afgelopen jaar om ging. Voor het toekomstig beleid trekt Zeeland verder samen op met Noord-Brabant op het gebied van logistiek en maintenance. Hiertoe wordt ook gezamenlijk gewerkt aan een businesscase maintenance die bij het Rijk ingediend zal worden.

Verzelfstandiging van Zeeland Seaports (ZSP)

Enkele jaren geleden is geconstateerd dat de bestuurlijke en commerciële slagkracht van ZSP diende te worden versterkt. Vervolgens is in 2007/2008 bekeken hoe dat het beste kon gebeuren. De toenmalige organisatievorm Gemeenschappelijke Regeling (GR) is vergeleken met andere organisatievormen (zoals NV- en BV-structuren). Geconcludeerd werd dat het verzelfstandigen van ZSP tot een overheids-NV de beste oplossing zou zijn. Na instemming van Provinciale Staten en de desbetreffende gemeenteraden is het verzelfstandigingstraject in 2008 ingezet om in 2010 te worden voltooid. Per 1 januari 2011 is ZSP een overheids-NV. Wel blijft de GR de komende jaren bestaan als financieringsvehikel voor de NV. Naar verwachting zal de NV omstreeks 2028 zelf volledig in haar financiering kunnen voorzien; dan zal de GR worden opgeheven.

5.4. Water (economie-gerelateerd inclusief energie en deltatechnologie)

Water en Economie is een belangrijke rode draad door het beleid van de Provincie en dit krijgt onder meer uiting in het PSEB. Daarnaast zijn er ook (nieuwe) ontwikkelingen die aansluiten bij of verder bouwen op de ingezette koers van kansen en mogelijkheden op economisch, ecologisch en veiligheidsterrein. Zeeland wil op het gebied van innovaties met betrekking tot waterbouwkunde en waterbeheer voorbeeldgebied en showroom zijn. Ook wil ze in economisch opzicht, qua kennisontwikkeling en imago, meer profiteren van de unieke kansen die zich in Zeeland voordoen m.b.t. watergerelateerde onderwerpen/projecten, onder andere op het gebied van deltatechnologie. Daarnaast biedt de verdere uitwerking van de combinatie land-water diverse mogelijkheden om economische impulsen te geven.

In het PSEB en in andere beleidsplannen van de Provincie is dit beleid ook weergegeven.

Watersport en Aquacultuur zijn belangrijke speerpunten van ons economisch beleid. In de programma's Recreatie en Toerisme en Visserij en Aquacultuur worden de kansen en mogelijkheden om deze speerpunten verder te versterken in acties uitgewerkt. Korthedshalve wordt voor de inhoud hiervan verwezen naar deze programma's.

Naast de programma's in het Jaarplan PSEB waar watergerelateerde onderwerpen deel van uitmaken hebben we het afgelopen jaar ook specifiek aandacht besteed aan een aantal projecten/initiatieven waarmee invulling gegeven wordt aan bovengenoemde ambitie (o.a. meewerken aan Dutch Delta Design, het voorbereiden van het Zeeuws Jaar van het Water). Daarnaast betreft dit een rol van economie bij:

- Business plan water voor Zuidwest Nederland (i.v.m. topgebieden)
- Zuidwestelijke Delta
- Communicatiecentrum Deltatechnologie
- KIC (Knowledge and Innovation Community)
- Delta Academy

Businessplan Water voor Zuidwest Nederland

Achtergrond hiervan is een motie over de topgebieden die is aangenomen bij de behandeling van de begroting van het Ministerie van Economie, Landbouw en Innovatie (EL&I). Dit betreft economische sectoren / thema's waar innovaties van nationaal belang spelen, zoals energie, chemie, water en tuinbouw. In de toelichtende inleidingen op de indiening van de motie van mw. Verburg heeft zij onder andere Zeeland genoemd als gebied waar een aantal belangrijke ontwikkelingen spelen, zoals op het gebied van de biobased economy, maintenance, water en nucleaire activiteiten.

Het aannemen van de motie betekent dat er tot 1 april 2011 door spelers in de topgebieden en regio's in Nederland (integrale) businessplannen kunnen worden ingediend bij het ministerie EL&I, op grond waarvan de regering voor 1 juni de middelen toekent. Het college van GS heeft besloten toe te werken naar een business plan voor biobased economy en voor water. Het business plan water zal zich richten op de gehele zuidwestelijke delta. Daarom zullen de provincies Noord-Brabant en Zuid Holland en het programmabureau Zuidwestelijke Delta bij de formulering van het businessplan betrokken worden. Ook zal de Delta Academy erbij betrokken worden.

Zuidwestelijke Delta

De Stuurgroep Zuidwestelijke Delta, bestaande uit vertegenwoordigers van ministeries, provincies en waterschappen, heeft begin 2010 een ontwerp-uitvoeringsprogramma Zuidwestelijke Delta 2010 - 2015+ in procedure gebracht. Dit uitvoeringsprogramma vormt een integratie van wateropgaven en gebiedsontwikkelingen in de Zuidwestelijke Delta. De inzet van de Stuurgroep is een veilige, ecologisch veerkrachtige en economisch vitale Delta te realiseren.

De Provincie Zeeland participeert in de Stuurgroep en diverse daaraan gelieerde werkgroepen en klankbordgroepen. Vanuit Economie wordt ervoor zorggedragen dat in het proces belangen van verschillende economische sectoren (recreatie & toerisme, visserij, landbouw) in acht genomen worden.

Ook hebben we het afgelopen jaar verder uitwerking gegeven aan de 3 projecten, te weten het Communicatiecentrum Deltatechnologie, het "KIC" (zie twee alinea's verder) en de Dutch Delta Academy. Daarnaast wordt sinds kort gewerkt aan een businessplan topgebied water voor Zuidwest Nederland.

Hieronder wordt kort de stand van zaken weergegeven.

Communicatiecentrum Deltatechnologie

In mei 2009 heeft de Provincie Zeeland besloten zich in te spannen voor de vestiging van een communicatiecentrum op Neeltje Jans. De economische situatie in 2009/2010 heeft effect gehad op de mogelijke financiering van dit communicatiecentrum. Dit betreft zowel de bereidheid en mogelijkheden van verschillende overheden als de belangstelling van marktpartijen om te investeren.

Uit het businessplan kwam naar voren dat het communicatiecentrum alleen commercieel exploitabel is met een zeer substantiële financiële bijdrage van de overheid. Op basis hiervan heeft de Provincie besloten om met het project communicatiecentrum te stoppen.

KIC

De Provincie Zeeland heeft vorig jaar het initiatief genomen om een internationale klimaatcoalitie op te richten, die in onderlinge samenwerking een Knowledge and Innovation Community voor Climate Change (KIC CC) kan realiseren. Dit initiatief is niet gehonoreerd, maar intussen zijn wel concretere stappen gezet voor het KIC-Energie, met als trekker de TU-Eindhoven met Brainport Development, onder de naam InnoEnergy. Eind 2010 heeft in Middelburg een bijeenkomst plaatsgevonden met relevante partijen om de samenwerkingsmogelijkheden te verkennen voor een pilot over toepassing en monitoring van smartgrid technologie in de Duurzame Jachthaven van de Toekomst op Schouwen Duivendland. Smartgrid houdt in dat op een slimme manier (decentrale) energiesystemen worden gekoppeld waardoor wordt bijgedragen aan een beter, duurzamer en kosteneffectiever gebruik van energie. De verkenning krijgt een vervolg in 2011.

Delta Academy

De Dutch Delta Academy (DDA) is een samenwerkingsverband tussen drie hogescholen: van Hall Larenstein, Hogeschool Rotterdam en de Hogeschool Zeeland. De afspraak tussen deze drie hogescholen is om gezamenlijk DDA te realiseren, waarbij iedere hogeschool een eigen gebied heeft waarop men zich specifiek richt. Voor de Hogeschool Zeeland is dit Kust en Estuarium, met de opleidingen Civiele Techniek, Aquatische Ecotechnologie, Delta Management.

De Provincie hecht groot belang aan het project en heeft financiering mede mogelijk gemaakt vanuit de bijdrage van de provincie aan de HZ om te innoveren en kansrijke nieuwe leertrajecten te starten.

De Delta Academy is inmiddels van start gegaan met de twee al bestaande opleidingen Civiele Techniek en Aquatische Ecotechnologie. Januari 2011 is de opleiding Deltamanagement geaccrediteerd, die in september 2011 van start zal gaan. Intussen wordt gewerkt aan het formuleren van diverse onderzoeksprogramma's, waarbij vraaggestuurd onderzoek (door bedrijfsleven en overheden) uitgangspunt is.

5.5. Recreatie en Toerisme

Recreatie en Toerisme is een sector van belang voor de Zeeuwse economie. Doelstelling van het beleid is "het verhogen van de bestedingen op het gebied van recreatie en toerisme in Zeeland door het stimuleren van sectoren met een hoge economische potentie en het implementeren van nieuwe product/markt-combinaties". De cijfers uit de verschillende trendrapporten hebben aangetoond dat de sector Recreatie en Toerisme een veranderingsproces doormaakt. Sommige onderdelen hebben een groeipotentie in zich (watersport, dagrecreatie, hotelsector) terwijl we bij andere sectoren een stagnatie zien (kampeersector en bungalowsector; dit geldt overigens niet voor de bedrijven met een hoog voorzieningenniveau). Ingezet wordt op het stimuleren van de sterke sectoren zoals watersport (inclusief onderwatersport), dagrecreatie, hotelsector

en andere vormen van verblijfsrecreatie met een hoog voorzieningenniveau. Naast de beschikbaarheid van middelen is fysieke ruimte ook een bepalende factor voor de realisatie van de plannen in de toeristisch-recreatieve sector. Bij de dagrecreatie richten we ons met name op het stimuleren van die ontwikkelingen die passen bij de natuurlijke aantrekkingskracht van Zeeland als toeristische bestemming.

De afgelopen jaren is gewerkt aan vier speerpunten te weten: Puur Natuurlijk Zeeland, Aqua High Tech Delta, Vitaal vakantiegebied en Historisch Zeeland. De activiteiten voor de laatste twee speerpunten zijn uitgevoerd, dit betekent dat in het Jaarplan 2011 gefocust wordt op de speerpunten watersport en de beleving van Zeeland als bestemming (hospitality).

De aanpak binnen het nieuwe Jaarplan 2011 is meer gericht op een koppeling met een "gebiedsgerichte aanpak" waarbij in een vroeg stadium de ondernemers betrokken moeten worden. Binnen deze aanpak is het van belang op zoek te gaan naar "toplocaties" op toeristisch gebied, waarbij aangesloten kan worden bij grote infrastructurele werken die de komende periode toch moeten worden uitgevoerd in b.v. het kader van de kustveiligheid, infrastructurele werken en natuurontwikkeling (Deltaplan na 2010, zw-kust Walcheren, zwakke schakels etc.). Naast deze regionale aanpak kan men bij toplocaties ook denken aan "inhoudelijk sterke regioproducten". Naast goede verbindingen tussen b.v. de RenT-sector en de agrosector en de waterland relatie zullen we ook op zoek moeten naar gebieden die zich bij voorkeur kunnen richten op seizoensverlenging zodat meer omzet gemaakt kan worden (Domburg als voorbeeld).

Nu de nationale geldbronnen komen te vervallen (Pieken in de Delta) is het nog meer van belang om op (inter)provinciaal terrein plannen te maken en daarvoor op zoek te gaan naar EU-subsidies. De Provincie is daarbij de aangewezen partner om het voortouw te nemen maar moet bij de uitvoering snel de markt, de betrokken gemeenten, de ontwikkelingsmaatschappijen en de ondernemers inschakelen.

Verder wordt verwezen naar het programma Recreatie en Toerisme.

Overige activiteiten of ontwikkelingen op het sociaal-economisch beleidsterrein

Uitvoering Plan van Aanpak Economische crisis, "Sterker en Duurzamer"

Door de Provincie is begin 2009 het initiatief genomen om met werkgevers- en werknemersorganisaties, onderwijsinstellingen en intermediaire organisaties te zoeken naar concrete maatregelen die gezamenlijk, binnen Zeeland genomen kunnen worden. In gezamenlijkheid is besloten juist die maatregelen uit te werken die het grootste draagvlak onder de betrokkenen hebben en die het best aansluiten bij vigerend beleid. In april 2009 hebben Provinciale Staten het Plan van Aanpak Economische crisis "Sterker en Duurzamer" vastgesteld, waarin deze maatregelen zijn benoemd. Het gaat om uitvoering van vijf concrete maatregelen, te weten:

1. stimuleren van kennisbehoud/kennisversterking, o.a. een Zeeuws mobiliteitscentrum;
2. kleine en grote investeringen naar voren halen;
3. versoepelen regelgeving/beperken lastendruk;
4. Zeeland koploper maken op het gebied van biobased economy;
5. versneld uitvoeren van ambities uit de convenanten "Schoon en Zuinig" en "Meer met Minder".

In 2009 en 2010 is hard gewerkt aan de uitvoering van deze maatregelen. Midden 2010 is in de voortgangsrapportage Plan van Aanpak Economische Crisis geconstateerd dat de maatregelen uit het plan van aanpak economische crisis voor een groot deel zijn uitgevoerd en de extra beschikbare middelen hiervoor zijn benut. Een belangrijk onderdeel dat nog tot eind 2011 doorloopt is de Meer met Minder-aanpak. Daarnaast zijn maatregelen zoals biobased economy en het beperken van de lastendruk in het reguliere provinciale beleid opgenomen. Vanaf oktober 2010 wordt waar relevant via het reguliere beleid over de maatregelen gerapporteerd en niet meer met speciale voortgangsrapportages voor het Plan van Aanpak Economische Crisis. In 2009 is tijdens het symposium "Sterker en Duurzamer Zeeland" het Zeeuws netwerk 'Sterker en Duurzamer Zeeland' opgericht. In 2010 zijn de deelnemers aan het netwerk voor verschillende bijeenkomsten uitgenodigd. In 2011 is de intentie dat de andere partijen de ingezette koers verder gaan oppakken.

Pallas

Diverse partijen in Zeeland hebben vorige jaar gezamenlijk een Zeeuwse businesscase opgesteld om de bouw van een nieuwe Hoge Flux Reactor (HFR), ter vervanging van de huidige in Petten, naar Zeeland te halen. De nieuwe HFR, met de projectnaam Pallas, zal zich enerzijds richten op onderzoek en anderzijds op de productie van medische isotopen. Een vestiging van de HFR in Zeeland zou een grote impuls voor hoogwaardige werkgelegenheid en kennis betekenen en bovendien een uniek nucleair cluster in Europa creëren. De Zeeuwse businesscase is aangeboden aan Directie en raad van Toezicht van NRG. De directie van Pallas heeft desondanks een locatiekeuze voor Petten gemaakt. De deur naar Zeeland staat formeel nog op een kier, indien het procedureel of technisch niet haalbaar blijkt te zijn in Petten. Onduidelijk is nog of Pallas een sluitende businesscase heeft en of en hoeveel overheidssteun zij nodig heeft. Indien het Rijk ook een financiële bijdrage moet leveren is het logisch dat zij ook wat kan zeggen over de locatiekeuze. Strategie van Zeeland is om richting Rijk de clustergedachte rondom kerntechnologie en de daaraan verbonden voordelen onder de aandacht te brengen.

Samenwerking met een aantal partijen op economisch terrein

NV Economische Impuls Zeeland (EIZ)

In het PSEB en in het Jaarplan is NV Economische Impuls Zeeland bij de uitvoering van diverse programma's betrokken. Bij de implementatie van plannen op het gebied van economische structuurversterking en kenniseconomie speelt EIZ samen met projectpartners een nadrukkelijke rol. Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van EIZ als uitvoeringsorganisatie. EIZ stelt in overleg met o.a. de Provincie een Meerjarenplan en een Jaarplan op. Vanuit de Provincie wordt hierbij samenhang en aansluiting bevorderd met de acties uit het Jaarplan PSEB.

Met EIZ vindt regelmatig ambtelijk en bestuurlijk contact plaats over de voortgang van activiteiten. Jaarlijks wordt door EIZ een voortgangsrapportage opgesteld. In het afgelopen jaar zijn de afspraken over de onderlinge taakverdeling aangescherpt. Daarbij richt Impuls zich nadrukkelijk op de uitvoering/implementatie van het beleid via projecten en de acquisitie van bedrijven en investeerders van buiten Zeeland. De Provincie blijft zich richten op beleidsontwikkeling en afstemming rondom beleidsmatige zaken met diverse partijen. In dat kader zal meer nadruk komen te liggen op de inbreng van economische belangen bij gebiedsgerichte projecten vanuit de afdeling economie.

De Provincie Zeeland vervult twee rollen ten opzichte van EIZ, namelijk die van aandeelhouder en die van subsidiegever. Samen met de andere aandeelhouders worden de besluiten genomen over het meerjarenplan, het jaarplan en de jaarrekening.

Onderwijs en Onderwijsautoriteit Zeeland

Alhoewel de Provincie Zeeland sinds lange tijd een grote verbondenheid heeft met de onderwijswereld, heeft de Provincie op het gebied van onderwijs geen wettelijke taken en bevoegdheden. Die liggen bij Rijk, gemeenten en schoolbesturen.

Die verbondenheid heeft ertoe geleid dat de Provincie zich mede verantwoordelijk voelt voor een sterk en hoogstaand onderwijs voor alle Zeeuwen. Het huidig beleid is vastgelegd in de beleidsnota Dé Onderwijsagenda en het Akkoord Zeeuwse Kenniseconomie en in het PSEB-programma Economie Onderwijs en Arbeidsmarkt. Het accent van het beleid ligt met name op de economische kant van het onderwijs, zoals een goede onderwijsinfrastructuur, onderwijs als vestigingsplaatsfactor voor bedrijven, de kenniseconomie en de relatie onderwijs en arbeidsmarkt. Gelet op de krimpende bevolking in combinatie met vergrijzing en alle gevolgen van dien voor onderwijs, economie en leefomgeving heeft, mede op ons verzoek, het Rijk een Taskforce ingesteld om te onderzoeken wat nodig is om een duurzaam, kwalitatief hoogwaardig en financieel gezond onderwijsaanbod te realiseren in Zeeland. In het rapport "Kerend tij" staat o.a. het advies aan de Rijksoverheid om een impuls van € 16 mln aan het Zeeuwse onderwijs te geven en om de heer D'Hondt, voorzitter van de Taskforce, tot onderwijsautoriteit te benoemen. Er is een bestuursakkoord door alle relevante partijen getekend, ook door de Provincie, waarin het doel en de beoogde resultaten zijn opgenomen. Momenteel wordt door de Zeeuwse partijen gewerkt aan de uitwerking van de doelstellingen en ambities.

Leeswijzer

Deze Voortgangsrapportage met Jaarplan start met een sociaal-economische schets van Zeeland ultimo 2010, die het kader vormt voor ons PSEB-beleid. In de schets wordt voor de verscheidene sectoren aangegeven hoe zij zich economisch ontwikkelen.

Daarna volgt een samenvattend overzicht van de stand van zaken van alle actiepunten per beleidsprogramma.

Vervolgens komt het evaluatie- en rapportagedeel aan bod inzake de programma's met bijbehorende speerpunten en acties: per speerpunt van beleid staat aangegeven welke acties/activiteiten worden uitgevoerd, welke resultaten worden verwacht, hoe de actie wordt uitgevoerd (met welke instrumenten), wie de actie trekt, wie erbij betrokken zijn, wat de planning is, hoe wordt gecommuniceerd en welke kosten met de actie zijn gemoeid (dit zijn overigens indicatieve bedragen, waarover nog formele besluitvorming van GS per project plaats zal vinden). Ook staat bij elke actie aangegeven hoe de voortgang was in 2010.

In de bijlage zijn de verslagen te vinden van de werksessies die zijn gehouden om het lopende PSEB-beleid en de geplande acties voor 2011 te toetsen aan de opvattingen, behoeften en wensen van onze economische partners. Tevens is er een bijlage met het financiële overzicht van belangrijke subsidieprogramma's in 2010 en een bijlage met het overzicht van de PSEB-budgetten in 2011 per programma.

SOCIAAL-ECONOMISCHE SCHETS VAN ZEELAND

Inhoudsopgave

1	Inleiding	15
2	Sociaal-economische ontwikkeling 2000-2010	17
2.1	Bevolking	17
2.2	Beroepsbevolking, werkloosheid, vacatures, werkgelegenheid en pendel	18
2.3	Inkomens	26
2.4	Productie, toegevoegde waarde en investeringen	27
2.5	Werklocaties	31
2.6	Bedrijfsontwikkeling	32
3	Clusters en beeldbepalende sectoren	37
3.1	Werkgelegenheidsontwikkeling in de economische clusters	37
3.2	Landbouw/agribusiness	38
3.3	Visserij	39
3.4	De havengebonden industrie, handel en logistiek	41
3.5	Recreatie en Toerisme	43
3.6	Zorgsector	45

1. Inleiding

In het PSEB 2009-2012 "Versterken, Vernieuwen, Verbinden" hebben wij in het hoofdstuk "Hoe willen we onze ambitie bereiken" (hoofdstuk 3) aangegeven dat wij elk jaar zullen toetsen of het doel van ons beleid, "een evenwichtige groei van de Zeeuwse economie", bereikt gaat worden.

Er zijn daarvoor de volgende hoofdindicatoren onderscheiden:

- 1) Werkgelegenheid: het aantal banen stabiliseert zich op wat verwacht wordt in 2010 op basis van de CPB-ramingen. Na 2010 neemt de werkgelegenheid niet verder af. Het niveau komt dan uit op circa 166.000.
- 2) Werkloosheid: het aantal werklozen neemt na 2010 niet verder toe. Het niveau komt dan uit op circa 13.000 (CBS) of 16.000 (CWI/UWV).
- 3) Toegevoegde waarde: we gaan uit van 0 % groei over de gehele periode 2009-2012.

Deze indicatoren waren gebaseerd op landelijke ramingen van het CPB, uitgebracht aan het begin van de kredietcrisis, die uitgingen van een krimp van 3,5% in 2009 en 0,5% in 2010. Ook ging het CPB uit van een daling van de werkzame beroepsbevolking van 1% in 2009 en maar liefst 3,75% in 2010. Een en ander zou resulteren in verdubbeling van de werkloosheid. Inmiddels blijkt het allemaal nogal mee te vallen en lijkt de economie zich sneller te herstellen dan verwacht. Thans gaat het CPB uit van een economische groei van 1,75% in 2010 en 1,5% in 2011. In 2011 stabiliseert de werkgelegenheid zich, waardoor de werkloosheid rond het huidige niveau blijft hangen.

In het kort volgen hier de ontwikkelingen die zich in Zeeland hebben voorgedaan.

- 1) De werkgelegenheid is in de periode mei 2008-mei 2010 in Zeeland gedaald van 172.700 naar 170.700, ofwel met 2.000 personen: 1500 in de periode 2008-2009 en 500 in de periode 2009-2010. Het niveau 166.000 is dus ver weg gebleven.
- 2) Vanaf medio 2008 is de werkloosheid wel duidelijk opgelopen, doch niet zo dramatisch als aanvankelijk werd gevreesd. Vanaf begin 2010 is de werkloosheid al weer aan het dalen. De volgende grafiek geeft nader inzicht in de ontwikkelingen vanaf 2003.

Niet werkende werkzoekenden Zeeland (UWV)
jan 2003 t/m dec 2010

In 2009 was de werkloosheid in Zeeland zelfs het laagst van alle Europese regio's (zie volgende pagina):

Highest and lowest unemployment rates in the EU27 in 2009 (in %)

Lowest unemployment rates			Highest unemployment rates		
Region		Rate	Region		Rate
Total					
1	Zeeland (NL)	2.1	1	Réunion (FR)	27.1
2	Gelderland (NL)	2.8	2	Canarias (ES)	26.2
3	Bolzano / Bozen (IT)	2.9	3	Andalucia (ES)	25.4
3	Utrecht (NL)	2.9	4	Melilla (ES)	24.2
3	Tirol (AT)	2.9	5	Guadeloupe (FR)	23.4
6	Praha (CZ)	3.1	6	Martinique (FR)	21.8
7	Noord-Brabant (NL)	3.2	7	Valenciana (ES)	21.2
7	Noord-Holland (NL)	3.2	8	Murcia (ES)	20.7
7	Salzburg (AT)	3.2	9	Extremadura (ES)	20.5
10	Trento (IT)	3.5	10	Guyane (FR)	20.2
10	Friesland (NL)	3.5	11	Ceuta (ES)	18.9
			12	Castilla-La Mancha (ES)	18.8

- 3) M.b.t. de toegevoegde waarde voorziet het CBS (voorlopige cijfers) voor Zeeland een daling van 2,7% tegen 3,9% landelijk in 2009.

M.b.t. de verdere vooruitzichten voor Zeeland wijst de Conjunctuurenquête COEN op een verder aantrekken van de economie: er zijn meer bedrijven die een omzetstijging verwachten dan een omzetsdaling. Inmiddels zijn er voorlopige cijfers gepresenteerd betreffende de goederenoverslag in 2010. Deze zou 33 miljoen ton bedragen in Zeeland. Daarmee is de overslag in de Zeeuwse havens weer terug op die van recordjaar 2008.

Met deze sterk verbeterde vooruitzichten/cijfers moeten we ons echter nog niet rijk rekenen. De onzekerheden zijn nog groot. Zo gaan de overheden de komende jaren wereldwijd de financiële huishouding weer op orde brengen, wat grote bezuinigingen met zich mee zal brengen. Verder is niet duidelijk wat de uiteindelijke gevolgen van de "eurocrisis" zullen zijn.

Voor de periode 2011-2015 gaat het CPB thans landelijk uit van een gemiddelde jaarlijkse groei van 1,25% en een daling van het aantal arbeidsjaren van 0,5% per jaar. Dit zijn niet bepaald cijfers om de vlag voor uit te hangen. Kortom: onzekerheid is troef de komende tijd.

In het vervolg van deze schets geven wij een actualisering van de ontwikkelingen in de Zeeuwse economie die zich in de periode 2000-heden hebben voorgedaan. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de ontwikkelingen in de clusters en beeldbepalende sectoren.

Ten opzichte van de vorige schets heeft zich op statistisch gebied wel een belangrijke wijziging voorgedaan. Zo is de Standaardbedrijfsindeling (SBI) in 2008 gewijzigd. De SBI ondergaat eens in de 15 jaar (laatste SBI-wijziging was in 1993) een ingrijpende wijziging om in de indeling beter rekening te houden met de veranderingen in de activiteiten van bedrijven, bijvoorbeeld met opkomende nieuwe activiteiten zoals de informatie- en communicatiesector. Dit heeft gevolgen voor de werkgelegenheidscijfers op sectorniveau die niet meer 100% aansluiten op eerder gepubliceerde cijfers.

De werkgelegenheidscijfers zijn ter bevordering van de leesbaarheid steeds op 10 afgerond. Mutaties en percentages zijn evenwel steeds berekend op onafgeronde aantallen. Dit verklaart verschillen die ontstaan bij berekeningen die de lezer zelf op tabellen los zou laten. Een en kan ook bij andere statistieken spelen.

2. Sociaal-Economische ontwikkeling 2000-2010

2.1 Bevolking

Per 1-1-2011 telde Zeeland volgens voorlopige cijfers 381.582 inwoners. Dat is 173 (= 0,05%) inwoners meer dan een jaar eerder. Landelijk steeg het aantal inwoners in 2010 met 0,48%. Op een landelijk bevolkingsaantal van 16,65 miljoen heeft Zeeland een aandeel van 2,29%. In tabel 1a volgt een overzicht van de bevolkingsontwikkeling vanaf 2000.

Tabel 1a. Bevolkingsontwikkeling 2000-2011 (CBS)

	bevolking per 1 jan	groei bevolking	geboorten	overledenen	natuurl. groei	vestiging	vertrek incl. admin. corr.	vestigingsoverschot
2000	371.866	3.054	4.489	3.712	777	17.337	15.060	2.277
2001	374.920	2.315	4.320	3.787	533	16.204	14.422	1.782
2002	377.235	1.113	4.245	3.902	343	16.402	15.632	770
2003	378.348	680	4.199	3.659	540	15.082	14.942	140
2004	379.028	950	4.088	3.655	433	14.602	14.085	517
2005	379.978	208	3.913	3.695	218	15.682	15.692	-10
2006	380.186	311	3.817	3.607	210	15.573	15.472	101
2007	380.497	88	3.751	3.545	206	15.278	15.396	-118
2008	380.585	399	3.907	3.655	252	15.773	15.626	147
2009	380.984	425	3.728	3.501	227	14.313	14.115	198
2010	381.409	173	3.644	3.745	-101	14.387	14.113	274
2011	381.582							

In de hele periode 2000-2011 bedroeg de gemiddelde jaarlijkse bevolkingsgroei in Zeeland 0,23% tegen 0,44% landelijk. De groei van de bevolking laat vanaf het jaar 2000 een dalende trend zien. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door een lagere natuurlijke groei en een lagere instroom vanuit het buitenland. In 2010 is het aantal geboortes voor het eerst lager dan het aantal sterftes. Deze ontwikkeling zal zich de komende jaren voortzetten. Door een toename van buitenlandse migranten is de Zeeuwse bevolking nog zeer licht gegroeid (0,10%). De groeicijfers lopen in de pas met de prognose, waarin voor de komende jaren een stabiele bevolkingsomvang wordt voorzien.

Van de 381.409 inwoners in Zeeland per 1 jan 2010 behoorden 245.309 inwoners (de cijfers per 1 januari 2011 zijn nog niet bekend) tot de leeftijdsklasse van 15-64 jaar. Deze leeftijdsklasse wordt beschouwd als de potentiële beroepsbevolking. Het aandeel van de potentiële beroepsbevolking in de totale bevolking bedroeg 64,32%. Landelijk is het aandeel van de potentiële beroepsbevolking hoger: 67,11%. Zowel landelijk als in Zeeland is het aandeel van de potentiële beroepsbevolking dalende. In Zeeland is vanaf 2007 ook in absolute aantallen de potentiële beroepsbevolking aan het dalen: in 2009 met 601 personen.

Tabel 1b. Ontwikkeling potentiële beroepsbevolking en bevolking 2000-2010 (CBS)

	bevolking Zeeland 15-64	bevolking Zeeland totaal	Zeeland aandeel 15-64 jaar	bevolking Nederland 15-64	bevolking Nederland totaal	Nederland aandeel 15-64 jaar
2000	242.304	371.866	65,16%	10.765.965	15.863.950	67,86%
2001	244.214	374.920	65,14%	10.835.036	15.987.075	67,77%
2002	245.680	377.235	65,13%	10.908.323	16.105.285	67,73%
2003	246.442	378.348	65,14%	10.962.028	16.192.572	67,70%
2004	246.319	379.028	64,99%	10.991.174	16.258.032	67,60%
2005	246.517	379.978	64,88%	11.008.282	16.305.526	67,51%
2006	246.650	380.186	64,88%	11.019.167	16.334.210	67,46%
2007	246.784	380.497	64,86%	11.031.025	16.357.992	67,44%
2008	246.679	380.585	64,82%	11.054.849	16.405.399	67,39%
2009	245.910	380.984	64,55%	11.090.914	16.485.787	67,28%
2010	245.309	381.409	64,32%	11.123.750	16.574.989	67,11%

2.2 Beroepsbevolking, werkloosheid, vacatures, werkgelegenheid en pendel

- Beroepsbevolking

In 2009 telde de Zeeuwse beroepsbevolking, d.w.z. iedereen die tenminste 12 uur per week of meer werkt/wil werken (Enquête Beroepsbevolking, CBS), gemiddeld 173.000 personen. Afgezet tegen de potentiële beroepsbevolking (aantal 15-64 jarigen) leidt dit tot een bruto arbeidsparticipatie van 70,7% (landelijk 71,2%). Het aantal werkzame personen onder de beroepsbevolking bedroeg 166.000. De netto participatiegraad (werkzame beroepsbevolking als % van het aantal 15-64 jarigen) bedroeg 68,1%, tegen landelijk 67,8%.

Het saldo tussen de beroepsbevolking en werkzame beroepsbevolking, de werkloze beroepsbevolking¹ dus, bedraagt 6.000. Deze 6.000 werklozen vertegenwoordigden een aandeel van 3,6% van de beroepsbevolking. Landelijk bedroeg het werkloosheidspercentage 4,8%.

In de periode 2002 – 2009 is de arbeidsparticipatie, zowel bruto als netto, in Zeeland sterker toegenomen dan landelijk. De werkloosheid bleef gelijk in Zeeland, terwijl de werkloosheid landelijk steeg.

Het laatste jaar is de werkloze beroepsbevolking in Zeeland op basis van de CBS-definitie licht gestegen. Landelijk steeg de werkloosheid relatief gezien aanmerkelijk meer.

Tabel 2. Ontwikkeling beroepsbevolking en werkloosheid (x 1.000) 2002-2009 in Zeeland en Nederland (CBS)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Zeeland								
bevolking 15-64 ²	245	245	245	245	246	246	246	244
beroepsbevolking	162	160	161	164	166	167	170	173
werkende beroepsbev.	156	154	153	155	159	161	164	166
werkloze beroepsbev.	6	6	8	8	8	6	6	6
bruto participatie	66,2%	65,2%	65,9%	66,7%	67,8%	67,9%	69,2%	70,7%
netto participatie	63,8%	62,8%	62,6%	63,2%	64,7%	65,6%	66,8%	68,1%
werkloosheids%	3,6%	3,7%	5,0%	5,2%	4,6%	3,3%	3,4%	3,6%
Nederland								
bevolking 15-64 ²	10.863	10.903	10.925	10.940	10.952	10.968	10.997	11.014
beroepsbevolking	7.312	7.364	7.417	7.455	7.507	7.653	7.801	7.846
werkende beroepsbev.	7.010	6.968	6.941	6.973	7.097	7.309	7.501	7.469
werkloze beroepsbev.	302	396	476	482	410	344	300	377
bruto participatie	67,3%	67,5%	67,9%	68,1%	68,5%	69,8%	70,9%	71,2%
netto participatie	64,5%	63,9%	63,5%	63,7%	64,8%	66,6%	68,2%	67,8%
werkloosheids%	4,1%	5,4%	6,4%	6,5%	5,5%	4,5%	3,8%	4,8%

- Beroepsbevolking naar opleidingsniveau

In Zeeland zijn de lagere en middelbare opleidingsniveaus oververtegenwoordigd, de hogere niveaus zijn ondervertegenwoordigd (bron CBS).

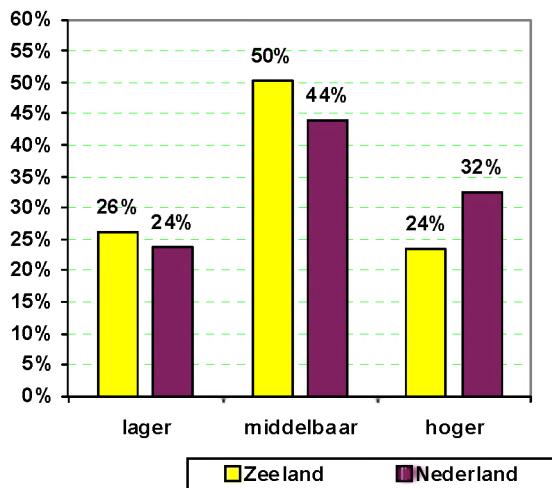
In figuur 2a volgt een overzicht van de beroepsbevolking naar onderwijsniveau in 2007/2009.

In figuur 2b volgen de ontwikkelingen vanaf 2002/2004. De ontwikkelingen laten duidelijk zien dat de kloof tussen Zeeland en Nederland eerder toeneemt dan afneemt m.b.t. de hogere niveaus.

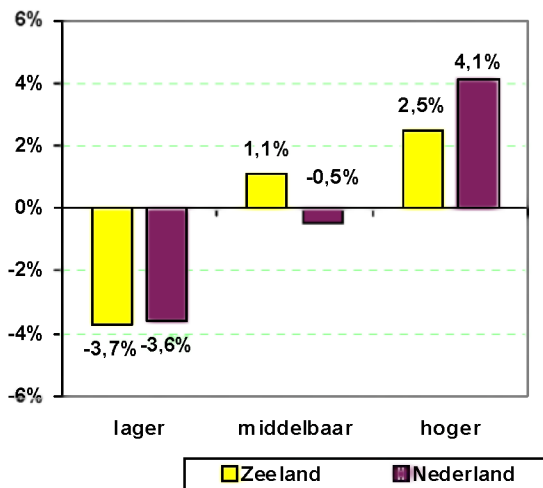
¹ De werkloze beroepsbevolking geeft weer hoeveel mensen zonder werk zijn en actief naar werk zoeken (de direct beschikbare en actief zoekende arbeidsreserve). Het Centraal Planbureau voorspelt dit werkloosheidscijfer landelijk, het CBS komt maandelijks met de realisatie. Het is ook het cijfer dat is afgestemd op internationaal aanvaarde maatstaven.

² Exclusief personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen.

Figuur 2a. Beroepsbevolking naar opleidingsniveau, 2007/'09

Figuur 2b. mutatie 2002/2004-2007/2009

- Werkloosheid volgens CWI

Het CWI³ (Centrum voor Werk en Inkomen) publiceert ook werkloosheidscijfers en wel het aantal niet werkende werkzoekenden⁴ (nww). Het betreft niet werkende personen die bij een arbeidsbureau staan ingeschreven en werk zoeken. Volgens gegevens uit het nww-bestand bedroeg de werkloosheid in Zeeland per eind december 2010 7.812 personen: te weten 4.081 mannen en 3.731 vrouwen. Dit is 3,2% van het aantal 15- tot 64-jarigen. Landelijk bedroeg de werkloosheid 490.497, wat resulteerde in een aandeel van 4,4% van de 15- tot 64-jarigen.

In tabel 3 volgt een overzicht van de werkloosheidsontwikkeling vanaf ultimo december 1999.

Tabel 3. Werkloosheidsontwikkeling volgens CWI ultimo december 1999 - 2010

	werklozen Zld	l jaar of langer werk- loos	% vrouwen	wkl Zld in % 15-64 jr	wkl Nld in % 15-64 jr
dec. 1999	9.773	45%	53%	4,0%	5,2%
dec. 2000	8.846	50%	53%	3,6%	4,5%
dec. 2001	8.295	52%	53%	3,4%	4,5%
statistische trendbreuk					
dec. 2001	9.539	51%	51%	3,9%	4,5%
dec. 2002	10.505	47%	50%	4,3%	5,0%
dec. 2003	11.504	45%	47%	4,7%	6,2%
dec. 2004	11.750	49%	49%	4,8%	6,3%
dec. 2005	11.453	49%	51%	4,6%	6,1%
dec. 2006	9.322	47%	53%	3,8%	5,0%
dec. 2007	8.066	49%	54%	3,3%	4,2%
dec. 2008	6.906	53%	52%	2,8%	3,8%
dec. 2009	8.338	38%	47%	3,4%	4,6%
dec. 2010	7.812	40%	48%	3,2%	4,4%

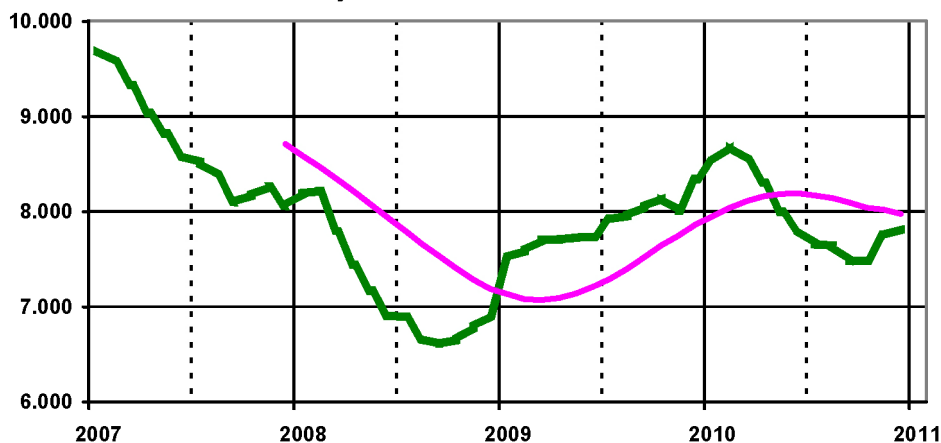
In de jaren 2001-2004 is de werkloosheid flink gestegen. In 2005 daalde de werkloosheid licht, terwijl in de jaren erna van een flinke daling sprake was. Ten gevolge van de economische crisis is de werkloosheid sinds ultimo december 2008-2009 weer behoorlijk gestegen. In een jaar tijd steeg de werkloosheid met 21% in Zeeland (van 6.906 naar 8.338) en landelijk met 22%. Vooral bij de mannen nam de werkloosheid met een aantal van 1.088 flink toe. Bij de vrouwen was de stijging met 344 veel gematigder.

In de laatste jaarperiode ultimo december 2009-2010 is de werkloosheid in Zeeland weer aan het dalen, zowel in Zeeland als landelijk. In de volgende grafiek, met de maandelijkse ontwikkeling, is duidelijk te zien dat de trend weer dalende is. De paarse lijn geeft de voortschrijdende 12 maandgemiddelden weer.

³ M.i.v. 1-1-2009 UWV WERKbedrijf

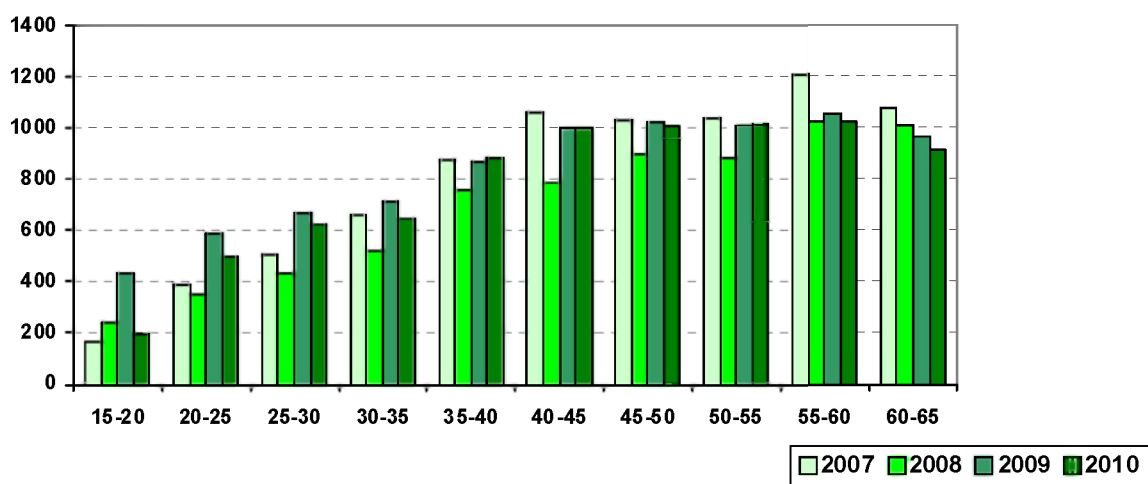
⁴ De bij CWI ingeschreven werkzoekenden vormen het totale klantenbestand waarvoor CWI verplicht is dienstverlening te verstrekken. Veel niet-werkende ingeschrevenen bij CWI ontvangen een werkloosheidsuitkering (Werkloosheidswet of Wet Werk en Bijstand). Omgekeerd is ook het overgrote deel van de ontvangers van een werkloosheidsuitkering, verplicht zich bij CWI in te schrijven. Vanuit deze invalshoek geeft de samenstelling van het bestand niet-werkende werkzoekenden ook inzicht in de situatie op de arbeidsmarkt (de geregistreerde arbeidsreserve en het beroep op uitkeringen door werkzoekenden).

**Figuur 3.a Niet werkende werkzoekenden Zeeland
jan 2007 t/m dec 2010**

In de volgende grafiek volgt een verdeling van de werkloosheid naar leeftijd per ultimo december 2007-2010.

Figuur 3b. Werklozen naar leeftijd: dec 2007-2010 in Zeeland

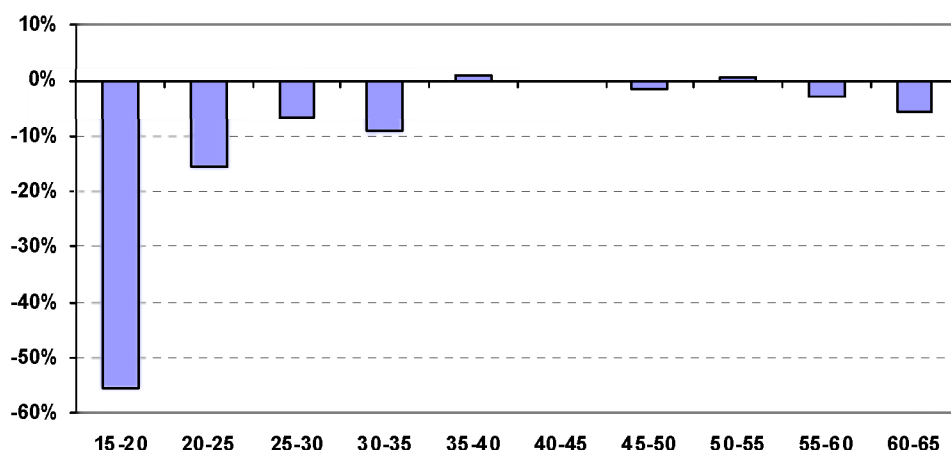

Ten opzichte van december 2007 daalde de werkloosheid bij bijna alle leeftijdsklassen vanaf de 30- tot 35-jarigen. Bij de jongeren steeg de werkloosheid.

In het laatste jaar, de periode december 2009-2010, steeg alleen in de leeftijdscategorieën 35-40 en 50-55 jaar de werkloosheid een beetje. Bij de andere categorieën daalde de werkloosheid.

In figuur 3c volgt een nadere specificatie van de werkloosheidsmutatie over de periode december 2009-2010. Vooral bij de jongeren was de werkloosheidsdaling groot.

Figuur 3c. Werklozen naar leeftijd: stijging in %, dec 2009-2010

- Vacatures

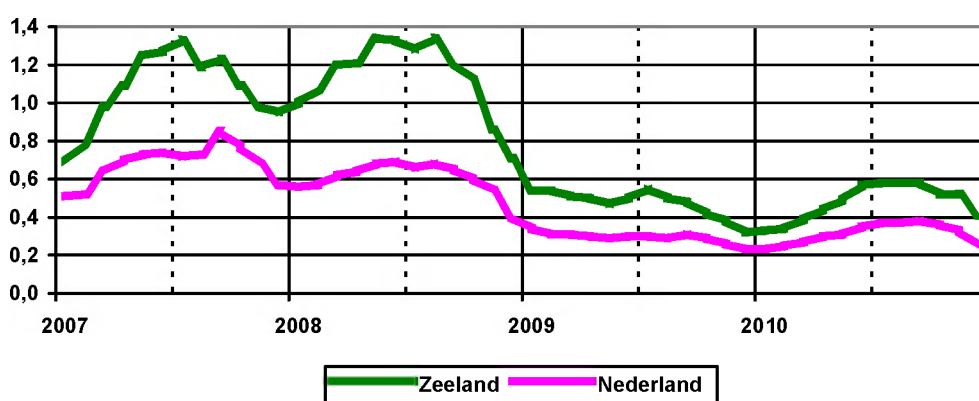
Per ultimo december 2010 telden de Zeeuwse CWI's 1.266 vacatures. Dat is 3,3% van het landelijk aantal van 38.855. Dat is erg hoog want het aandeel werklozen is slechts 1,6%. Ten opzichte van december 2009 is het aantal openstaande vacatures in Zeeland met 97, ofwel 8%, gestegen. Landelijk daalde het aantal vacatures met 2%.

De vacatures in Zeeland betreffen voor 58% beroepen op een elementair en lager opleidingsniveau, voor 35% beroepen van middelbaar niveau en 7% beroepen van hoger niveau.

Van de 1.266 vacatures waren er 1.181 vacatures van elementair, lager of middelbaar niveau. Tegenover deze vacatures stonden er bij het CWI 2.915 personen ingeschreven van deze opleidingsniveaus die korter dan 6 maanden werkloos waren⁵. Dat zijn overwegend direct bemiddelbare werkzoekenden. Dat komt neer op gemiddeld 0,41 vacature per direct bemiddelbare. Dat duidt volgens de CWI krapte-indicator (vacatures/werklozen < 6 maanden) op een gemiddelde arbeidsmarkt⁶. Landelijk bedraagt de indicator net geen 0,25. Dit duidt op een "zeer ruime" arbeidsmarkt.

Voor aanvang van de kredietcrisis was de arbeidsmarkt zeer krap in Zeeland. Tijdens de crisis heeft er een aanzienlijke verruiming plaatsgevonden. In 2010 echter treedt opnieuw enige verkrapping op, vooral in de zomermaanden.

Figuur 4a. Krapte-indicator Zeeland en Nederland (UWV) jan 2007 t/m dec 2010

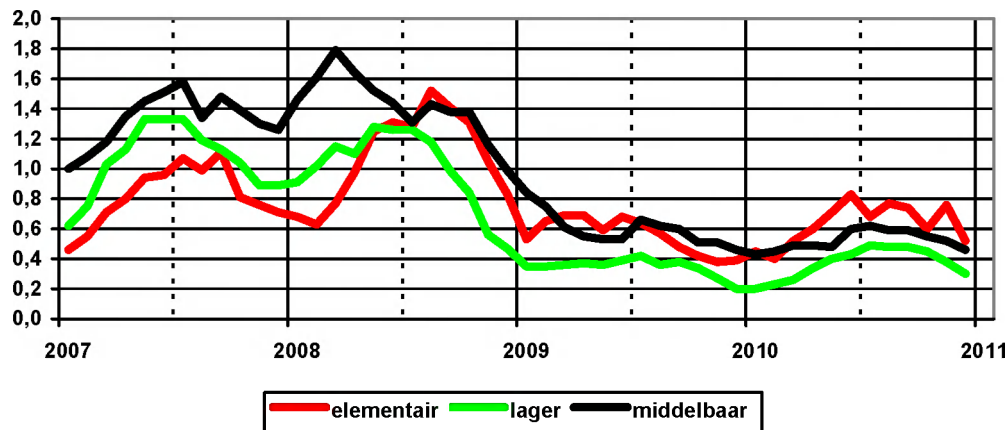

In figuur 4b volgt een verbijzondering voor Zeeland naar niveau. Het blijkt dat vooral op elementair niveau de verkrapping thans het meest zichtbaar is. Vooral op middelbaar niveau is de verruiming het grootst geweest gezien vanaf 2007.

⁵ De hogere niveaus zijn hierbij buiten beschouwing gelaten omdat vacatures van deze niveaus veelal niet bij het CWI gemeld worden.

⁶ Zeer ruim (0 - 0,24), ruim (0,25 - 0,39), gemiddeld (0,40 - 0,54), krap (0,55 - 0,69) en zeer krap (0,70 en hoger).

**Figuur 4b. Krapte-indicator Zeeland naar niveau (UWV)
jan 2007 t/m dec 2010**

De arbeidsmarkt was per eind december 2010 zeer krap m.b.t. middelbare elektrotechnische beroepen, middelbare technische beveiligingsberoepen en middelbare bedrijfskundige beroepen.

De arbeidsmarkt was zeer ruim m.b.t. lagere technische beroepen, lagere bouwkundige beroepen, lagere en middelbare administratieve beroepen, middelbare verkoopberoepen en middelbare sociaal-maatschappelijke beroepen.

- Werkgelegenheid

Volgens RIBIZ (Regionale Informatiebank Bedrijven en Instellingen Zeeland) bedroeg de totale werkgelegenheid (inclusief uitzendkrachten) in Zeeland in 2010 170.650 personen: 95.990 mannen en 74.650 vrouwen. Van de 170.650 werkzame personen werkten er 136.000 wekelijks 15 uur of meer. Ten opzichte van 2009 daalde de werkgelegenheid met 490 arbeidsplaatsen. In tabel 5 volgt een nadere specificatie.

Tabel 5. Werkgelegenheid in Zeeland naar bedrijfstak 2010 (RIBIZ)

	in absolute aantallen		% -verdeling		groei t.o.v. 2009	
	totaal	v.a. 15uur	totaal	v.a. 15uur	totaal	v.a. 15uur
landbouw, bosbouw en visserij	10.210	7.910	6,0%	5,8%	-0,7%	-0,8%
industrie	23.150	22.010	13,6%	16,2%	-0,7%	-0,8%
energie, water en afval/sanering	2.380	2.320	1,4%	1,7%	1,1%	1,8%
bouwnijverheid	11.050	10.180	6,5%	7,5%	-4,7%	-5,7%
handel in auto's/repairatie	3.090	2.650	1,8%	2,0%	-2,1%	-3,8%
groothandel	8.820	7.420	5,2%	5,5%	-1,9%	-3,1%
detailhandel	18.990	11.730	11,1%	8,6%	0,8%	-1,3%
horeca	11.920	6.540	7,0%	4,8%	-0,4%	-2,4%
vervoer, opslag	9.010	8.140	5,3%	6,0%	-2,6%	-3,3%
informatie en communicatie	1.780	1.360	1,0%	1,0%	3,2%	-1,5%
financiële dienstverlening	3.020	2.760	1,8%	2,0%	-6,0%	-5,0%
zakelijke dienstverlening	15.940	12.270	9,3%	9,0%	0,5%	-1,4%
overheden	8.490	8.170	5,0%	6,0%	-1,0%	-0,6%
onderwijs	10.020	8.390	5,9%	6,2%	2,2%	2,3%
gezondheids- en welzijnszorg	27.140	20.380	15,9%	15,0%	1,6%	1,0%
overige diensten	5.650	3.760	3,3%	2,8%	2,6%	0,2%
totaal	170.650	136.000	100,0%	100,0%	-0,3%	-1,3%

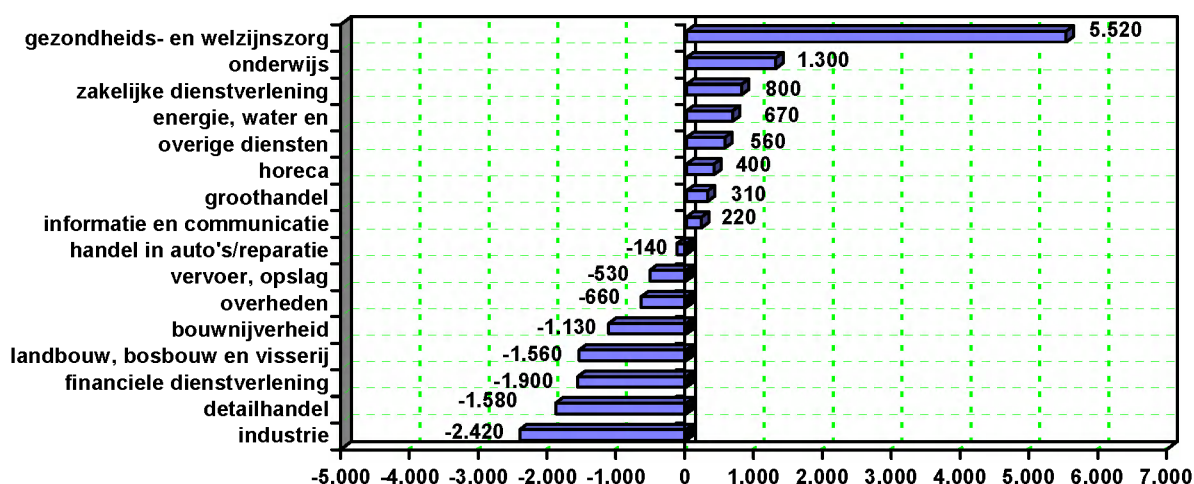
De grootste bedrijfstak, 'de gezondheids- en welzijnszorg', geeft aan 27.140 mensen werk en heeft een aandeel van 15,9% in de totale werkgelegenheid. De industrie is goed voor 13,6% van de werkgelegenheid en de detailhandel (exclusief auto's) voor 11,1%. De industrie en de zorgsector zijn de bedrijfstakken met de meeste banen vanaf 15 uur per week.

Bij de meeste bedrijfstakken daalde de werkgelegenheid, het meest bij de financiële diensten (-6,0%), de bouw (-4,7%), vervoer en opslag (-2,6%) en de autohandel (-2,1%).

De sectoren "energie, water en afval/sanering", detailhandel, "informatie en communicatie", de zakelijke dienstverlening, het onderwijs, de zorg en "overige diensten" kenden een toename van de werkgelegenheid. In de gehele periode 2000-2010 daalde de werkgelegenheid met 140 banen.

In figuur 5 volgt een overzicht naar sector. De industrie, detailhandel, financiële dienstverlening en primaire sector kenden de grootste teruggang, de zorgsector kende veruit de grootste werkgelegenheidstoename.

Figuur 5. Groei werkgelegenheid 2000-2010 (RIBIZ)

Bezien vanaf 2005 is Zeeland achtergebleven bij de landelijke ontwikkeling. Uit cijfers van het landelijke LISA (alle regionale vestigingsregisters samen) blijkt dat de landelijke werkgelegenheid in de periode 2005-2009 (voor 2010 zijn er nog geen landelijke cijfers bekend) met gemiddeld 1,5% per jaar steeg. In Zeeland steeg de werkgelegenheid gemiddeld jaarlijks met slechts 1,0%. In tabel 6 volgt een overzicht waaruit blijkt dat enkel de landbouw/visserij, industrie, nutsbedrijven, informatie en communicatie en overheid beter scoorden dan landelijk. De overige onderscheiden sectoren bleven achter bij de landelijke ontwikkeling.

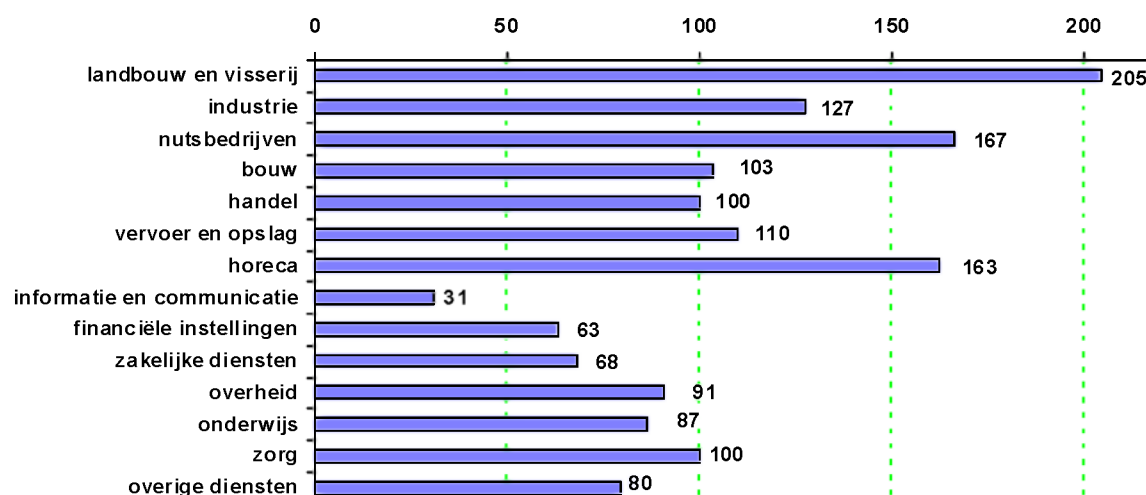
Tabel 6. Gemiddelde jaarlijkse groei werkgelegenheid in Zeeland en Nederland 2005-2009

	Zeeland	Nederland	Zeeland t.o.v. Nederland
landbouw en visserij	0,3%	-0,8%	+
industrie	0,4%	-1,0%	+
nutsbedrijven	1,8%	1,6%	+
bouw	1,1%	2,0%	-
handel	0,2%	1,3%	-
vervoer en opslag	0,6%	0,8%	-
horeca	0,4%	2,1%	-
informatie en communicatie	4,0%	3,0%	+
financiële instellingen	-2,6%	0,0%	-
zakelijke diensten	2,7%	3,4%	-
overheid	0,3%	0,2%	+
onderwijs	1,6%	2,0%	-
zorg	2,3%	2,6%	-
overige diensten	2,1%	2,5%	-
	1,0%	1,5%	-

Vergeleken met de landelijke bedrijfstakstructuur zijn in Zeeland de primaire sector, de secundaire sector, vervoer en opslag en de horeca sterk vertegenwoordigd. De handel en zorg zijn even sterk vertegenwoordigd als landelijk, alle overige sectoren zijn ondervertegenwoordigd. Vooral de informatie en communicatie, de financiële instellingen en zakelijke dienstverlening zijn erg zwak vertegenwoordigd. Figuur 6 geeft de concentratiegetallen⁷ weer (Nederland=100). Hoe hoger het getal hoe sterker de vertegenwoordiging in Zeeland t.o.v. Nederland.

⁷ Deze getallen geven de mate aan waarin sectoren vergeleken met Nederland vertegenwoordigd zijn. Onder de 100 duidt op een ondervertegenwoordiging, boven de 100 op een sterke vertegenwoordiging. De concentratiegetallen zijn berekend door het aandeel van een sector in de Zeeuwse werkgelegenheid te delen door het aandeel wat een sector landelijk heeft. De uitkomst wordt vervolgens met 100 vermenigvuldigd.

Figuur 6. Concentratiegetallen werkgelegenheid Zeeland 2009

- Pendel

Op 30 september 2005 werkten volgens het CBS 26.700 Zeeuwen elders in Nederland. Daar staan 9.800 Nederlanders tegenover die de omgekeerde beweging maakten en in Zeeland werkten. RIBIZ telde in 2008 een inkomende pendel uit overig Nederland van 6.700. Dat is aanmerkelijk minder dan het CBS telde in 2005. Hieraan liggen definitieverschillen, tijdsverschillen, weekend- en waarschijnlijk ook administratieve pendel (de werkplek staat elders geregistreerd doch de dagelijkse werkzaamheden worden dichterbij of in de woonregio uitgevoerd) ten grondslag. Ervan uitgaande dat ook de uitgaande pendel met deze zaken te maken heeft en dat dit in ongeveer dezelfde mate het geval is, levert een snelle, ruwe indicatieve berekening op dat de uitgaande pendel naar overig Nederland dan geschat kan worden op circa 18.300. Uitgaande van de verdeling over de provincies van de uitgaande pendel conform CBS-verhoudingen en de inkomende pendel volgens RIBIZ leidt dit tot de volgende binnenlandse pendelbalans:

Tabel 7. pendel naar provincie, woon- en werkprovincie 2008

	inkomend vanuit Nederland naar Zeeland	uitgaand vanuit Zeeland naar overig Nederland	saldo
Zuid-Holland	1.200	6.900	-5.700
Noord-Brabant	3.900	6.800	-2.900
overig Nederland	1.500	4.600	-3.100
totaal	6.700	18.300	-11.600

Met de rest van Nederland heeft Zeeland naar schatting een negatief pendelsaldo van 11.600. In tabel 8 volgt een specificatie naar leeftijd. In alle leeftijdscategorieën is het pendelsaldo negatief. M.b.t. de groep 35- tot 45-jarigen is het pendelsaldo het meest negatief: -3.400, gevolgd door de 25- tot 35-jarigen (-2.800) en de 45- tot 55-jarigen (-2.600).

Tabel 8. Pendel naar leeftijd 2008

	inkomend in Zeeland vanuit andere provin- cies	uitgaand vanuit Zeeland naar andere provincies	saldo
0-25	2.000	3.200	-1.200
25-35	1.400	4.200	-2.800
35-45	1.400	4.800	-3.400
45-55	1.200	3.800	-2.600
55+	700	2.300	-1.600
totaal	6.700	18.300	-11.600

Bezien naar bedrijfstak is de horeca de enige bedrijfstak met een positief pendelsaldo (+100). De zakelijke dienstverlening kende het grootste negatieve saldo (-3.100): een ingaande pendel van 1.700 en een uitgaande van 4.800. Ook de industrie (-1.500), de overheid (-1.400), de bouw (-1.300), vervoer-, opslag en communicatie (-1.300) en zorg (-1.100) kenden een hoog saldo.

In de volgende tabel is de in- en uitgaande pendel per bedrijfstak aangegeven.

Tabel 9. Pendel naar bedrijfstak 2008

	inkomend in Zee- land vanuit andere provincies	uitgaand vanuit Zee- land naar andere provincies	saldo
landbouw, bosbouw, visserij	100	200	-100
industrie	1.000	2.500	-1.500
bouw	300	1.600	-1.300
handel	1.300	2.200	-900
horeca	600	500	+100
vervoer, opslag en communicatie	400	1.700	-1.300
zakelijke diensten	1.700	4.800	-3.100
overheid	300	1.700	-1.400
onderwijs	300	1.000	-700
zorg	500	1.600	-1.100
overige diensten	200	500	-300
totaal	6.700	18.300	-11.600

Pendel met het buitenland

RIBIZ komt tot een pendel vanuit België naar Zeeland van 2.770. Van de pendel in omgekeerde richting is geen recent cijfermateriaal beschikbaar. In het laatste beschikbare jaar, 2002, bedroeg de pendel richting België 2.340 en richting Duitsland 15. Het betrof werknemers, in de zin van de Ziekenfondswet, die woonachtig zijn in Nederland en werkzaam in België of Duitsland. Daarnaast zijn er buitenlanders in Zeeland werkzaam uit andere landen dan België, waaronder vooral uit nieuwe EU-landen als bijvoorbeeld Polen. Het betrof in totaal 2.900 mensen in 2005.

2.3 Inkomens van particuliere huishoudens

Zeeland telde in 2009 167.000 particuliere huishoudens met een gemiddelde huishoudengrootte van 2,2 personen. Het gemiddelde besteedbaar⁸ inkomen per huishouden bedroeg in 2009 (voorlopig cijfer) 32.800 euro. Landelijk bedroeg het 33.400 euro. Dat het besteedbaar inkomen in Zeeland gemiddeld iets lager ligt dan in Nederland is al jaren het geval. Het relatief lage opleidingsniveau van de beroepsbevolking speelt hierbij een rol (zie figuur 2a). Ook het gestandaardiseerde besteedbaar inkomen, het besteedbaar inkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden, was in Zeeland lager. Bij deze standaardisatie zijn alle inkomens herleid tot het inkomen van een eenpersoonshuishouden. In tabel 10 volgt een nader overzicht.

Tabel 10. Huishoudens en besteedbaar inkomen per huishouden in euro's 2000-2009 (CBS)

	aantal huishoudens x 1.000		personen per huishouden		besteedbaar inkomen (€ 1000)		gestandaardiseerd ⁹ besteedbaar inkomen (€ 1000)	
	Nederland	Zeeland	Nederland	Zeeland	Nederland	Zeeland	Nederland	Zeeland
2000 ¹⁰	6.791	156	2,3	2,4	25,3	24,2	17,5	16,5
2001	6.862	157	2,3	2,3	27,5	26,2	19,1	18,0
2002	6.919	159	2,3	2,3	28,3	27,4	19,7	18,8
2003	6.948	159	2,3	2,3	28,3	27,7	19,8	19,2
2004	6.990	160	2,3	2,3	29,0	28,5	20,2	19,8
2005	7.063	162	2,3	2,3	29,4	28,7	20,6	20,0
2006	7.109	163	2,3	2,3	30,6	29,7	21,4	20,7
2007	7.166	164	2,2	2,3	32,6	32,0	22,8	22,2
2008 ¹⁰	7.226	165	2,2	2,3	33,5	32,7	23,4	22,8
2009 ¹⁰	7.308	167	2,2	2,2	33,4	32,8	23,4	23,0

⁸ Het besteedbaar inkomen is het bruto-inkomen verminderd met de premies sociale zekerheid en andere betaalde overdrachten (o.a. alimentatie voor ex-partner), premies ziektekostenverzekering en de loon-, inkomsten- en vermogensbelasting.

⁹ Het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen is het besteedbaar inkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Bij deze standaardisatie zijn alle inkomens herleid tot het inkomen van een eenpersoonshuishouden.

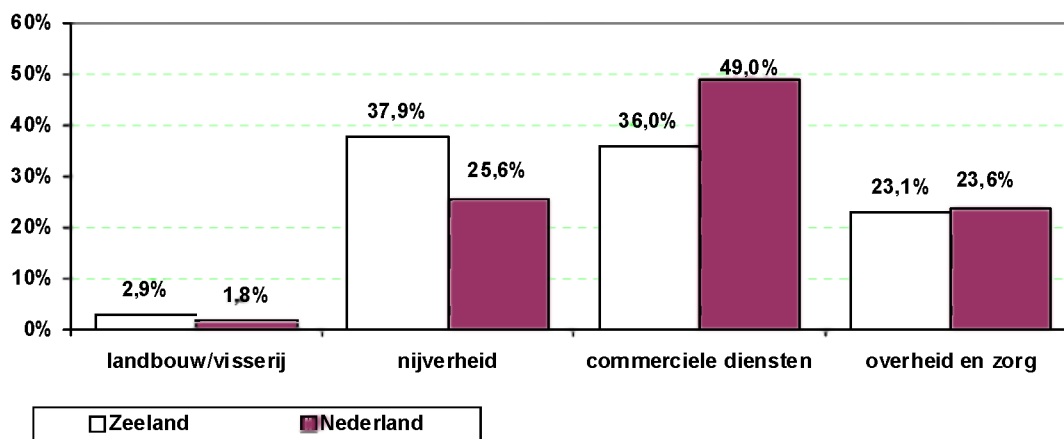
¹⁰ Voorlopig.

2.4 Productie, toegevoegde waarde en investeringen

- Productie en toegevoegde waarde

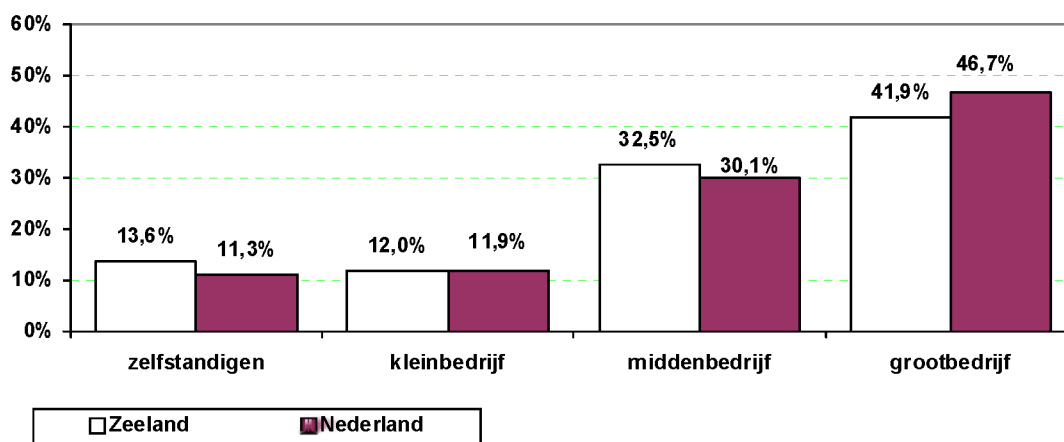
In Zeeland werd volgens voorlopige cijfers in 2008 voor 32,7 miljard euro geproduceerd tegen basisprijzen¹¹. Na aftrek van het verbruik¹² resteerde een regionaal product (bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen) van 11,1 miljard euro. Dit is 2,10% van de landelijke toegevoegde waarde van 529,3 miljard euro. De verdeling over de 4 hoofdsectoren was als volgt:

Figuur 7a. %-verdeling regionaal product naar sector, 2008 (CBS)

In onderstaande grafiek volgt een verdeling naar vestigingsgrootte:

Figuur 7b. %-verdeling regionaal product naar sector, 2008 (CBS)

De zelfstandigen in Zeeland creëerden 13,6% van de toegevoegde waarde in Zeeland, het kleinbedrijf¹³ 12,0%, het middenbedrijf¹⁴ 32,5% en het grootbedrijf¹⁵ 41,9%. Vergeleken met Nederland zijn zowel de zelfstandigen als het middenbedrijf sterk vertegenwoordigd.

Uitgedrukt per hoofd van de bevolking was het regionaal product in Zeeland 9% lager dan landelijk. Landelijk bedroeg het regionaal product in 2008 € 32.200 per inwoner, in Zeeland € 29.200. Het lager liggen van het regionaal product per inwoner in Zeeland is te verklaren uit het feit dat veel meer Zeeuwen buiten Zeeland werken dan er mensen van buiten Zeeland in Zeeland werken. De toegevoegde waarde die elders werkende Zeeuwen voortbrengen wordt immers niet in Zeeland gerealiseerd.

Het regionaal product per arbeidsjaar was in Zeeland in 2008 4,5% hoger dan landelijk. Landelijk bedroeg het regionaal product € 77.700 per arbeidsjaar, in Zeeland € 81.100.

¹¹ De basisprijs is de prijs die de producent daadwerkelijk overhoudt, dus exclusief de handels- en vervoersmarges van derden en exclusief productgebonden belastingen (waaronder BTW) en productgebonden subsidies.

¹² De producten die verbruikt zijn in het productieproces, zoals grondstoffen, brandstoffen maar ook diverse diensten.

¹³ Bedrijven met 1-10 werkzame personen.

¹⁴ Bedrijven met 10-100 werkzame personen.

¹⁵ Bedrijven met 100 werkzame personen of meer.

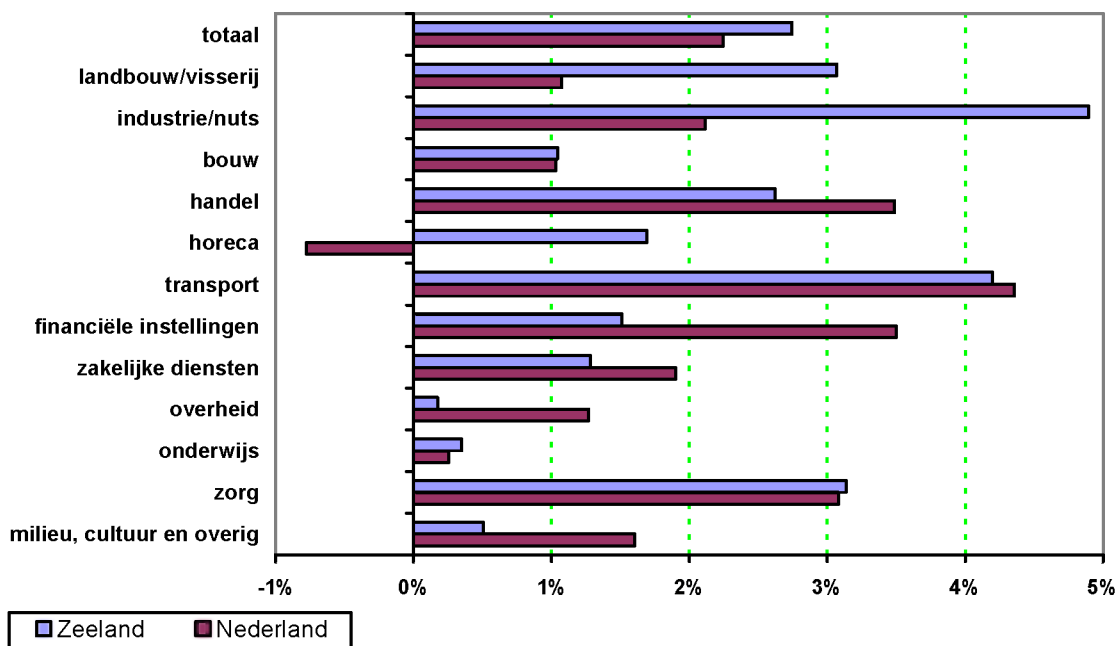
In de periode 2000-2009 is het volume van het bruto regionaal product tegen basisprijzen in Zeeland volgens voorlopige cijfers jaarlijks met gemiddeld 2,1% gestegen. Hiermee groeide het regionaal product in Zeeland sterker dan landelijk.

Tabel 11. Ontwikkeling bruto regionaal product tegen basisprijzen (volumemutaties) in Zeeland en Nederland 2000-2009 (CBS):

	Zeeland	Nederland
2000	3,2%	3,9%
2001	1,9%	1,9%
2002	3,8%	0,1%
2003	1,4%	0,3%
2004	1,4%	2,2%
2005	2,0%	2,0%
2006	2,1%	3,4%
2007	6,3%	3,9%
2008 voorlopig	2,2%	1,9%
2009 voorlopig	-2,7%	-3,9%
2000 t/m 2009 gemiddeld jaarlijks	2,1%	1,5%

De volumemutaties geven een indruk van de reële economische groei, dus de economische groei gecorrigeerd voor de inflatie. In figuur 8 wordt een en ander voor de jaren 2000-2008 gespecificeerd naar bedrijfstak (voor 2009 waren nog geen detailleringen naar bedrijfstak voorhanden):

Figuur 8. Gemiddeld jaarlijkse reële groei regionaal product 2000-2008

De meeste groei heeft plaatsgevonden in Zeeland in de industrie, gevolgd door transportsector, de zorg en de landbouw/visserij. Vergeleken met Nederland manifesteerden vooral de landbouw/visserij, de industrie en horeca, doch ook de bouw, onderwijs en zorg zich goed. Minder goed verging het de overige onderscheiden sectoren.

In tabel 12 volgt een nadere specificatie van het regionale product naar bedrijfstak voor 2008.

Tabel 12. Regionaal product 2008 (voorlopig) in euro's en procenten (CBS)

	Zld. (x 1 mld)	Nld. (x 1 mld)	Zld in %	Nld. in %	arbeidsproductiviteit Zld x 1000 euro	arbeidsproductiviteit Nld x 1000 euro
landbouw en visserij	0,33	9,57	3%	2%	46.600	46.700
industrie/nutsbedrijven	3,61	104,73	32%	20%	152.800	118.200
bouwnijverheid	0,62	30,63	6%	6%	63.600	65.200
handel en rep. bedrijven	1,13	67,86	10%	13%	50.900	62.500
horeca	0,29	9,09	3%	2%	43.700	46.600
transportsector	0,65	35,14	6%	7%	81.600	85.500
financiële sector	0,26	30,34	2%	6%	89.700	120.300
zakelijke diensten	1,68	116,97	15%	22%	101.400	93.300
overheid	0,83	36,19	7%	7%	103.100	80.800
onderwijs	0,40	22,69	4%	4%	64.000	67.000
gezondh.- & welzijnszorg	1,05	46,97	9%	9%	53.900	54.300
overige diensten	0,30	19,16	3%	4%	44.600	47.700
totaal	11,13	529,32	100%	100%	81.200	77.700

De industrie (inclusief openbare nutsbedrijven en delfstoffenwinning) genereert van alle bedrijfstakken de meeste toegevoegde waarde. Met 3,61 miljard euro wordt een aandeel in de toegevoegde waarde bereikt van 32%. Het aandeel van de zakelijke dienstverlening in de toegevoegde waarde bedraagt 15% en dat van de handel en reparatiebedrijven 10%. Landelijk scoort de zakelijke dienstverlening het hoogst met 22%, gevolgd door de industrie/openbare nutsector met 20% en de handel en reparatiebedrijven met 13%. Bij de industrie, de zakelijke dienstverlening en de overheid is de arbeidsproductiviteit (regionaal product gedeeld door het arbeidsvolume) in Zeeland vergeleken met Nederland relatief hoog. Alle overige sectoren scoren een lagere arbeidsproductiviteit.

- Investerings in vaste activa

In de periode 2000-2006 is er gemiddeld jaarlijks voor 2-2,5 miljard euro geïnvesteerd in Zeeland. In 2007 en 2008 zaten de investeringen duidelijk in de lift. Het jaar 2008 was een absoluut topjaar met een investeringsbedrag van bijna 3 miljard euro. In tabel 13 volgt een overzicht:

Tabel 13. Investerings in vaste activa (in mln euro) in Zeeland en Nederland 2000-2008

	Zeeland	Nederland	totaal
2000	2.061	92.742	2,22%
2001	1.999	96.197	2,08%
2002	2.254	94.507	2,39%
2003	2.516	94.759	2,66%
2004	2.158	94.336	2,29%
2005	2.102	99.170	2,12%
2006	2.305	108.568	2,12%
2007	2.696	116.712	2,31%
2008 voorlopig	2.985	125.125	2,39%

Ongeveer de helft van het bedrag aan investeringen in Zeeland is besteed aan woningen (30%) en machines en installaties (21%). Het resterende deel betreft bedrijfsgebouwen (18%), infrastructuur (8%), vervoermiddelen (7%), in cultuur gebrachte activa (2%), overdrachtskosten op grond (1%) en een categorie overig bestaande uit zaken als meubilair, computers en software (13%).

Bezien naar bedrijfstak zijn de financiële en de zakelijke dienstverlening in de periode 2000-2008 de grootste investeerders met een aandeel van 37%, gevolgd door de industrie met 16%, de overheid met 13% en de zorgsector en vervoersector beide met 8%. De landbouw/visserij en handel/horeca scoren elk 6% en energie en waterleidingsbedrijven 5%. In tabel 14 volgt een overzicht.

Tabel 14. Investerings in vaste activa (in mln euro) in Zeeland naar bedrijfstak en soort activa 2000-2008

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<u>bedrijfstak</u>									
landbouw, bosbouw en visserij	158	163	143	181	190	104	86	152	158
delfstoffenwinning	1	1	1	0	1	1	1	1	1
industrie	359	356	484	414	258	307	359	418	360
energie- en waterleidingbedrijven	69	141	108	60	21	14	103	73	408
bouwnijverheid	28	33	28	29	25	24	25	30	39
handel, horeca en reparatie	139	128	143	143	132	138	143	173	189
vervoer, opslag en communicatie	161	110	217	223	108	101	194	313	171
financiële en zak. dienstverlening	812	655	711	809	871	884	902	1074	1142
overheid en gesubs. onderwijs	197	254	301	373	404	330	319	301	302
zorg en overige dienstverlening	137	157	118	284	148	199	174	161	215
totaal	2.061	1.999	2.254	2.516	2.158	2.102	2.306	2.696	2.985
<u>soort activa</u>									
woningen	614	507	569	655	735	747	743	913	940
bedrijfsgebouwen	360	380	364	586	525	422	374	331	397
gww-werken	173	203	210	220	153	138	137	156	207
vervoermiddelen	151	105	165	175	91	109	187	334	189
machines en installaties	418	414	581	519	300	354	508	554	802
overige invest. in vaste activa	265	308	291	295	288	297	318	326	376
in cultuur gebrachte activa	54	59	50	48	42	7	7	47	42
overdrachtskosten op grond	25	23	23	19	23	28	30	34	33
totaal	2.061	1.999	2.254	2.516	2.158	2.102	2.305	2.696	2.985

2.5 Werklocaties¹⁶

Per 1-1-2010 telde Zeeland 168 werklocaties met een totale bruto oppervlakte van 4.208 ha. Na correctie voor openbare voorzieningen zoals wegen, groenstroken, water e.d. bedroeg de totale netto oppervlakte 3.267 ha. Landelijk waren er 3.616 locaties met een netto oppervlakte van 74.844 ha. Het aandeel van Zeeland in de landelijke netto voorraad aan bedrijventerreinen bedroeg 4,4%.

Van de netto oppervlakte aan bedrijventerreinen in Zeeland van 3.267 ha was nog 441 ha uitgeefbaar. Landelijk was er nog 11.600 ha uitgeefbaar.

In tabel 15 volgt een overzicht van de uitgeefbare oppervlakte naar soort terrein.

Tabel 15. Uitgeefbare oppervlakte bedrijventerreinen in Zeeland in ha per 1-1-2010

	lokaal/regionaal	zeehaventerrein	totaal
Zeeland			
totaal uitgeefbaar	250	191	441
w.v. terstond	118	191	309
w.v. niet terstond	132	0	132

De prijs voor grond op bedrijventerreinen varieerde in 2009 van circa € 40 in de provincie Friesland tot circa € 235 in de provincie Zuid-Holland per m² kavel. De gemiddelde prijs, ongewogen, per m² grondoppervlak in Zeeland bedroeg € 77. Enkel in de 3 noordelijke provincies was de gemiddelde grondprijs lager.

Vanaf 2000 is er 284 ha uitgegeven op lokaal-regionale terreinen en 556 ha op zeehaventerreinen. Gerelateerd aan de landelijke uitgifte scoort Zeeland een aandeel van 3,7% in de lokaal-regionale uitgifte en van 44% in de uitgifte aan zeehaventerreinen. In tabel 16 volgt een overzicht van de uitgifte.

Tabel 16. Uitgifte aan bedrijventerreinen in ha in Zeeland 2000-2009

	Zeeland			Nederland			Zeeland in % Nederland		
	totaal lokaal/regionaal	zeehaventerreinen	totaal	totaal lokaal/regionaal	zeehaventerreinen	totaal	totaal lokaal/regionaal	zeehaventerreinen	totaal
2000	32	40	72	1.215	125	1.340	2,6%	32,0%	5,4%
2001	18	1	19	901	74	975	2,0%	1,4%	1,9%
2002	36	119	156	709	203	912	5,1%	58,6%	17,1%
2003	20	20	41	546	64	610	3,7%	31,3%	6,7%
2004	46	5	51	647	10	657	7,1%	50,0%	7,8%
2005	33	5	38	655	47	702	5,0%	10,6%	5,4%
2006	41	0	41	813	30	843	5,0%	0,0%	4,9%
2007	31	87	118	914	205	1.119	3,4%	42,4%	10,5%
2008	21	279	300	772	418	1.190	2,7%	66,7%	25,2%
2009	6	0	6	484	93	577	1,2%	0,0%	1,0%

Van de 168 werklocaties in Zeeland zijn er 47 verouderd. Dit komt neer op 28% van de terreinen. Landelijk is 30% van de terreinen verouderd. Van de 47 verouderde terreinen in Zeeland zijn er 4 technisch verouderd (slechte infrastructuur), 12 economisch verouderd (incourante percelen/gebouwen), 3 maatschappelijk verouderd (m.b.t. sociale veiligheid en leefbaarheidaspecten) en 26 ruimtelijk verouderd (ruimtelijke inpassing). Van de 47 verouderde terreinen zijn er 30 in herstructurering. De stadia van herstructurering verschillen nogal: 10 zijn in het stadium "Plan van aanpak", voor 3 is een Masterplan opgesteld, 2 zijn in de financieringsfase, 8 in de voorbereidingsfase en 7 tenslotte in de uitvoeringsfase.

De totale oppervlakte van de terreinen in herstructurering bedraagt 130 ha: 15 ha ondergaat een facelift, 37 ha betreft revitalisering, 51 ha herprofilering en 27 ha transformatie.

¹⁶ Gebaseerd op IBIS Werklocaties van de ARCADIS en Stec-groep in opdracht van het ministerie van VROM.

Een **bedrijventerrein** (ofwel werklocatie) wordt gedefinieerd als een terrein dat vanwege zijn bestemming geschikt is voor gebruik door handel, nijverheid, commerciële dienstverlening en industrie. Uitgezonderd zijn de terreinen voor grondstof-, olie- en gaswinning en terreinen ten behoeve van waterwinning, agrarische bedrijven, agrarisch aanverwante bedrijven en afvalstort. Ook terreinen die expliciet bestemd zijn voor ziekenhuizen, onderwijs, rioolwaterzuiveringsinstallaties, gemeentehuizen en politiebureaus worden niet meegeteld. In de enquête worden enkel de terreinen geteld van bruto één hectare of meer.

2.6 Bedrijfsontwikkeling

- Starters

In 2009 waren er 1.828 startende ondernemingen in Zeeland. Op een landelijk aantal van 104.192 scoort Zeeland een aandeel van 1,8%. Ten opzichte van het aantal ingeschreven bedrijven bij de Kamer van Koophandel, exclusief zakelijk beheer, bedraagt het aantal starters 7,1%. Landelijk ligt dit percentage op 9,0%. De detailhandel (w.o. webwinkels) telde met een aantal van 278 de meeste starters. Andere sectoren met veel starters zijn de persoonlijke diensten (o.a. onroerend goed, cultuur/recreatie, wasserij, kappers en schoonheidsverzorging) met 248 starters, de algemene diensten (veel starters in de zorg en welzijn) met eveneens 248 starters, de facilitaire diensten (w.o. automatiseringsdiensten, schoonmaakbedrijven, beveiliging) met 230 starters, de adviesdiensten (onder andere rechtskundige en administratieve diensten, economische diensten, ingenieursbureaus en reclamebureaus) met 216 starters en de bouw met 211 starters. De laatste paar jaar is vooral een grote toename te zien van starters in de sector algemene diensten. Deze groei wordt vooral veroorzaakt door marktwerking in de gezondheidszorg en welzijn.

In de bouw, voorheen vaak koploper qua starters, is er een duidelijke afname te zien (-70). Deze sector behoorde de laatste jaren tot de groep van snelste groeiers. Ook bij de sectoren vervoer (-28) en de facilitaire diensten (-28) daalde het aantal starters in 2009. In tabel 17 volgt een overzicht vanaf 2000.

Tabel 17. Starters in Zeeland en Nederland 2000-2009 (KvK)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Zeeland										
landbouw en visserij	28	56	56	37	147	47	41	45	51	63
industrie	51	50	51	43	70	69	66	76	91	72
bouw	165	141	128	135	192	215	270	305	281	211
groothandel	89	95	83	100	122	126	103	93	89	100
detailhandel	148	161	158	182	223	271	279	232	248	278
horeca	80	88	55	71	95	117	104	93	91	109
vervoer	49	49	60	44	36	65	72	94	70	42
financiën	16	23	13	16	20	16	16	4	9	4
adviesdiensten	110	127	139	109	170	174	214	225	226	216
facilitaire diensten	163	151	137	134	183	185	209	223	258	230
persoonlijke diensten	136	138	145	173	218	201	254	247	232	248
algemene diensten	36	48	44	60	94	89	114	147	187	248
overig	0	0	0	0	0	0	0	1	0	7
totaal Zeeland	1.071	1.127	1.069	1.104	1.570	1.575	1.742	1.785	1833	1828
Nederland										
landbouw en visserij	1.437	1.422	1.287	1.081	1.542	1.862	2.024	2.378	2.542	2.194
industrie	3.157	2.645	2.351	2.276	2.718	3.078	3.497	3.642	3.439	2.981
bouw	9.579	9.415	7.662	6.168	7.851	11.285	15.238	17.536	17.092	10.617
groothandel	5.618	5.079	4.983	5.439	6.357	6.190	5.810	5.667	5.408	5.155
detailhandel	6.858	6.880	7.218	8.287	10.275	11.628	12.045	12.006	11.798	13.153
horeca	2.198	2.063	2.016	2.179	2.423	2.617	2.640	2.707	2.877	3.359
vervoer	2.728	2.976	2.101	2.073	2.508	2.593	2.722	2.945	3.166	2.818
financiën	1.049	826	704	688	701	751	596	592	500	453
adviesdiensten	11.109	9.599	9.069	8.828	9.829	10.877	12.855	15.354	17.716	16.531
facilitaire diensten	10.907	8.885	7.770	7.378	9.078	10.364	11.443	13.645	15.556	15.511
persoonlijke diensten	6.906	6.912	7.165	7.117	8.854	9.975	10.786	12.971	15.110	16.602
algemene diensten	2.156	2.237	2.161	2.527	3.202	3.898	4.808	6.905	10.859	14.816
overig	13	1	3	6	15	23	31	151	22	2
totaal Nederland	63.715	58.940	54.490	54.047	65.353	75.141	84.495	96.499	106.085	104.192
Zeeland in %	1,7%	1,9%	2,0%	2,0%	2,4%	2,1%	2,1%	1,8%	1,7%	1,8%

In de periode 2000-2004 zat het aantal starters in Zeeland relatief gezien in de lift. In de periode na 2004-2008 is het starteraandeel van Zeeland gedaald. In 2009 werd deze neergaande trend doorbroken.

- Faillissementen

Naast starters heb je ook bedrijven die noodgedwongen moeten stoppen en failliet gaan. Relatief gezien gaan er weinig bedrijven failliet in Zeeland. In 2009 betrof het in Zeeland 93 bedrijven, ten gevolge van de economische crisis aanmerkelijk meer dan in voorgaande jaren. Dit komt neer op 33 per 10.000 vestigingen. Landelijk gingen 72 van de 10.000 vestigingen failliet. Als percentage van het totale aantal faillissementen in Nederland scoort Zeeland een aandeel van 1-1,5 procent. In tabel 18 volgt een overzicht.

Tabel 18. Faillissementen in Zeeland en Nederland naar rechtsvorm 2000-2009

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Zeeland										
eenmanszaken	24	17	13	9	17	21	19	9	15	22
vennootschappen e.d.	29	36	47	58	56	54	41	41	45	71
totaal	53	53	60	67	73	75	60	50	60	93
Nederland										
eenmanszaken	958	997	878	1.151	1.381	1.697	1.713	1.013	795	1.045
vennootschappen e.d.	2.621	3.333	4.085	5.235	5.267	5.083	4.228	3.589	3.840	6.995
totaal	3.579	4.330	4.963	6.386	6.648	6.780	5.941	4.602	4.635	8.040
Zeeland in %	1,5%	1,2%	1,2%	1,0%	1,1%	1,1%	1,0%	1,1%	1,3%	1,2%

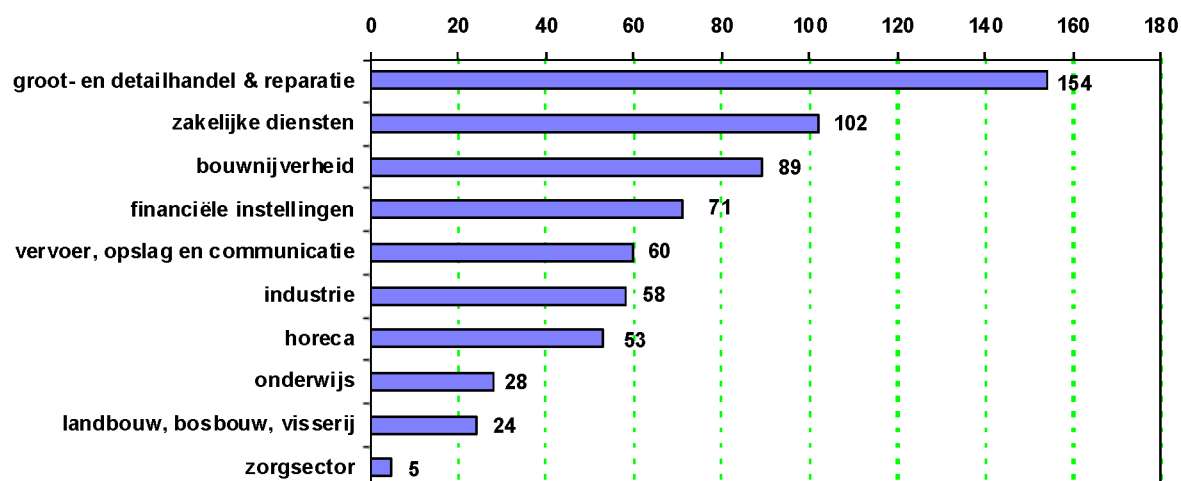
In tabel 19 volgt een overzicht van het aantal faillissementen naar bedrijfstak over de periode 2000-2009.

Tabel 19. Faillissementen in Zeeland en Nederland naar bedrijfstak 2000-2009

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Zeeland										
landbouw, bosbouw, visserij	2	0	4	2	4	5	3	3	0	1
industrie	3	6	8	3	6	5	6	10	3	8
bouwnijverheid	12	8	3	8	10	11	9	9	8	11
groot- en detailhandel & reparatie	14	14	14	20	8	11	8	12	20	33
horeca	6	4	6	3	7	4	10	2	6	5
vervoer, opslag en communicatie	6	5	5	8	4	14	6	3	2	7
financiële instellingen	0	3	10	6	13	10	7	6	5	11
zakelijke diensten	8	8	8	13	19	11	9	4	9	13
onderwijs	2	4	2	3	2	2	2	1	6	4
zorgsector	0	1	0	1	0	2	0	0	1	0
totaal Zeeland	53	53	60	67	73	75	60	50	60	93
Nederland										
landbouw, bosbouw, visserij	57	61	72	122	189	138	141	84	88	143
industrie	428	507	603	804	741	657	503	460	423	908
bouwnijverheid	531	645	607	887	855	897	766	615	628	997
groot- en detailhandel & reparatie	964	1.069	1.120	1.346	1.562	1.595	1.421	1.162	1.211	1.934
horeca	195	192	173	271	332	420	540	298	233	311
vervoer, opslag en communicatie	254	298	315	404	372	469	396	240	276	476
financiële instellingen	204	242	463	643	742	744	569	445	448	826
zakelijke diensten	724	1.063	1.346	1.611	1.497	1.456	1.251	1.001	1.028	1.965
onderwijs	196	223	244	261	324	337	307	284	289	473
zorgsector	26	30	20	37	34	67	47	13	10	7
totaal Nederland	3.579	4.330	4.963	6.386	6.648	6.780	5.941	4.602	4.635	8.040

Over de gehele periode 2000-2009 gingen er in Zeeland 644 bedrijven failliet. Het aandeel hiervan van de handel (24%) was het grootst, gevolgd door de zakelijke dienstverlening (16%) en de bouw (14%). In figuur 9 volgen de aantallen.

Figuur 9. Faillissementen in Zeeland 2000-2009

- Conjunctuurenquête Nederland

De gevolgen van de kredietcrisis komen duidelijk naar voren in de uitkomsten van de Conjunctuurenquête Nederland (COEN). Deze enquête onder bedrijven met 5 of meer werkzame personen, is een gezamenlijk initiatief van de Kamer van Koophandel, VNO-NCW, MKB Nederland, EIB en het CBS. De enquête drukt de ontwikkelingen onder meer uit in saldo's: het percentage van de bedrijven dat een toename meldt minus het percentage bedrijven dat een afname meldt. De uitkomsten zijn hierbij gewogen met de personeelsomvang. Een negatief saldo duidt erop dat meer bedrijven negatief zijn dan positief.

Het beeld is dat het dieptepunt van de economische crisis voorbij is. Er is langzamerhand een duidelijke verschuiving waar te nemen van negatief naar positief. M.b.t. de werkgelegenheidsontwikkeling zijn de bedrijven nog somber.

Tabel 20. Uitkomsten COEN 2008 kwartaal 3 t/m 2010 kwartaal 3 en de verwachtingen

	2008-3	2008-4	2009-1	2009-2	2009-3	2009-4	2010-1	2010-2	2010-3	2010-4 verw
Zeeland										
economisch klimaat	-34,8%	-60,5%	-58,8%	-45,5%	-27,6%	-11,1%	-8,9%	-3,4%	-4,1%	2,1%
omzetontwikkeling	7,2%	-23,5%	-41,1%	-12,4%	-12,0%	-4,7%	-5,8%	2,3%	8,6%	7,1%
exportontwikkeling	4,4%	-13,4%	-21,1%	-9,0%	-5,6%	1,3%	5,5%	7,1%	5,3%	8,8%
winstgevendheid	-16,4%	-41,6%	-45,9%	-32,6%	-11,8%	-10,3%	-10,4%	-5,5%	-5,0%	
personeelssterkte	5,3%	-12,1%	-24,5%	-25,8%	-15,8%	-16,4%	-20,9%	-4,6%	-2,6%	-2,6%
Nederland										
economisch klimaat	-35,8%	-56,1%	-55,8%	-46,2%	-31,1%	-15,5%	-9,1%	-2,6%	0,1%	5,1%
omzetontwikkeling	0,5%	-11,5%	-33,7%	-21,7%	-15,6%	-0,5%	-5,3%	13,1%	4,5%	20,0%
exportontwikkeling	-2,1%	-9,8%	-15,2%	-9,8%	-4,8%	-0,7%	4,3%	6,7%	3,6%	7,7%
winstgevendheid	-14,0%	-30,0%	-38,2%	-33,5%	-21,9%	-10,7%	-12,7%	-0,8%	-0,6%	
personeelssterkte	4,4%	-13,4%	-23,7%	-27,5%	-20,6%	-23,1%	-13,7%	-3,5%	-2,0%	1,8%
Zeeland tov Nld										
economisch klimaat	+	-	-	+	+	+	+	-	-	-
omzetontwikkeling	+	-	-	+	+	-	-	-	+	-
exportontwikkeling	+	-	-	+	-	+	+	+	+	+
winstgevendheid	-	-	-	+	+	+	+	-	-	-
personeelssterkte	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-

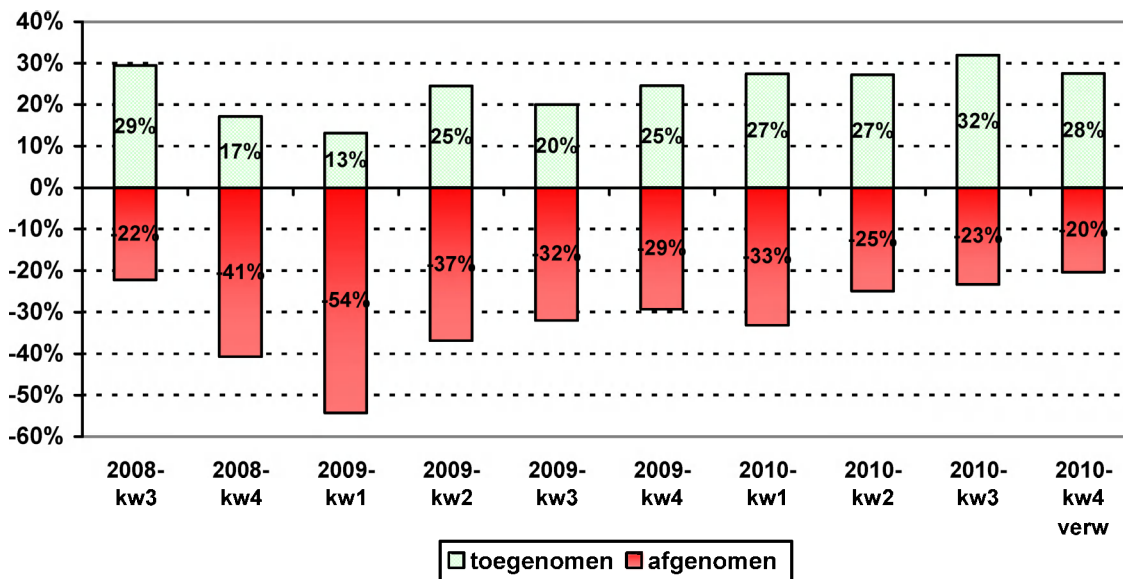
Van de ondernemers vindt 16,0% dat het economische klimaat in het derde kwartaal van 2010 verbeterd is en 20,1% dat het verslechterd is: het saldo is -4,1%. De rest van de ondernemers (63,9%) ervaart het economische klimaat als gelijk aan het vorige kwartaal.

Voor het vierde kwartaal van 2010 zijn de Zeeuwse ondernemers per saldo positief. Zo denkt 14,9% dat het economische klimaat zal verbeteren, 72,3% dat het economische klimaat gelijk blijft en 12,8% dat het zal verslechteren.

De indicator voor de omzetontwikkeling staat op 8,6% in het derde kwartaal van 2010 (omzet toegenomen bij 31,9%, gelijk gebleven bij 44,8% en afgenomen bij 23,3% van de bedrijven).

Voor het vierde kwartaal van 2010 verwacht 27,5% van de bedrijven een omzetstijging. Dat is lager dan het aantal bedrijven dat een omzetstijging meldde voor het derde kwartaal. Daar staat tegenover een dalend aantal bedrijven dat een afname verwacht. Per saldo pakt dit voor de indicator gunstig uit (een saldo van +7,1%). In figuur 10 volgt een overzicht.

Figuur 10. % bedrijven waarvan de omzet is toe- en afgenomen

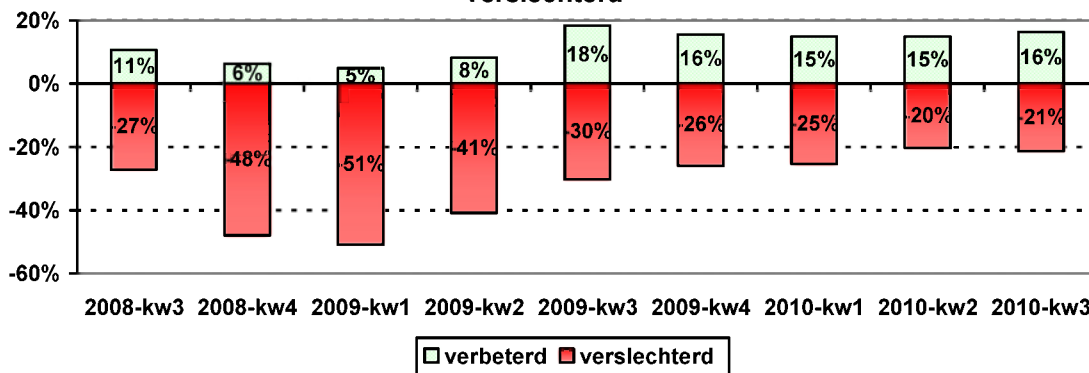

M.b.t. de exportbalans staat de indicator al vanaf het vierde kwartaal van 2009 in de plus. Voor het vierde kwartaal van 2010 verwacht 14,3% van de bedrijven een grotere export en 5,5% een daling.

De winstgevendheid is in het derde kwartaal achteruit gegaan: bij 21,4% verslechterd, bij 16,4% verbeterd. Het saldo bedraagt -5,0%. Er zijn geen cijfers geopenbaard m.b.t. de verwachtingen.

In figuur 11 volgt een overzicht.

Figuur 11. % bedrijven waarbij de winstgevendheid is verbeterd / verslechterd

In het derde kwartaal nam 13,1% van de bedrijven in Zeeland meer personeel aan, terwijl 15,7% personeel afstootte: saldo -2,6%. Voor het vierde kwartaal van 2010 verwacht 11,3% van de bedrijven een toename aan personeel, 74,8% een gelijkblijvend personeelsbestand en 13,9% een afname: saldo -2,6%.

In totaal 49,1% van de Zeeuwse bedrijven had in het derde kwartaal van 2010 last van productiebelemmeringen. Bij 20,9% van de bedrijven was onvoldoende vraag de voornaamste belemmerende factor. Financiële beperkingen als voornaamste belemmerende factor gold voor 8,5% van de bedrijven in Zeeland. Een tekort aan (gekwalficeerde) arbeidskrachten is door 6,1% van de bedrijven de voornaamste belemmerende factor genoemd.

Wat betreft de productiebelemmeringen scoort Zeeland iets gunstiger dan landelijk: 52,6% ervoer belemmeringen: 25,5% onvoldoende vraag, 9,3% financiële beperkingen en 5,4% een tekort aan (gekwalficeerde) arbeidskrachten.

In Zeeland waren voor 5,1% van de bedrijven de weersomstandigheden een belemmerende factor, tegen 2,6% landelijk.

Voor heel 2011 zijn de ondernemers in Zeeland per saldo positief gestemd:

- 40% verwacht dat de omzet zal toenemen, 11% ziet een omzetsdaling: saldo +29%
- 20% verwacht een hogere export, 3% minder export: saldo + 17%
- 18% ziet een toename van de personeelssterkte, 13% een afname: saldo +5%.

3 Clusters en beeldbepalende sectoren

3.1 Werkgelegenheidsontwikkeling in de economische clusters

In het PSEB 2005-2008 "Ruimte maken voor Kansen" wordt aandacht besteed aan een aantal clusters: Landbouw en Agribusiness, Visserij en Aquacultuur, Industrie en Havens, Recreatie en Toerisme, MKB en de Zorg-economie. Het MKB+ is onderscheiden in MKB+ nijverheid en MKB+ diensten. Toegevoegd is de ICT op basis van een CBS-afbakening. In tabel 21 volgt een overzicht van de werkgelegenheidsontwikkeling.

Tabel 21. Werkgelegenheid clusters (x 1.000) 2000-2010 (op basis van RIBIZ)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
landbouw / agribusiness	17,42	16,79	16,47	16,18	15,08	15,34	15,32	15,74	15,63	15,23	15,02
visserij	1,97	2,02	1,98	1,92	1,79	1,8	1,8	1,83	1,82	1,86	1,88
maritiem	15,85	15,22	15,35	14,45	14,33	14,24	14,58	14,85	15,18	14,71	14,53
recreatie en toerisme	13,71	13,96	13,8	13,92	13,67	13,71	13,99	14,26	14,19	14,19	14,13
ict	1,33	1,37	1,31	1,38	1,33	1,41	1,61	1,75	1,79	1,92	1,97
zorgeconomie	26,42	28,13	28,82	29,7	29,55	29,21	29,57	30,75	31,37	32,38	32,84
overheid & onderwijs	17,05	17,37	17,76	17,46	17,39	16,77	16,83	16,77	17,15	17,25	17,23
mkb+ diensten	54,51	53,37	52,4	52,64	51,09	50,54	51,95	52,79	53,25	51,95	52,02
mkb+ nijverheid	22,52	22,96	22,46	21,75	21,34	21,07	21,56	21,95	22,2	21,66	21,03
totaal	170,78	171,18	170,34	169,38	165,54	164,09	167,2	170,69	172,58	171,14	170,65

Tabel 22 geeft een nader overzicht van de werkgelegenheidsontwikkeling van de onderscheiden clusters vanaf het jaar 2000. Bij de Zorgeconomie (+6.420), ICT (+630), Recreatie en Toerisme (+420), de Overheid en Onderwijs (+180) steeg de werkgelegenheid ten opzichte van 2000. Relatief gezien was de groei met betrekking tot ICT en Zorgeconomie het sterkst. Bij de overige sectoren was van een daling sprake, bij de Landbouw/Agribusiness en maritieme sector relatief gezien het meest.

Tabel 22. Werkgelegenheidsontwikkeling clusters 2000-2010 (op basis van RIBIZ)

	absoluut	gemiddelde jaarlijkse groei
landbouw/agribusiness	-2.400	-1,5%
visserij	-80	-0,4%
maritiem	-1.320	-0,9%
recreatie en toerisme	420	0,3%
ict	630	3,9%
zorgeconomie	6.420	2,2%
overheid en onderwijs	180	0,1%
mkb+ diensten	-2.490	-0,5%
mkb+ nijverheid	-1.490	-0,7%
totaal	-140	-0,0%

In het laatste jaar scoorde de ICT relatief gezien veruit het best. De groei betrof 50 arbeidsplaatsen (+ 2,6%). De Zorgeconomie was relatief gezien tweede qua groei (1,4%) en de Visserij derde (1,1%). Ook MKB+ diensten kende nog een lichte stijging. Alle overige sectoren kenden een teruggang: de MKB+ nijverheid de grootste. De bouwnijverheid had hier een groot aandeel in.

Tabel 23. Werkgelegenheidsontwikkeling clusters 2009-2010 (op basis van RIBIZ)

	absoluut	relatief
landbouw/agribusiness	-210	-1,4%
visserij	20	1,1%
maritiem	-180	-1,2%
recreatie en toerisme	-50	-0,4%
ict	50	2,6%
zorgeconomie	460	1,4%
overheid en onderwijs	-30	-0,2%
mkb+ diensten	70	0,1%
mkb+ nijverheid	-630	-2,9%
totaal	-490	-0,3%

In de volgende paragrafen volgt een nadere verbijzondering van de meest beeldbepalende clusters voor Zeeland: de Landbouw en Agribusiness, de Visserij, de havengebonden activiteiten en de sector Recreatie en Toerisme.

3.2 Landbouw/Agribusiness

Al sinds het begin van de vorige eeuw vormt de "landbouwtelling" – ook wel bekend als de Meitelling – een belangrijke bron van informatie over de landbouwsector in Nederland. Volgens de Landbouwtelling waren er in 2009 in Zeeland 3.226 agrarische bedrijven. In 2000 waren dit er nog 4.229. Dit komt neer op een daling van 1.003 bedrijven, ofwel 24%. Landelijk nam het aantal landbouwbedrijven met 25% af. In 2009 daalde het aantal bedrijven in Zeeland met 95, ofwel 2,9%.

Voorlopige cijfers over 2010 gaan uit van een afname van 12 landbouwbedrijven. Ten opzichte van eerdere jaren is dit relatief gezien een kleine afname.

Er heeft de laatste jaren een duidelijke schaalvergroting plaatsgevonden. Het aantal kleinere bedrijven is sterk afgenomen, het aantal grotere toegenomen. Zo nam de oppervlakte per bedrijf toe van 29,5 ha naar 37,2 ha in Zeeland. Uitgedrukt in nge's¹⁷ steeg het aantal nge's in Zeeland van 63,4 naar 77,5 per bedrijf.

Tabel 24. land- en tuinbouw naar aantal bedrijven, oppervlakte en nge's 2000-2009 (CBS)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Zeeland										
aantal bedrijven	4.229	3.990	3.939	3.782	3.687	3.617	3.567	3.414	3.321	3.226
cultuurgrond x100 ha	1.249	1.242	1.264	1.224	1.239	1.211	1.202	1.200	1.198	1.201
nge's x 100	2.681	2.525	2.575	2.443	2.462	2.401	2.434	2.446	2.434	2.500
oppervl ha per bedrijf	29,5	31,1	32,1	32,4	33,6	33,5	33,7	35,2	36,1	37,2
nge per bedrijf	63,4	63,3	65,4	64,6	66,8	66,4	68,2	71,7	73,3	77,5
Nederland										
aantal bedrijven	97.392	92.650	89.482	85.410	83.796	81.750	79.435	76.741	75.151	73.009
cultuurgrond x100 ha	19.768	19.519	19.685	19.512	19.549	19.377	19.197	19.143	19.293	19.175
nge's x 100	78.017	76.809	75.818	72.109	72.319	71.950	72.169	72.150	73.372	74.302
oppervl ha per bedrijf	20,3	21,1	22,0	22,8	23,3	23,7	24,2	24,9	25,7	26,3
nge per bedrijf	80,1	82,9	84,7	84,4	86,3	88,0	90,9	94,0	97,6	101,8
nge per bedrijf	4.229	3.990	3.939	3.782	3.687	3.617	3.567	3.414	3.321	3.226

¹⁷ De NGE (Nederlandse Grootte Eenheid) is een economische maat voor de omvang van een agrarisch bedrijf; 1 NGE staat voor ongeveer 1400 euro.

Dat Zeeland qua oppervlakte per bedrijf hoger scoort dan landelijk en qua aantallen nge's lager, heeft te maken met de dominante positie van de akkerbouw in Zeeland. In tabel 25 volgt voor 2009 een specificatie:

Tabel 25. land- en tuinbouw: aantal bedrijven naar soort, oppervlakte en nge's per bedrijf 2009

	bedrijfstypen		ha per bedrijf		nge per bedrijf	
	Zeeland	Nederland	Zeeland	Nederland	Zeeland	Nederland
akkerbouwbedrijven	58%	15%	45,1	42,4	61,5	57,5
tuinbouwbedrijven	5%	11%	11,7	8,9	290,8	312,0
blijvende teeltbedrijven	10%	6%	15,1	9,7	91,1	140,4
graasdierbedrijven	16%	52%	31,3	29,1	62,4	66,1
hokdierbedrijven	1%	7%	10,3	8,3	132,3	123,5
gewassencombinaties	4%	2%	43,5	35,3	104,2	114,8
veeteeltcombinaties	0%	2%	41,1	25,8	93,2	92,6
gewassen-/veeteeltcombinaties	7%	5%	33,5	28,4	56,9	70,7
totaal	100%	100%	37,2	26,3	77,5	101,8

Opvallend is dat wat alle bedrijfstypen betreft, de Zeeuwse bedrijven qua oppervlakte relatief groot zijn. Met betrekking tot het aantal nge's is het beeld divers.

In tabel 26 volgt een overzicht van de werkgelegenheidsontwikkeling in de agribusiness, inclusief de landbouw sec.

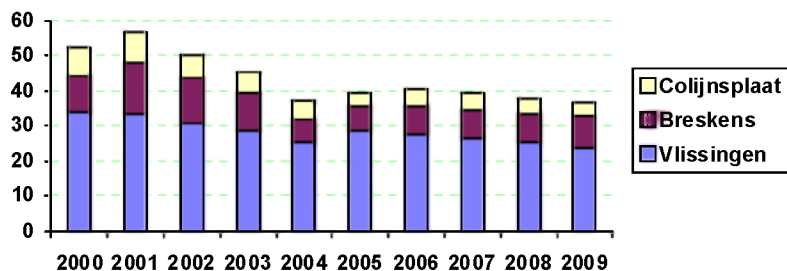
Tabel 26. Werkgelegenheid agribusiness Zeeland 2000-2010 (op basis van RIBIZ)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
landbouwtelling CBS	9.850	9.470	9.350	9.220	8.410	8.580	8.230	8.460	8.460	8.210	8.180
diensten tbv landbouw	1.200	1.090	1.050	1.100	1.030	1.020	1.240	1.220	1.260	1.270	1.250
jacht en bosbouw	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
industrie	2.530	2.120	2.120	2.020	1.880	1.770	1.900	2.010	2.040	1.960	1.940
groothandel	2.580	2.750	2.660	2.590	2.520	2.800	2.770	2.790	2.700	2.600	2.460
landschapsverzorging	680	760	770	810	810	850	810	910	790	790	800
overige diensten	570	590	520	450	420	310	350	350	370	400	380
totaal	17.420	16.790	16.470	16.180	15.080	15.340	15.320	15.740	15.630	15.230	15.020

3.3 Visserij

De elf Nederlandse visafslagen hebben de omzet in 2009 zien dalen. De 11 visafslagen zetten in 2009 273 miljoen euro om, 7,6% minder dan in 2008. De visafslagen in Zeeland deden het relatief gezien beter. De aanvoerwaarde van de vismijnen daalde van 37,9 miljoen euro in 2008 naar 36,6 miljoen euro in 2009. Dat is 3½ % minder dan in 2008. In figuur 12 volgt een overzicht.

Figuur 12. Omzet vismijnen (in euro's) 2000-2009

In 2008 was er in Nederland 5.326 ha aan mosselperceel aanwezig: 1.942 ha in de Oosterschelde en 3.374 ha in de Waddenzee. De oesterpercelen omvatten 2.619 ha: 500 ha in de Grevelingen en 2.119 ha in de Oosterschelde. De mosselproductie in 2009 bedroeg 45,7 miljoen kg, waarvan 22,7 miljoen kg in Zeeland. In tabel 27 volgt een overzicht vanaf 2000.

Tabel 27. Mosselen en oesters Zeeland 2000-2009 (CBS)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
oppervlakte mosselpercelen										
totaal in ha	5.590	5.590	5.590	5.330	5.330	5.330	5.330		5.326	
Waddenzee in ha	3.560	3.560	3.560	3.330	3.330	3.330	3.330		3.374	
Oosterschelde in ha	2.030	2.030	2.030	2.000	2.000	2.000	2.000		1.942	
oppervlakte oesterpercelen										
totaal in ha	2.050	2.050	1.995	2.000	2.000	2.000	2.000		2.619	
Grevelingen in ha	500	500	500	500	500	500	500		500	
Oosterschelde in ha	1.550	1.550	1.495	1.500	1.500	1.500	1.500		2.119	
mosselproductie in mln kg										
totaal	66,8	48,6	45,1	56,2	67	59,7	31,3	43,7	36,1	45,7
Waddenzee	31,3	16,2	30,6	35,4	29,6	26,8	11,5	30,0	21,3	23,0
Zeeland	35,6	32,4	14,4	20,9	37,4	32,9	19,8	13,8	14,8	22,7

In de visserij en de visserijgerelateerde bedrijvigheid waren in 2010 1.880 mensen werkzaam: 430 in de zee- en kustvisserij, 30 in de binnenvisserij, 310 als kweker van vis en schaaldieren, 270 in de visverwerking, 700 in de visgroothandel, 130 in de detailhandel en 10 in de dienstverlening, zoals bijv. de vismijnbedrijven. In tabel 28 volgt een overzicht vanaf 2000.

Tabel 28. Werkgelegenheid visserij Zeeland 2000-2010 (op basis van RIBIZ)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
zee- en kustvisserij	470	400	350	320	340	440	450	440	430	410	430
binnenvisserij	10	10	30	30	30	30	30	30	30	30	30
vis en schaaldierkweek	230	260	330	360	340	340	320	320	300	340	310
visverwerking	480	560	510	450	360	250	240	260	260	260	270
visgroothandel	560	620	620	630	600	590	620	640	670	690	700
detailhandel	220	160	130	120	120	140	130	130	120	120	130
overig	0	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
totaal	1.970	2.020	1.980	1.920	1.790	1.800	1.800	1.830	1.820	1.860	1.880

In tabel 29 volgt een verbijzondering van de werkgelegenheidsontwikkeling over de gehele periode 2000-2010 en het laatste jaar.

Tabel 29. Werkgelegenheidsontwikkeling visserij 2000-2010 en 2009-2010 (op basis van RIBIZ)

	groei 2000-2010	gem. jaarlijkse groei 2000-2010	groei 2009-2010	groei in % 2009-2010
zee- en kustvisserij	-50	-1,0%	10	2,9%
binnenvisserij	20	10,4%	0	-6,9%
kweken vis en schaaldieren	80	3,2%	-30	-8,7%
visverwerking	-210	-5,5%	10	4,7%
visgroothandel	140	2,3%	20	2,5%
detailhandel	-80	-4,7%	10	9,0%
overig	10	13,9%	0	0,0%
totaal	-80	-0,4%	20	1,1%

In de gehele periode 2000-2010 daalde de werkgelegenheid in de visserij met gemiddeld jaarlijks 0,4%. Het afgelopen jaar was de groei met 1,1% positief. De visserij was een van de weinige sectoren die positief scoorden.

3.4 De havengebonden industrie, handel en logistiek

De totale goederenoverslag in de Zeeuwse zeehavens in 2009 bedroeg bijna 29 miljoen ton. Ter vergelijking: Rotterdam 387 miljoen ton, Amsterdam Noordzeekanaalgebied 87 miljoen ton, Antwerpen 189 miljoen ton, Gent 21 miljoen ton en Zeebrugge 44 miljoen ton. Met 29 miljoen ton scoort het 'Scheldebekken' een aandeel van 5,6% in de landelijke goederenoverslag en 2,6% in de havenrange Hamburg - Le Havre.

De voornaamste goederensoorten qua volume zijn aardolie met een aandeel van 29%, landbouwproducten (15%), brandstoffen (14%), chemische producten (12%) en meststoffen (10%).

De voornaamste verschijningsvormen betreffen natte bulk (38%) en droge bulk (37%). Containers scoren een aandeel van 1%, ro-ro 5% en conventioneel stukgoed 20%.

Een groot aandeel in de landelijke goederenoverslag (aandeel > 25%) hebben landbouwproducten (83%), meststoffen (71%), chemische producten (52%) en metalen (25%).

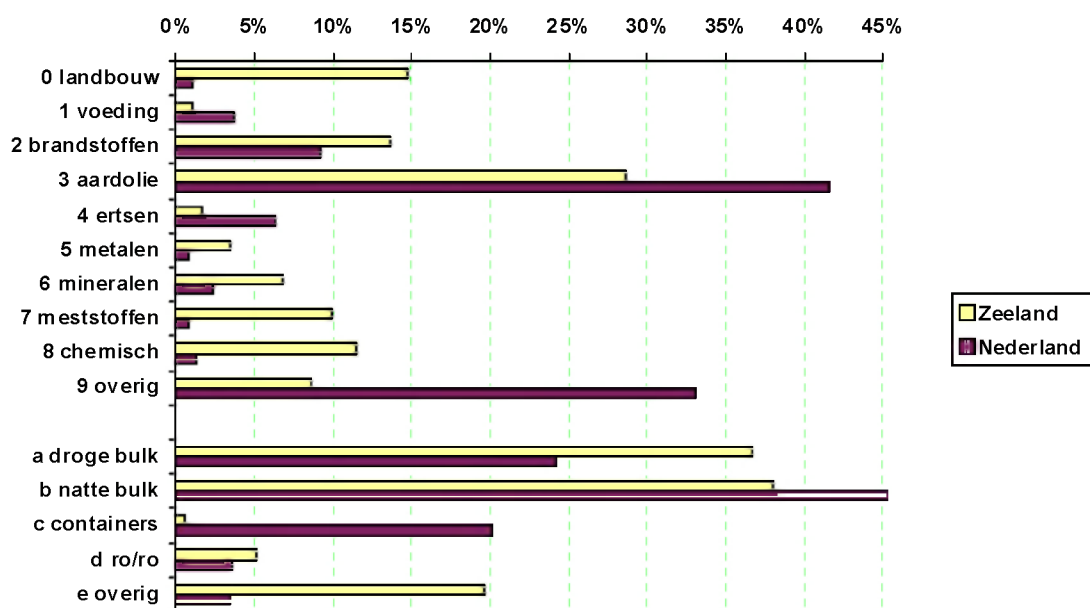
Ten gevolge van de economische crisis daalde de overslag in de Zeeuwse havens in 2009 met 13,5%. Dat is aanmerkelijk meer dan de landelijke daling van 8,6%. De daling in de range Hamburg - Le Havre bedroeg 12,4%. Bezien over een langere periode, 2000-2009, is de goederenoverslag in Zeeland jaarlijks met gemiddeld 1,7% gestegen. Landelijk bedroeg de gemiddelde jaarlijkse stijging 2,1% en in de range Hamburg - Le Havre 2,7%. Zeeland is dus duidelijk achtergebleven.

In tabel 30 volgt een overzicht van de goederenoverslag in Zeeland.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
goederenoverslag Zeeland										
aanvoer	18,83	18,38	19,82	20,75	22,71	22,82	22,40	24,99	24,83	21,16
afvoer	5,98	6,99	6,91	7,26	7,27	7,66	7,85	8,06	8,45	7,64
totaal	24,81	25,37	26,73	28,01	29,98	30,48	30,25	33,05	33,28	28,80
goederenoverslag Nederland										
aanvoer	328,78	328,33	331,07	335,18	358,27	369,37	380,34	396,33	412,52	360,89
afvoer	98,74	96,27	104,11	102,05	113,40	123,20	132,99	146,02	149,27	152,41
totaal	427,52	424,60	435,18	437,22	471,67	492,57	513,32	542,35	561,79	513,30
goederenoverslag naar haven										
Vlissingen	13,74	13,45	13,07	15,15	15,45	16,17	16,13	18,90	*	*
Terneuzen	11,07	11,91	13,66	12,86	14,52	14,31	14,12	14,15	*	*
totaal	24,81	25,37	26,73	28,01	29,98	30,48	30,25	33,05	*	*
overslag Zeeland naar soort										
0 landbouw	1,07	1,28	1,38	3,72	3,72	4,22	4,44	4,65	5,78	4,26
1 voeding	0,34	0,29	0,28	0,45	0,47	0,34	0,31	0,30	0,38	0,30
2 brandstoffen	3,28	4,27	4,14	3,87	3,98	4,05	3,32	3,54	4,42	3,92
3 aardolie	7,65	5,81	6,90	6,24	7,15	7,13	7,38	8,86	7,95	8,26
4 ertsen	0,87	0,94	1,05	1,08	1,40	0,99	0,92	1,03	1,09	0,48
5 metalen	0,84	1,11	1,10	1,22	1,19	1,17	1,50	1,61	1,58	1,00
6 mineralen	1,48	1,74	1,43	1,93	1,75	1,87	2,16	2,39	2,27	1,95
7 meststoffen	3,01	3,31	3,29	3,43	3,78	3,64	3,34	3,66	3,40	2,87
8 chemisch	3,92	4,20	4,50	2,82	2,78	3,49	3,45	3,23	3,49	3,32
9 overig	2,35	2,42	2,67	3,27	3,76	3,59	3,43	3,77	2,91	2,46
totaal	24,81	25,37	26,73	28,01	29,98	30,48	30,25	33,05	33,278	28,80
overslag Zeeland naar type										
a. droge bulk	9,14	10,78	10,50	10,79	11,43	11,20	10,27	11,35	12,20	10,55
b. natte bulk	10,38	8,71	9,96	9,03	9,97	10,22	10,58	11,75	11,03	10,95
c. containers	0,12	0,12	0,20	0,35	0,28	0,39	0,40	0,25	0,17	0,16
d. ro-ro	2,09	2,18	2,28	2,51	3,04	3,04	2,82	2,94	2,26	1,47
e. overig	3,08	3,57	3,79	5,33	5,25	5,64	6,17	6,76	7,61	5,67
totaal	24,81	25,37	26,73	28,01	29,98	30,48	30,25	33,05	33,278	28,80

In figuur 13 worden voor 2009 de diverse categorieën voor Zeeland en Nederland vergeleken.

Figuur 13. Aandelen goederenoverslag naar soort en type in 2009

Inmiddels zijn er voorlopige cijfers bekend gemaakt m.b.t. de goederenoverslag in 2010. Deze zou 33 miljoen ton bedragen in Zeeland. Daarmee is de overslag weer terug op die van recordjaar 2008.

De directe maritieme toegevoegde waarde (bruto marktprijzen) in het Scheldebekken bedroeg in 2008 4,97 miljard euro. Dit cijfer en andere cijfers m.b.t. de toegevoegde waarde voorkomend in deze paragraaf kunnen niet zonder meer vergeleken worden met de CBS-cijfers in paragraaf 2.4. Hier is sprake van bruto marktprijzen terwijl de CBS-cijfers uitgaan van basisprijzen. Het aandeel in de landelijke maritieme toegevoegde waarde bedroeg 16,8%. Per werkzame persoon is de toegevoegde waarde in het Scheldebekken 78% hoger dan gemiddeld landelijk in de zeehavengebieden.

De toegevoegde waarde multiplier in het Scheldebekken bedroeg in 2008 1,73. Dat wil zeggen dat per euro directe toegevoegde waarde de zeehavengerelateerde activiteiten via hun aankopen van intermediaire goederen en diensten bij Nederlandse toeleveranciers nog eens 0,73 euro extra creëren. Landelijk is de toegevoegde waarde multiplier beduidend lager: 1,50.

De werkgelegenheidsmultiplier in het Scheldebekken bedroeg in 2008 1,94 tegen 1,73 landelijk.

Zeeland heeft een aandeel van 9,5% in de totale werkgelegenheid in de zeehavengebieden in Nederland. In tabel 31 volgt een samenvattend overzicht van deze economische kengetallen.

Tabel 31. Werkgelegenheid en toegevoegde waarde (mln euro) 2002-2008 in het Scheldebekken en Nederland (bron: Nationale Havenraad)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Zeeland							
werkgelegenheid ¹⁸	15.447	15.264	14.869	15.041	15.112	15.913	16.019
tgw in lopende prijzen	3.094	3.217	3.708	3.969	4.199	4.719	4.970
werkgelegenheidsmultiplier	1,81	1,80	1,81	1,82	1,88	1,94	1,94
toegevoegde waarde multiplier	1,56	1,58	1,50	1,53	1,57	1,61	1,73
Nederland							
werkgelegenheid	160394	162.547	158.159	160.608	163.041	166.760	169.219
tgw in lopende prijzen	18.556	19.521	21.305	24.048	25.031	27.397	29.565
werkgelegenheidsmultiplier	1,64	1,64	1,65	1,65	1,67	1,71	1,73
toegevoegde waarde multiplier	1,49	1,50	1,46	1,44	1,46	1,47	1,50
aandeel Zeeland							
werkgelegenheid	9,6%	9,4%	9,4%	9,4%	9,3%	9,5%	9,5%
toegevoegde waarde	16,7%	16,5%	17,4%	16,5%	16,8%	17,2%	16,8%

¹⁸ De werkgelegenheid wijkt iets af van de RIBIZ-cijfers i.v.m. de landelijke afstemming en het ouder zijn.

In tabel 32 volgt tenslotte tevens een nadere specificatie van de werkgelegenheid en toegevoegde waarde. Het aandeel van de industrie in Zeeland is erg hoog: qua werkgelegenheid 55,2% (landelijk 34,9%) en toegevoegde waarde 79,8% (landelijk 49,0%).

Tabel 32. Werkgelegenheid (WP) en bruto toegevoegde waarde tegen marktprijzen in mln euro (TGW) in het Scheldebekken en Nederland 2008 (bron: Nationale Havenraad)

	WP	WP	TGW	TGW	WP in %	WP in %	TGW in %	TGW in %
	Zld	Nld	Zld	Nld	Zld	Nld	Zld	Nld
zeevaart	62	6.235	13	1.092	0,4%	3,7%	0,3%	3,7%
binnenvaart	161	6.622	12	466	1,0%	3,9%	0,2%	1,6%
wegvervoer	3.814	38.689	236	2.398	23,8%	22,9%	4,8%	8,1%
spoorvervoer	12	789	1	49	0,1%	0,5%	0,0%	0,2%
pijpleiding	0	53	0	123	0,0%	0,0%	0,0%	0,4%
diensten tbv vervoer	1.481	16.117	452	4.407	9,2%	9,5%	9,1%	14,9%
overslag/opslag	745	15.382	210	4.155	4,7%	9,1%	4,2%	14,1%
totaal vervoersketen	6.276	83.887	924	12.689	39,2%	49,6%	18,6%	42,9%
voedingsmiddelenind.	512	6.419	60	841	3,2%	3,8%	1,2%	2,8%
aardolie industrie	409	4.112	209	2.774	2,6%	2,4%	4,2%	9,4%
chemie	4.081	14.063	3.202	5.910	25,5%	8,3%	64,4%	20,0%
metaal	1.293	18.481	204	2.842	8,1%	10,9%	4,1%	9,6%
transportmiddelenind	1.414	6.013	73	278	8,8%	3,6%	1,5%	0,9%
elektriciteitsproductie	560	3.153	169	1.141	3,5%	1,9%	3,4%	3,9%
overig	566	6.844	47	709	3,5%	4,0%	0,9%	2,4%
totaal industrie	8.835	59.084	3.964	14.494	55,2%	34,9%	79,8%	49,0%
groothandel	213	14.451	17	1.264	1,3%	8,5%	0,3%	4,3%
overige diensten	696	11.798	65	1.118	4,3%	7,0%	1,3%	3,8%
totaal	16.019	169.219	4.970	29.565	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

3.5 Recreatie en Toerisme

Zeeland telde in 2010 volgens het CBS 626 toeristische accommodaties¹⁹ met in totaal 125.210 slaapplekken. Dit is 10,4% van het landelijke aantal slaapplekken.

Volgens het Continu Vakantie Onderzoek (CVO) ontving Zeeland in 2009 1,34 miljoen Nederlandse toeristen, een daling van 2% ten opzichte van 2008. Het aantal overnachtingen dat door Nederlanders in Zeeland is doorgebracht steeg evenwel: van 7,8 miljoen in 2008, naar 8,4 miljoen in 2009. Dit betekent een stijging van 7%.

De Nederlandse toeristen hebben in 2009 fors besteed: met € 223 miljoen euro 9% meer dan in 2008. De bestedingen (exclusief de vaste gasten) per vakantiedag bedroegen in 2009 € 27 euro in Zeeland en € 29 gemiddeld landelijk. De bestedingen van de vaste gasten per vakantiedag, exclusief de kosten van hun accommodatie, bedroegen in 2009 zowel in Zeeland als Nederland € 10 per vakantiedag.

Na de sterke daling in zowel het aantal buitenlandse gasten als het aantal overnachtingen in 2008 stegen in 2009 het aantal buitenlandse gasten en de daarmee gepaard gaande overnachtingen weer. Het aantal gasten steeg met 1,7%, het aantal overnachtingen met 2,1%. Ook het marktaandeel van Zeeland nam iets toe.

In tabel 33 volgt een overzicht over de jaren 2000-2010.

¹⁹ Accommodaties met minimaal 5 slaapplekken in hotel/pension of tenminste 20 in de andere verblijfsaccommodaties. Vaste standplaatsen worden niet meegenomen

Tabel 33. Accommodaties, gasten, vakanties en overnachtingen 2000-2008 in Zeeland

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
slaapplaatsen op accommodaties 1 jan											
hotels/pensions	8.951	8.883	8.974	9.099	9.484	9.338	9.294	9.293	8.865	8.772	8.938
campings	80.390	76.785	78.575	80.292	83.071	85.975	87.322	90.468	89.671	94.599	89.422
huisjesterreinen	20.006	21.159	22.300	22.377	23.367	21.945	22.700	25.219	23.948	26.195	25.168
groepsaccommodaties	1.748	1.644	1.532	1.641	1.768	1.889	1.779	1.936	2.000	1.728	1.682
totaal	111.09	108.47	111.38	113.40	117.69	119.14	121.09	126.91	124.48	131.29	125.21
	5	1	1	9	0	7	5	6	4	4	0
totaal in Nederland	9,8%	9,5%	9,7%	9,8%	10,0%	10,0%	10,2%	10,5%	10,4%	10,9%	10,4%
vakanties Nederlanders (CVO):											
binnenlandse vakantie (x 1.000)	1.541	1.875	1.681	1.754	1.559	1.304	1.347	1.321	1.366	1.339	
binnenlandse overnachtingen (x 1.000)	8.741	10.226	11.394	12.132	10.617	8.081	8.864	8.055	7.811	8.369	
bestedingen (x1 mln)	208	242	278	276	263	206	210	205	205	223	
bestedingen (mln) excl. vaste gasten	149	187	238	227	225	177	186	187	180	198	
marktaandeel binnenlandse vakanties	9,3%	10,6%	9,0%	9,7%	8,7%	7,4%	7,6%	7,5%	7,8%	7,5%	
marktaandeel binnenl. overnachtingen	9,2%	10,3%	10,5%	12,0%	10,5%	8,4%	9,0%	8,4%	8,5%	8,9%	
buitenlanders in logiesaccommodaties:											
aantal gasten (x 1.000)	617	553	573	632	575	518	635	702	617	628	
aantal overnachtingen (x 1.000)	3.350	3.042	3.084	3.465	3.160	2.725	3.221	3.529	2.927	2.987	
marktaandeel Zeeland gasten	6,2%	5,8%	6,0%	6,9%	6,0%	5,1%	5,8%	6,4%	6,1%	6,3%	
marktaandeel Zeeland nachten	12,3%	11,9%	11,7%	13,7%	12,4%	10,8%	11,9%	12,6%	11,6%	11,9%	

De bestedingen van buitenlanders worden niet jaarlijks onderzocht. Het meest recente onderzoek (Statistiek Inkomend Toerisme) dateert van 2005. Volgens dit onderzoek gaven buitenlandse toeristen in 2005 114 miljoen euro uit in Zeeland. Dit komt neer op circa 54 euro per vakantiedag in Zeeland (landelijk 177 euro).

Het uithuizig vrijetijdsgedrag van Nederlanders wordt onderzocht door het CVTO (Continu Vrije Tijds Onderzoek). Geteld worden activiteiten die men in de vrije tijd buitenshuis heeft ondernomen en waarbij men minimaal een uur van huis is geweest. De activiteiten die men tijdens de vakantie onderneemt, maken geen onderdeel uit van dit onderzoek. In totaal vinden er in Zeeland circa 100 miljoen activiteiten plaats. Op basis van de landelijke R&T-standaard zijn de voor de toeristische branche relevante activiteiten onderscheiden. Deze worden ook wel uitstapjes genoemd, waarbij men tevens minimaal 2 uur van huis geweest is. In de periode half mei 2008/2009 werden er in totaal 43,8 miljoen uitstapjes in Zeeland ondernomen: 31,6 miljoen uitstapjes van Zeeuwen in Zeeland en 12,2 miljoen van Nederlanders in Zeeland. Landelijk werden er in totaal 1,42 miljard uitstapjes ondernomen. Het aandeel van Zeeland als bestemming op de uitstapjesmarkt bedraagt 3,1%

In tabel 34 volgt een overzicht van het aantal uitstapjes in Zeeland.

Tabel 34. Uitstapjes in Zeeland 2008/2009

	uitstapjes van Zeeuwen	uitstapjes van Nederlanders	uitstapjes totaal
buitenrecreatie	11.640.000	7.188.000	18.828.000
uitgaan	7.147.000	2.207.000	9.354.000
funshoppen	4.429.000	520.000	4.949.000
bezoek attracties	3.308.000	470.000	3.778.000
bezoek evenementen	2.086.000	553.000	2.639.000
cultuur	1.484.000	432.000	1.916.000
waterrecreatie/-sport	1.086.000	698.000	1.784.000
wellness, beauty, ontspanning	429.000	38.000	467.000
bezoek sportwedstrijden	0	81.000	81.000
totaal	31.609.000	12.187.000	43.796.000

Daarnaast vonden er 6,7 miljoen uitstapjes plaats van Zeeuwen buiten de provincie.

De bestedingen tijdens de uitstapjes in Zeeland bedroegen 615 miljoen euro: 426 miljoen aan bestedingen van Zeeuwen in Zeeland en 189 miljoen euro van niet-Zeeuwen in Zeeland. Buiten Zeeland besteedden Zeeuwen 141 miljoen euro.

De werkgelegenheid toegerekend aan recreatie en toerisme bedroeg in 2010 ruim 14.000 werkzame personen. De horeca (excl. catering), verblijfsrecreatie en jachthavens hebben hierin een aandeel van meer dan 80%. De werkgelegenheid in de horeca, verblijfsrecreatie en jachthavens ontwikkelde zich als volgt:

Tabel 35. Werkgelegenheid horeca, verblijfsrecreatie en jachthavens 2000-2010 (RIBIZ)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
hotel-restaurants	1.200	1.310	1.440	1.460	1.370	1.380	1.430	1.400	1.420	1.410	1.450
hotels/pensions	650	540	390	390	450	450	480	520	450	440	450
campings	1.310	1.310	1.330	1.380	1.320	1.310	1.290	1.330	1.320	1.330	1.350
bungalowparken	500	540	420	450	450	400	400	430	410	360	370
restaurants	2.770	2.930	3.140	3.110	3.080	3.270	3.440	3.520	3.620	3.660	3.710
cafeteria's/lunchrooms	1.920	1.780	1.700	1.630	1.600	1.540	1.610	1.600	1.620	1.640	1.610
ijssalons	70	70	70	60	60	70	80	80	80	70	80
cafés e.d.	2.620	2.760	2.790	2.820	2.780	2.760	2.770	2.780	2.630	2.530	2.370
groepsaccommodaties	20	30	20	20	20	20	20	20	20	20	20
jachthavens	40	40	50	50	60	60	60	60	70	70	70
totaal	11.090	11.310	11.340	11.360	11.180	11.250	11.560	11.740	11.620	11.530	11.480

In tabel 36 volgt een verbijzondering van de werkgelegenheidsontwikkeling die zich in de gehele periode 2000-2010 en het afgelopen jaar heeft voorgedaan.

Tabel 36. Werkgelegenheidsontwikkeling horeca, verblijfsrecreatie en jachthavens 2000-2010 en 2009-2010 (op basis van RIBIZ)

	groei 2000-2010	gem. jaarlijkse groei 2000-2010	groei 2009-2010	groei in % 2009-2010
hotel-restaurants	250	1,9%	30	2,3%
hotels/pensions	-200	-3,7%	10	1,8%
campings	40	0,3%	20	1,6%
bungalowparken	-120	-2,8%	20	4,2%
restaurants	940	3,0%	50	1,3%
cafeteria's/lunchrooms	-310	-1,7%	-30	-2,1%
ijssalons	20	2,4%	10	15,1%
cafés e.d.	-250	-1,0%	-160	-6,2%
groepsaccommodaties	-10	-3,4%	0	0,0%
jachthavens	40	7,2%	0	4,5%
totaal	390	0,3%	-50	-0,5%

In de gehele periode 2000-2010 steeg de werkgelegenheid in de horeca/verblijfsrecreatie en jachthavens met gemiddeld jaarlijks 0,3%. Het afgelopen jaar was de groei met 0,5% negatief. Negatief was de ontwikkeling het afgelopen jaar bij de cafés en cafeteria's/lunchrooms. De jachthavens en bungalowparken scoorden het best.

3.6 Zorgsector

De gezondheids- en welzijnszorg in Zeeland telde in 2010 27.140 arbeidsplaatsen. Binnen deze sector vallen in principe alle economische activiteiten die direct of indirect relatie hebben met 'cure' (het genezen) en 'care' (het verzorgen). Denk hierbij voor 'cure' aan ziekenhuizen, revalidatiecentra, tandartsen, huisartsen en voor de 'care' sector aan verzorgings- en verpleeghuizen, thuiszorg en gehandicaptenzorg.

Met de 27.140 arbeidsplaatsen is het de grootste bedrijfstak van Zeeland. Het aandeel in de totale werkgelegenheid bedroeg 15,9%. De gegenereerde toegevoegde waarde tegen basisprijzen bedroeg in 2008 1,05 miljard euro: op een totale toegevoegde waarde in Zeeland van 11,13 miljard behaalde de sector een aandeel van ruim 9%.

Naast de 27.140 directe arbeidsplaatsen in de gezondheids- en welzijnszorg (10.040 in de gezondheidszorg, 12.150 in de verpleging/verzorging met overnachting en 4.960 in de maatschappelijke dienstverlening zonder overnachting) zijn er ook nog eens 5.700 aan de zorgsector gerelateerde arbeidsplaatsen: 2.480 in sociale werkplaatsen, 1.160 in de groot- en detailhandel, 2.050 in de wellness en 10 in overige sectoren. Zo komt het totale aantal arbeidsplaatsen uit op 32.840.

In tabel 37 volgt een overzicht met daarbij de ontwikkelingen vanaf 2000.

Tabel 37. Werkgelegenheid zorgsector 2000-2010 (op basis van RIBIZ)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
gezondheidszorg	8.300	7.660	8.890	8.990	9.090	9.010	9.160	9.520	9.520	9.880	10.040
verpleging en verzorging	7.920	8.710	10.210	10.720	10.560	10.500	10.620	11.120	11.450	11.990	12.150
maatsch. dienstverlening	5.400	6.790	4.690	4.830	4.760	4.550	4.560	4.640	4.700	4.840	4.960
sociale werkplaatsen	2.170	2.260	2.300	2.280	2.310	2.290	2.300	2.380	2.510	2.490	2.480
groot- en detailhandel	930	970	1.020	1.030	1.040	1.060	1.050	1.100	1.150	1.170	1.160
wellness	1.680	1.730	1.700	1.830	1.790	1.790	1.870	1.990	2.020	2.000	2.050
overig	20	10	10	20	10	10	20	10	10	20	10
totaal	26.420	28.130	28.820	29.700	29.550	29.210	29.570	30.750	31.370	32.380	32.840

In tabel 38 volgt een verbijzondering van de werkgelegenheidsontwikkeling die zich in de gehele periode 2000-2010 en het afgelopen jaar heeft voorgedaan:

Tabel 38. Werkgelegenheidsontwikkeling zorgsector 2000-2010 en 2009-2010 (op basis van RIBIZ)

	groei 2000-2010	gem. jaarlijkse groei 2000-2010	groei 2009-2010	groei in % 2009-2010
gezondheidszorg	1.740	1,9%	160	1,6%
verpleging en verzorging	4.220	4,4%	150	1,3%
maatsch. dienstverlening	-440	-0,9%	120	2,4%
sociale werkplaatsen	310	1,3%	-10	-0,4%
groot- en detailhandel	230	2,2%	-10	-0,9%
wellness	370	2,0%	50	2,6%
overig	-10	*	0	*
totaal	6.420	2,2%	460	1,4%

In de gehele periode 2000-2010 steeg de werkgelegenheid in de zorgsector met gemiddeld jaarlijks 2,2%. Vooral in de verpleging en verzorging was de groei groot.

Het afgelopen jaar bedroeg de groei 1,4%. Het bedroeg een werkgelegenheids groei van 460 banen. De werkgelegenheid steeg daarbij het meest in de gezondheidszorg (160), de verpleging en verzorging (150) en maatschappelijke dienstverlening (120). Relatief gezien was de groei m.b.t. de wellness het grootst. Met name door de vergrijzing zal de vraag naar zorg in de toekomst alleen nog maar toenemen.

OVERZICHT STAND VAN ZAKEN VAN ALLE ACTIEPUNTEN

(V = voor op schema, O = op schema, A = achter op schema)

Beleidsprogramma	Speerpunt	Actie	V	O	A
Economie, Onderwijs en Arbeidsmarkt	1. Aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt.	1.1 Projecten stimuleren en subsidiëren die bijdragen aan een verbeterde communicatie tussen het onderwijs en het bedrijfsleven.		X	
	2. Stijging arbeidsparticipatie.	2.1 Projecten stimuleren en subsidiëren die bijdragen aan de stijging van de arbeidsparticipatie.			X
	3. Vergrijzing van de arbeidsmarkt.	3.1 Projecten stimuleren en subsidiëren die bijdragen aan het terugdringen van het kwantitatieve tekort aan beschikbare arbeidskrachten.		X	
	4. Instandhouding diverse soorten onderwijs.	<i>Geen concrete acties.</i>	-	-	-
	5. Ontwikkelen nieuwe kennisinstellingen in Zeeland.	5.1 Stimuleren dat kansen die zich in dit kader voordoen, serieus onderzocht en uitgewerkt worden.		X	
	6. Stimuleren van interactie tussen kennisinstellingen.	6.1 Stimuleren dat kansen die zich in dit kader voordoen, serieus onderzocht en uitgewerkt worden.		X	
Kennis, Innovatie en Ondernemerschap	1. Intensivering kennis-transfer.	1.1 Projecten subsidiëren die bijdragen aan verbetering van kennis-transfer.		X	
	2. Verhoging aantal bedrijven die meedoen aan innovatieprogramma's.	2.1. Projecten subsidiëren die bijdragen aan een verhoging van de innovatiegraad.		X	
	3. Meer starters en doorstarters en een hogere overlevingsgraad.	3.1 Projecten subsidiëren die bijdragen aan een verhoging van het aantal starters en aan verlenging van de levensduur van hun onderneming.		X	
Zorgeconomie	1. Stimuleren nieuwe product/marktcombinaties.	1.1 Aanjagen van allianties tussen toeristische partners en zorgverzekeringsmaatschappijen en het stimuleren van nieuwe product/marktcombinaties.			X
	2. Onderwijs en arbeidsmarkt: knelpunten omzetten in kansen.	2.1 Projecten subsidiëren die bijdragen aan de versterking van onderwijs en arbeidsmarkt in de zorgsector.		X	
	3. ICT en zorg: innovaties verder stimuleren.	3.1 Projecten subsidiëren die bijdragen aan de versterking van de concurrentiekracht van de Zeeuwse zorgsector.			X
Energie en Klimaat	1. Uitbreiding transportcapaciteit.	1.1 Invloed uitoefenen op rijkspartners EZ, VROM en Tennet voor een snelle besluitvorming, tracébevestiging en realisatie van nieuwe hoogspanningslijnen.		X	
		1.2 Invloed uitoefenen op rijkspartners EZ, VROM en Tennet voor aansluiting van mogelijke windparken op zee en Neeltje Jans op hoogspanningsnet.		X	
	2. Stimuleren van de transitie naar een duurzame energievoorziening.	2.1 Haalbaarheidsonderzoek biobased economy (inclusief actiepunten) en vervolg vormgeven via ECO3 Duurzame Industrie.		X	

		2.2 Biobase Europe: realiseren van diverse onderdelen.		X	
		2.3. Projecten subsidiëren die bijdragen aan de transitie naar een duurzame energievoorziening.		X	
	3. Bevordering van bedrijvigheid op het gebied van energietechnologie.	3.1 Acquisitie van energietechnologiebedrijven.			X
	4. Bevordering van bedrijvigheid op het gebied van deltatechnologie.	4.1 Realisering van een communicatiecentrum voor deltatechnologie en klimaat in combinatie met realisering innovatieprojecten. <i>Actie vervalt, zie toelichting in Jaarplan.</i>	-	-	-
		4.2 Sectorale toekomstvisies 2050-2100 voor de watergelieerde economische sectoren op het schaalniveau van de Zuidwestelijke Delta. <i>Betreft nieuwe actie.</i>	-	-	-

Havens en Industrie	1. Containerisatie.	1.1 Opdracht geven tot het opstellen MKBA.		X	
	2. Het bereiken van een optimale multimodaliteit.	2.1 Projecten subsidiëren die bijdragen aan een optimale multimodaliteit.		X	
	3. Duurzame versterking van de bestaande chemische industrie.	3.1 Vitaal Sloegebied en Kanaalzone.		X	
		3.2 Projecten subsidiëren in de procesindustrie op de subgebieden maintenance en bio-energie.		X	
	4. Opkomst van nieuwe industriële bedrijvigheid: bio-energie en hergebruik reststoffen.	4.1 Projecten subsidiëren in de procesindustrie op het subgebied bio-energie (inclusief hergebruik reststoffen).		X	
		4.2 Haalbaarheidsonderzoek (inclusief actiepuntenplan) laten uitvoeren naar kansen biobased economy. * Dit punt wordt behandeld bij het programma Energie en Klimaat.	-	-	-

Recreatie en Toerisme	1. Puur Natuurlijk Zeeland.	1.1 Innovatieprogramma culinaire producten initiëren en uitvoeren.		X	
		1.2 Innovatie, kwaliteitsverbetering en productverbetering t.b.v. toeristisch product.		X	
		1.3 Inzet bij gebiedsprogramma's: Brouwersdam, Voordelta, Veerse Dam, Cadzand-Bad, Perkpolder, Watterdunen, Innovation Island, Grevelingendam, St. Maartensdijk, Volkenrak-Zoommeer en Revitalisering verblijfsrecreatie.		X	
		1.4 Kennisontwikkeling & innovatie toeristisch product.		X	
		1.5 Specifieke kennisontwikkeling ten behoeve van dagattracties en horecabedrijven in Zeeland (= nieuwe actie).		X	
	2. Aqua High Tech Delta.	2.1 Verbeteren infrastructuur, dienstverlening en arrangementenaanbod watersportsector.		X	
		2.2 Innovatie en opleidingen.		X	
		2.3 Promotie ten behoeve van de watersportsector.		X	
		2.4 Masterplan Onderwatersport in Zeeland Divers' Delta.		X	

	3. Vitaal vakantiegebied.	3.1 Vitale senioren.		X	
		3.2 Wellness: faciliteren 2 pilotprojecten (onderscheidende projecten die inzetten vanuit de Zeeuwse kernkwaliteiten).			X
		3.3 Recreatiemobiliteit.		X	
	4. Historisch Zeeland.	4.1 Promotie, kennis- en productontwikkeling rond themaonderdelen "Strijd op land en zee" door inzet bij de volgende projecten: Staats Spaanse Lijnen (vermarketing); culturele biografie.		X	
		4.2 Promotie, kennis- en productontwikkeling rond themaonderdelen "Strijd op land en zee" door inzet bij de volgende projecten: promotie van de Deltasteden; ontwikkeling Uitburo.		X	

Landbouw	1. Versterken landbouw.	1.1 Faciliteren schaalvergroting, intensivering, specialisatie en samenwerking.		X	
		1.2 Stimuleren omschakeling naar duurzame hoogwaardige / innovatieve / biologische / zilte teelten.		X	
	2. Versterken kennisnetwerk in Zeeland en het stimuleren van innovatie.	2.1 Versterken kennisnetwerk.		X	
		2.2 Stimuleren innovaties gericht op duurzame primaire productie en ketenontwikkeling.	X		
	3. Het creëren van nieuwe verbindingen binnen de sector én met andere sectoren waardoor nieuwe product/marktcombinaties ontstaan of synergievoor- delen optreden.	3.1 Ontwikkelen agroproductieparken en foodport.	X		

Visserij en Aquacultuur	1. Schelpdiercultuur in de duurzame Delta.	1.1 Opstellen Toekomstvisie Schelpdiercultuur.		X	
		1.2 Ondersteunen mogelijkheden teelt van nieuwe schelpdiersoorten en aanwijzen nieuwe productgebieden.	X		
		1.3 Beleid overlastbestrijding Japanse oester in Deltawateren.		X	
		1.4 Stimulering innovaties schelpdiercluster.		X	
		1.5 Verbeteren productieomstandigheden Deltawateren.	X		
	2. Ontwikkeling binnendijkse aquacultuur.	2.1 Ondersteunen kansrijke initiatieven binnendijkse aquacultuur.		X	
		2.2 Kennisontwikkeling en kennisverspreiding aquacultuur.		X	
		2.3 Realiseren hatchery platvis.		X	
		2.4 Optimaliseren schelpdierhatchery en -nursery.		X	
		2.5 Zeeuwse Tong.		X	
		2.6 Optimalisatie vestigingsvoorwaarden binnendijkse aquacultuur.		X	
		2.7 Visualisering ontwikkelingen voor een breed publiek.		X	
	3. Promotie, kwaliteitsverbetering en marktperspectief.	3.1 Bevordering kwaliteitsbewustzijn in de visserijketen.		X	

		3.2 Promotie Zeeuwse visserij- en aquacultuurproducten.		X	
		3.3 Versterking visserijgemeenschappen.		X	
		3.4 Teelt van macrowieren.		X	
Totale aantal acties die voorliggen op het schema			4		
Totale aantal acties die op schema liggen				48	
Totale aantal acties die achterliggen op het schema					5

Toelichting op overzicht stand van zaken: Het merendeel van de acties (52) ligt op schema of ligt voor op schema. Een aantal acties (5) ligt achter op schema.

Hieronder volgt een toelichting van de acties die achterlopen op schema.

Programma Economie, onderwijs en arbeidsmarkt

Oorzaak achterstand actie 2.1: In 2010 zijn in het kader van dit speerpunt geen nieuwe projecten opgestart, wel zijn voorbereidingen getroffen.

Programma Zorg economie

Oorzaak achterstand actie 1.1: In 2010 zijn de voorbereidingen getroffen voor verschillende projecten waarvan de uitvoering in 2011 of later gepland staat. Daarnaast zijn er meerdere projecten in het kader van het programma Recreatie en Toerisme gerealiseerd, voortvloeiend uit het Pieken in de Delta project Vitaliteit en Wellness (een voorbeeld hiervan is de samenwerking tussen Indigo en de verblijfsrecreatie).

Oorzaak achterstand actie 3.1: Projectontwikkeling en afstemming kost meer tijd dan voorzien. Wel zijn er diverse initiatieven ontplooid zonder PSEB middelen, bijv. CURA-B.

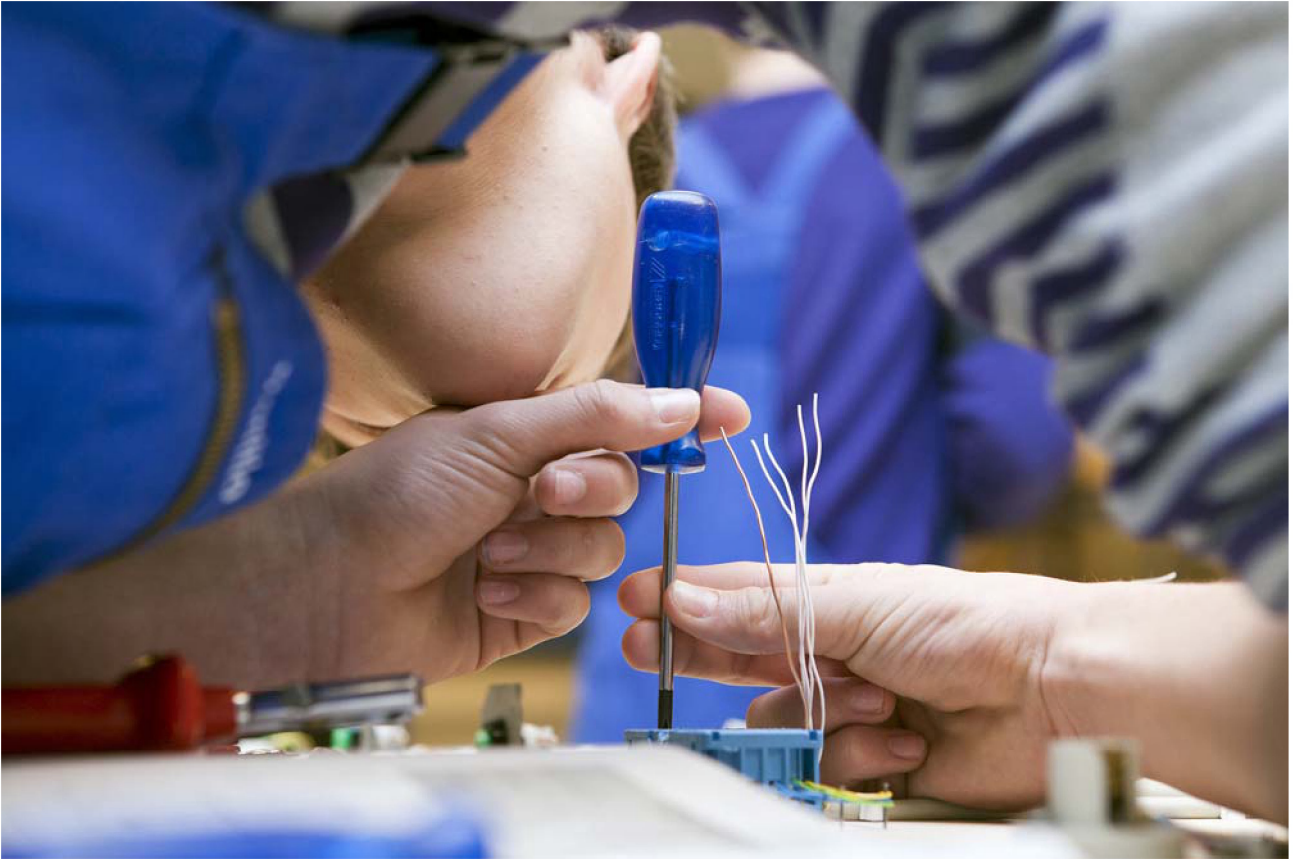
Programma Energie en klimaat

Oorzaak achterstand actie 3.1: Acquisitie van energietechnologiebedrijven is lastig, mede door gevolgen economische crisis. Wel zijn er enkele leads.

Programma Recreatie en toerisme

Oorzaak achterstand 3.2: Er is één project uitgevoerd. Wel zijn andere wellness-projecten uitgevoerd in het kader van het Pieken in de Delta project Vitaliteit en Wellness.

PROGRAMMA ECONOMIE, ONDERWIJS EN ARBEIDSMARKT

elektrotechniek

studenten, bezig met een project

PROGRAMMA ECONOMIE, ONDERWIJS EN ARBEIDSMARKT

Programma	Economie, Onderwijs en Arbeidsmarkt
Doelstelling 1 (van het programma)	Arbeidsmarkt: Een kwalitatief én kwantitatief goede aansluiting van het aanbod van en de vraag naar arbeidskrachten.
Speerpunt 1	Aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt.
PSEB-budget speerpunt	Sociaal Akkoord.
Actie 1.1	Projecten stimuleren en subsidiëren die bijdragen aan een verbeterde communicatie tussen het onderwijs en het bedrijfsleven.
Beoogd resultaat	Verbetering aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt.
Aanpak/instrumenten	Via netwerken stimuleren dat terzake deskundige organisaties/instellingen projectvoorstellen indienen; stimuleren dat zoveel mogelijk samenwerking, afstemming en uitwisseling plaatsvindt. In 2011 minimaal 1 project gericht op opheffen knelpunt t.a.v. stageplaatsen.
Trekker	Divers.
Andere partijen	Bij de aanpak via 'stimuleren' zijn de andere ondertekenaars (MKB Zeeland, BZW Zeeland, de Unie Vakbond voor Industrie en Dienstverlening, CNV en FNV) van het Sociaal Akkoord betrokken; bij de projecten zijn partners uit het onderwijs, overheden en bedrijfsleven betrokken.
Communicatie	Via werkgroepbijeenkomsten.
Financiële middelen 2011	€ 40.000.
Resultaten 2010	In 2010 is subsidie beschikbaar gesteld aan één project dat bijdraagt aan de verbetering aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt: <ul style="list-style-type: none"> • Mobiliteitscentrum Regio Zeeland (MCRZ); subsidie Sociaal Akkoord / PSEB is beschikbaar gesteld om met name de scholings / trainingscomponent in de dienstverlening van het MCRZ vorm te kunnen geven. Een concreet project gericht op het opheffen van de knelpunten t.a.v. stageplaatsen is in 2010 niet tot stand gekomen. Begin 2010 zijn een aantal Zeeuwse bestuurders uit het onderwijsveld, het UWW/Werkbedrijf, de gemeenten en Provincie Zeeland bijeen geweest en hebben geconcludeerd dat er op de Zeeuwse arbeidsmarkt een wirwar van initiatieven is. Voorstel van deze bestuurders is om te komen tot één Zeeuws bestuurlijk arbeidsmarktoverleg waar de diverse arbeidsmarktontwikkelingen en (daaruit voortkomende) activiteiten op bestuurlijk niveau besproken, afgestemd en verbonden (aan reeds lopende activiteiten en projecten) worden. Dit voorstel is ter bespreking/besluitvorming voorgelegd aan het portefeuillehoudersoverleg Sociale Zaken van de Zeeuwse gemeenten.
Financiële middelen 2010	MCRZ: bijdrage Sociaal Akkoord/PSEB: € 31.302.
Speerpunt 2	Stijging arbeidsparticipatie.
PSEB-budget speerpunt	Sociaal Akkoord.
Actie 2.1	Projecten stimuleren en subsidiëren die bijdragen aan de stijging van de arbeidsparticipatie.
Beoogd resultaat	Stijging van de arbeidsparticipatie van 68% naar 69% ultimo 2012.
Aanpak/instrumenten	Via netwerken stimuleren dat terzake deskundige organisaties/instellingen projectvoorstellen indienen; stimuleren dat zoveel mogelijk samenwerking, afstemming en uitwisseling plaatsvindt. Doelstelling om in 2011 minimaal 1 project uit te voeren.
Trekker	Divers.

Andere partijen	Bij de aanpak via 'stimuleren' zijn de andere ondertekenaars van het Sociaal Akkoord betrokken; bij de projecten zijn partners uit het onderwijs, overheden en bedrijfsleven betrokken.
Communicatie	Via werkgroepbijeenkomsten.
Financiële middelen 2011	€ 40.000.
Resultaten 2010	In 2010 zijn in het kader van dit speerpunt geen nieuwe projecten opgestart.
Financiële middelen 2010	Geen.
Speerpunt 3	Vergrijzing van de arbeidsmarkt.
PSEB-budget speerpunt	Sociaal Akkoord.
Actie 3.1	Projecten stimuleren en subsidiëren die bijdragen aan het terugdringen van het kwantitatieve tekort aan beschikbare arbeidskrachten.
Beoogd resultaat	Het aantal langdurig openstaande vacatures blijft ultimo 2012 kleiner dan 1000.
Aanpak/instrumenten	Via netwerken stimuleren dat terzake deskundige organisaties/instellingen projectvoorstellen indienen; stimuleren dat zoveel mogelijk samenwerking, afstemming en uitwisseling plaatsvindt. Doelstelling om in 2011 minimaal 1 project uit te voeren.
Trekker	Divers.
Andere partijen	Bij de aanpak via 'stimuleren' zijn de andere ondertekenaars van het Sociaal Akkoord betrokken; bij de projecten zijn partners uit het onderwijs, overheden en bedrijfsleven betrokken.
Communicatie	Via werkgroepbijeenkomsten rondom speerpunt, via nieuwsflits Sociaal Akkoord.
Financiële middelen 2011	Ten behoeve van het project "De Grijze Massa 2" periode 1 januari 2011 tot 1 december 2012 is € 75.000 beschikbaar gesteld. Totale projectkosten € 165.000. De kosten worden gedekt door: de Hogeschool Zeeland (€ 15.000), Bedrijven (€ 50.000), DC Noise (€ 10.000) en sponsoring van het congres (€ 15.000 + subsidie Provincie Zeeland). Voor het project "Zuunig op Mensen" zijn de totaal geschatte projectkosten: € 70.000; bijdrage ondernemers € 24.500; (door initiatiefnemers beoogde) bijdrage Provincie Zeeland € 36.500. Beschrijving project "Zuunig op Mensen": vitaliseren van werken in Zeeland. Dit project beoogt een praktische en hanteerbare benadering aan te bieden aan organisaties voor het vergroten van kansen tot het behouden, aantrekken en ontwikkelen van mens en organisatie. Het project richt zich daarbij steeds op de samenhang tussen de commercieel-economische en de technische bedrijfsvoering en de diverse relevante interne en externe sociaal-economische factoren die de komende jaren van invloed zullen zijn. Het is de bedoeling om met de organisaties de eigen "weersverwachting" voor de komende jaren in kaart te brengen. Deze weersverwachting wordt vertaald naar een maatwerkprogramma gericht op de eigen factoren voor verdere groei/ontwikkeling van de eigen organisatie en/of de sector. Uit dit maatwerkprogramma komen per deelnemende organisatie specifieke behoeften en vraagstukken te voorschijn. Verwacht mag worden dat een specifieke vraag naar ondersteuning voor die vraagstukken ontstaat. Die vraag vanuit de organisaties biedt kansen tot verbetering, tot het ontwikkelen van creatieve prikkels en (sociale) innovatie. Nieuwe vormen van "Leeftijdsbewust personeels- en organisatiebeleid" kunnen voor Zeeland van onderscheidende betekenis zijn. Ook levert het inschakelen van ondersteuning en expertise voor de verdere uitwerking / ontwikkeling een interessante economische activiteit op voor de in te schakelen (regionale) aanbieders.
Resultaten 2010	In 2010 zijn in het kader van dit speerpunt geen nieuwe projecten opgestart.
Financiële middelen 2010	Geen
Doelstelling 2 (van het programma)	Kennisinstellingen: Behoud van de huidige kennisinstellingen én het zoveel mogelijk stimuleren van de vestiging van nieuwe kennisinstellingen.

Speerpunt 4	Instandhouding middelbaar beroepsonderwijs, hoger en wetenschappelijk onderwijs en onderzoek in Zeeland (ROC's, Hogeschool Zeeland, Roosevelt Academy, Open Universiteit, Imares, NIOO).
PSEB-budget speerpunt	-
	Onder dit speerpunt vallen geen concrete acties die in het kader van het PSEB worden uitgevoerd. De reden hiervoor is dat de Provincie m.b.t. dit speerpunt vooral een signalerende, stimulerende en ondersteunende rol speelt bij het behoud van de huidige kennisinstellingen.
Resultaten 2010	Hoewel onder dit speerpunt geen concrete acties in het kader van het PSEB worden uitgevoerd is wel vermeldenswaard dat in 2010 het rapport Kerend Tij van de Taskforce Zeeland is verschenen, een advies over de instandhouding van het beroeps- en wetenschappelijk onderwijs in Zeeland. Het belang van de instandhouding van goed beroeps- en wetenschappelijk onderwijs in Zeeland wordt in het rapport gekoppeld aan de toekomst van de Zeeuwse en zelfs nationale economie. De adviezen uit het rapport zijn overgenomen door de bij het Zeeuwse onderwijs betrokken partijen (onderwijs, ondernemers en overheden) en worden tot uitvoering gebracht onder leiding van de door het veld benoemde Onderwijsautoriteit Zeeland de heer mr. E.M. d'Hondt.
Speerpunt 5	Ontwikkelen nieuwe kennisinstellingen in Zeeland.
PSEB-budget speerpunt	PSEB, Sociaal Akkoord
Actie 5.1	Stimuleren dat kansen die zich in dit kader voordoen, serieus onderzocht en uitgewerkt worden.
Beoogd resultaat	Duidelijkheid over kans oprichten van nieuwe kennisinstelling.
Aanpak/instrumenten	Via netwerken stimuleren dat terzake deskundige organisaties/instellingen projectvoorstellen indienen; stimuleren dat zoveel mogelijk samenwerking, afstemming en uitwisseling plaatsvindt. Doelstelling om in 2011 één haalbaarheidsonderzoek, m.b.t. de mogelijkheden om te komen tot een nieuwe kennisinstelling in Zeeland, uit te voeren.
Trekker	Divers.
Andere partijen	Partners uit het onderwijs, overheden en bedrijfsleven.
Communicatie	PM.
Financiële middelen 2011	€ 40.000.
Resultaten 2010	In mei 2010 is de Smart Services Boulevard (SSB) in Vlissingen, dé regionale broedplaats voor kennis- en technologieoverdracht en open innovatie in Zeeland, officieel van start gegaan. De SSB fungeert als een "loket" naar nieuwe kennis en technologie voor regionale MKB-bedrijven. De loketfunctie gaat van "kennismaking met" tot en met "implementatie van". De SSB is de High Tech back-office voor op diverse plaatsen in Zeeland verspreide High Performance Incubators (HPI's,) die via moderne verbindingen toegang hebben tot nieuwe technologische kennis, design en <i>rapid prototyping</i> activiteiten. Via de HPI's wordt de SSB tot op het lokale industrieterrein gebracht.
Financiële middelen 2010	Geen.
Speerpunt 6	Stimuleren van interactie tussen kennisinstellingen.
PSEB-budget speerpunt	PSEB
Actie 6.1	Stimuleren dat kansen die zich in dit kader voordoen, serieus onderzocht en uitgewerkt worden.
Beoogd resultaat	Duidelijkheid over kans van realiseren interactie tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven.
Aanpak/instrumenten	Opstellen van één samenwerkingsovereenkomst tussen vertegenwoordigers uit het onderwijs, ondernemers en overheden.
Trekker	PM.
Andere partijen	Partners uit het onderwijs, overheden en bedrijfsleven.
Communicatie	PM.

Financiële middelen 2011	€ 40.000.
Resultaten 2010	In 2010 is het adviesrapport Kerend Tij tot stand gekomen. Om de doelstellingen en ambities gezamenlijk te realiseren is er een bestuursovereenkomst tussen kennisinstellingen, bedrijfsleven en overheden opgesteld.
Financiële middelen 2010	T.a.v. overeenkomst: niet aan de orde.

Bijzondere activiteiten	In januari 2011 vindt een besloten inspiratiebijeenkomst plaats n.a.v. het rapport Arbeidsmarktanalyse 2010 van de Raad voor Werk en Inkomen (onder meer ten aanzien van benodigde aanpak van het probleem van enerzijds het tekort aan gekwalificeerde arbeidskrachten en anderzijds het overschot van werkloze werkzoekenden aan de onderkant van de arbeidsmarkt). Ongeveer 20 mensen, diner in Prinsenlogement o.l.v. de gedeputeerde.
-------------------------	--

PROGRAMMA KENNIS, INNOVATIE EN ONDERNEMERSCHAP

samen werken aan duurzaamheid

kersverse bachelors aan de Roosevelt Academy

PROGRAMMA KENNIS, INNOVATIE EN ONDERNEMERSCHAP

Programma	Kennis, Innovatie en Ondernemerschap
Doelstelling	Een kennisintensief en innovatief ondernemingsklimaat.
Speerpunt 1	Intensivering kennistransfer.
PSEB-budget speerpunt	PSEB Innovatie, cofinanciering OP-Zuid, prioriteit Microsysteemtechnologie.
Actie 1.1	Projecten subsidiëren die bijdragen aan verbetering van kennistransfer.
Resultaat	Verbeterde kennistransfer tussen overheid, ondernemers en onderwijsinstellingen
Aanpak/instrumenten	<p>De Nederlandse (en dus ook de Zeeuwse) economie kenmerkt zich onder andere door het feit dat er wetenschappelijke kennis van hoog niveau wordt gegenereerd maar tegelijkertijd door het feit dat deze te weinig tot echte innovaties binnen het bedrijfsleven leidt. Op Zeeuwse schaal is de Hogeschool Zeeland met de partners van het InnovatieNetwerk Zeeland bezig met het opzetten van een innovatiestructuur binnen Zeeland die inzet op het toegankelijk maken van hoogwaardige kennis voor het MKB. De Smart Services Boulevard is een eerste aanzet hiertoe. Deze hebben we een aanjaagsubsidie verstrekt vanuit de prioriteit Microsysteemtechnologie (zie ook speerpunt 5 van programma Economie, Onderwijs en Arbeidsmarkt).</p> <p>In 2011 gaan we werken aan het Zeeuwse Valorisatieprogramma. Dit EL&I-programma biedt regio's de mogelijkheid om een praktische infrastructuur rondom kennisoverdracht op te bouwen. Doelstelling is een 6 jarig programma te maken waarin naast kennisoverdracht ook nadruk ligt op financiering en begeleiding van ondernemers die met nieuwe kennis aan de slag willen.</p> <p>Concrete doelstelling voor 2011 is dus het opstellen van een zesjarig kennisvalorisatieprogramma.</p>
Trekker	Kennisinstellingen en NV Economische Impuls Zeeland (Impuls).
Andere partijen	Bedrijven, intermediairs, ontwikkelingsmaatschappijen, gemeenten, onderwijsinstellingen.
Communicatie	Vindt plaats door de uitvoerders binnen projecten, bijv. via conferenties, websites, nieuwsbrieven en rapportages.
Financiële middelen 2011	€ 163.800 (prioriteit Microsysteemtechnologie).
Resultaten 2010	In 2010 is door het InnovatieNetwerk Zeeland de Smart Services Boulevard ingericht en in gebruik genomen. Rondom de Zeeuwse speerpunten Biobased Economy, Water en Hospitality worden de technologische kansen onderzocht die het Zeeuwse MKB tot een hoger innovatieniveau kunnen brengen. De open innovatiestudio en de High Performance Academy (waarbij studenten en docenten vraagstukken in het bedrijfsleven oplossen) zijn enkele voorbeelden van methoden om kennis over te dragen richting praktische toepassingen. Daarnaast is gedurende 2010 verder gewerkt aan de drie projecten zoals genoemd in de rapportage 2009.
Financiële middelen 2010	Pilotproject Kenniscentrum Smart Technology: totale projectomvang € 753.500. Provinciale bijdrage vanuit budget prioriteit Microsysteemtechnologie is € 313.000. Overige bijdragen van o.a. HZ, Pieken in de Delta en TNO.
Speerpunt 2	Verhoging aantal bedrijven die meedoen aan innovatieprogramma's.
PSEB-budget speerpunt	PSEB Innovatie, cofinanciering OP-Zuid.
Actie 2.1	Projecten subsidiëren die bijdragen aan een verhoging van de innovatiegraad.
Resultaat	Minstens 300 Zeeuwse MKB-bedrijven nemen deel aan innovatiepro-

	gramma's via onder andere OP-Zuid, en aan specifieke projecten. Daarnaast (hieruit voortvloeiend) 30 intensieve trajecten met een of meerdere ondernemers.
Aanpak/instrumenten	<p>De Provincie heeft een coördinerende en stimulerende rol in het innovatiebeleid. Het afstemmen en verbinden van de vele initiatieven die op dit vlak ont-plooid worden, is een belangrijke taak. Daarom heeft de Provincie ook zitting in bijvoorbeeld het Innovatie Netwerk Zeeland. In het kader van het Pro-gramma OP-Zuid zijn er een aantal innovatieprogramma's opgezet die thans in uitvoering zijn, bijvoorbeeld de bedrijfsgerichte regelingen en het Actieplan Groei. In 2011 worden deze voortgezet en zullen we aan de hand van signa-len vanuit de markt anticiperen op nieuwe ontwikkelingen.</p> <p>Doelstelling is en blijft om de beschikbare geldstromen voor innovatie (zowel op Europees, Rijks- en lokaal niveau) zo efficiënt mogelijk in te zetten. Het Valorisatieprogramma (zie ook onderdeel Kennistransfer) zal ook een belang-rijke motor voor innovatie worden. Doelstelling is wederom deelname van minstens 300 Zeeuwse MKB-bedrijven aan innovatieprogramma's via onder andere OP-Zuid, en aan specifieke projecten. Daarnaast (hieruit voortvloei- end) 30 intensieve trajecten met een of meerdere ondernemers.</p>
Trekker	Projectaanvragers samen met zuidelijke provincies.
Andere partijen	Bedrijven, intermediairs, ontwikkelingsmaatschappijen, gemeenten, onder- wijsinstellingen.
Communicatie	Vindt plaats door de uitvoerders binnen projecten, bijv. via conferenties, web- sites, nieuwsbrieven en rapportages. Daarnaast via Econotabene en persber- ichten op de provinciale website.
Financiële middelen 2011	€ 50.000 vanuit PSEB en cofinanciering OP-Zuid. Opmerking: innovatie is nieuw en onvoorspelbaar; het is derhalve lastig nu reeds concreet aan te geven welke budgetten benodigd zijn. Het streven is om zoveel mogelijk gebruik te maken van Europese en nationale fondsen.
Resultaten 2010	<p>De vele regelingen en instrumenten die op het terrein van innovatie beschik- baar zijn voor het MKB zijn vaak nog te weinig bekend voor de grote groep MKB-bedrijven die een latente innovatiebehoefte hebben. De eerder gestarte innovatieprogramma's zoals De Toekomstbedrijven, Innovatieregelingen bin- nen OP-Zuid en de activiteiten van het Innovatie Netwerk Zeeland kunnen nog beter in de markt worden gezet. Daarom hebben we Het Ondernemers- menu en het Zeeuws Innovatie Evenement ondersteund. De bedoeling van dit soort projecten is laagdrempelig informatie te geven over allerlei innova- tiemogelijkheden. Vanuit OP-Zuid zijn in het jaar 2010 de projecten Voorbe- reiding Maintenance Valuepark, Logistics Accelerator en World Class Main- tenance Management goedgekeurd.</p> <p>Deelname bedrijven in 2010: * Diverse innovatieprojecten: 368. * Ondernemersmenu: 367. * Intensieve trajecten: 31.</p>
Financiële middelen 2010	Het Ondernemersmenu € 24.900 (PSEB). Zeeuws Innovatie-evenement € 15.000 (PSEB). Logistics Accelerator € 110.000.
Speerpunt 3	Meer starters en doorstarters en een hogere overlevingsgraad.
PSEB-budget speerpunt	PSEB Innovatie, cofinanciering OP-Zuid, reeds verplichte bijdrage Innogo.
Actie 3.1	Projecten subsidiëren die bijdragen aan een verhoging van het aantal starters en aan verlenging van de levensduur van hun onderneming.
Resultaat	Het ondersteunen van projecten in de periode 2009-2012, die minimaal 30 technostarters opleveren en het vergroten van de betrokkenheid van alle MBO+ -instellingen bij projecten rond 'ondernemerschap in het onderwijs'. Daarnaast het verhogen van het aantal Zeeuwse starters tot gemiddeld 2000 per jaar.
Aanpak/instrumenten	Starters zijn een belangrijke bron van economische groei. Vaak zorgen star- ters ook voor een hogere innovatiegraad binnen de regio doordat ze nieuwe producten of diensten op de markt brengen. Als Provincie hebben we geen

	direct aanbod voor starters. maar kunnen we de beschikbare instrumenten in de regio wel afstemmen en incidenteel ondersteunen. Binnen het lopende project Innogo alsmede uit de ervaringen van het Zeeuws Participatiefonds blijkt dat met name het financieren van starters en doorstarters een knelpunt is. In 2011 zal met name aan het aspect financieren aandacht worden besteed middels het Valorisatieprogramma en het uit Innogo voortkomende project Zeeland FM.
Trekker	Projectaanvragers (bijvoorbeeld Impuls, Kamer van Koophandel, Stichting Jong Ondernemen).
Andere partijen	Bedrijven, intermediairs, ontwikkelingsmaatschappijen, gemeenten, onderwijsinstellingen.
Communicatie	Vindt plaats door de uitvoerders binnen projecten, bijv. via conferenties, websites, nieuwsbrieven en rapportages.
Financiële middelen 2011	€ 20.000 (PSEB innovatiebudget). € 25.000 (reeds verplichte bijdrage Innogo).
Resultaten 2010	In 2010 is het project Microstarter Zeeland beëindigd. Het project Innogo heeft in haar tweede jaar weer een aantal nieuwe starters in het project opgenomen en ligt hiermee op schema. Uit de ervaringen van het afgelopen jaar van het project Innogo alsmede van het OP-Zuid project Actieplan Groei is gebleken dat met name financiering een knelpunt is in de groei van een bedrijf. Daarnaast zijn huisvesting en coaching belangrijke aandachtspunten. Samen met een groot aantal partners heeft Impuls het voortouw genomen voor het project Incubator Zeeland. De concrete doelen voor de incubator zijn: * Het ondersteunen van 30 startende bedrijven in de eerste vier jaar. * Het realiseren van 20 samenwerkingsverbanden tussen bedrijven en kennisinstellingen in 4 jaar. * Het creëren van 75 directe arbeidsplaatsen en 30 indirecte hoogwaardige arbeidsplaatsen in 4 jaar. Het aantal starters in 2009 is 1828 en ligt daarmee iets onder het aantal van 2008. Dit heeft te maken met de economische crisis. Het is wel belangrijk te constateren dat de daling van het aantal starters in Zeeland kleiner is dan in de rest van Nederland. Zeeland blijft dus een ondernemende provincie.
Financiële middelen 2010	Bijdrage cofinanciering OP-Zuid voor het project Incubator bedraagt € 162.089. De totale kosten van dit project bedragen € 1.756.200.
Bijzondere activiteiten	Jaarlijks wordt het Zeeuws Innovatie Evenement georganiseerd door de partners van het Innovatie Netwerk Zeeland.

PROGRAMMA ZORGECONOMIE

nierdialyse in het zorghotel

nog even langs het ezeltje

PROGRAMMA ZORGECONOMIE

Programma	Zorgeconomie
Doelstelling	Nieuwe verbindingen tussen zorgsector en economische sectoren, resulterend in efficiënte zorgverlening van hoge kwaliteit, evenwicht op de arbeidsmarkt voor zorgpersoneel en een duurzame structurele samenwerking tussen het Zeeuwse bedrijfsleven en zorginstellingen.
Speerpunt 1	Stimuleren van nieuwe product/marktcombinaties.
PSEB-budget speerpunt	PSEB Zorgeconomie.
Actie 1.1	Aanjagen van allianties tussen toeristische partners en zorgverzekeringsmaatschappijen en het stimuleren van nieuwe product/marktcombinaties.
Resultaat	Tot stand brengen van allianties tussen de toeristische en zorgsector om te komen tot gezamenlijke productontwikkeling.
Aanpak/instrumenten	Stimuleren van innovatieve projecten rond de thema's zorg en toerisme.
Trekker	Provincie Zeeland, afdeling Economie, NV Economische Impuls Zeeland (Impuls).
Andere partijen	Brancheorganisaties, ondernemers, zorgaanbieders.
Communicatie	Het inzetten van pilotprojecten als voorbeeld voor de zorg- en vrijetijdssector.
Financiële middelen 2011	€ 25.000.
Resultaten 2010	In 2010 zijn door Impuls verkenningen uitgevoerd naar de mogelijkheden van samenwerking tussen werkgevers, zorgbranche en de toeristische sector. Dit heeft niet tot een concreet project in de toeristische sector geleid. Het project Vitaliteit en Wellness een Zee van Kansen is succesvol afgerond en heeft geleid tot 2 concrete vervolgprojecten. Het project Aan de Slag met Vakantie met Zorg is in 2010 succesvol uitgevoerd en wordt in 2011 voortgezet.
Financiële middelen 2010	Geen.
Speerpunt 2	Onderwijs en arbeidsmarkt: knelpunten omzetten in kansen.
PSEB-budget speerpunt	Sociaal Akkoord.
Actie 2.1	Projecten subsidiëren die bijdragen aan de versterking van onderwijs en arbeidsmarkt in de zorgsector.
Beoogd resultaat	De instroom van studenten voor de zorgopleidingen blijft minimaal gelijk en kennisinstellingen en zorgsector zetten gezamenlijk minstens één ketenproject op.
Aanpak/instrumenten	Uitvoering Masterplan Personeel en Arbeid, Zorg en Welzijn d.d. 2009.
Trekker	ViaZorg.
Andere partijen	Onderwijsinstellingen, werkgevers, Provincie Zeeland.
Communicatie	Via Nieuwsbrief Viazorg (Viazorg Nieuwsflits).
Financiële middelen 2011	Bijdrage Sociaal Akkoord over drie jaar: € 30.000. Totale bijdrage Provincie Zeeland aan het project: € 150.000.
Resultaten 2010	In 2009 waren er ongeveer 2.350 MBO-leerlingen in de sector welzijn en circa 1.150 in de zorg. Ten opzichte van de jaren 2008 en 2007 zijn deze aantallen min of meer stabiel gebleven. Stichting FluenZ coördineert ieder jaar de toewijzingen van de BPV-plaatsen voor de Zeeuwse zorgsector. Voor het net gestarte schooljaar 2010-2011 gaat het om 1.114 stagiaires (238 helpenden, 260 verzorgenden, 304 verpleegkundigen MBO en 312 verpleegkundigen HBO). Vorig schooljaar ging het nog om 1.044 stagiaires (bron: Viazorg, Zeeuwse arbeidsmarktmonitor Zorg en Welzijn, kwartaal 2010-3).
Financiële middelen 2010	Bijdrage Sociaal Akkoord: € 35.000.

Speerpunt 3	ICT en zorg: innovaties verder stimuleren.
PSEB-budget speerpunt	PSEB Zorgeconomie.
Actie 3.1	Projecten subsidiëren die bijdragen aan de versterking van de concurrentiekracht van de Zeeuwse zorgsector.
Resultaat	Tenminste één projectvoorstel gericht op de samenwerking tussen het Zeeuwse bedrijfsleven en de Zeeuwse zorgsector, gezamenlijk ontwikkeld door de zorgsector en Zeeuwse bedrijven.
Aanpak/instrumenten	Uit voorbereidende onderzoeken van Syntens en Impuls blijkt dat het lastig is om de zorgsector in verband te brengen met het MKB bedrijfsleven. Er zijn legio samenwerkingsmogelijkheden maar door met name budgettaire oorzaken komt coöperatie moeilijk van de grond. Thans vindt er een integratieslag plaats tussen het project van Impuls, wat in Interreg verband opgepakt gaat worden (CURA-B). Dit project richt zich o.a. op het vergaren van kennis rondom <i>best practices</i> in buurlanden. Het Syntens project gaat zich met name richten op het clusteren van business activiteiten van het Zeeuwse MKB in relatie tot de zorgsector.
Trekker	Impuls, Syntens
Andere partijen	Provincie Zeeland, zorginstellingen, MKB-bedrijven, kennisinstellingen.
Communicatie	Vindt plaats via trekkers. Uitstekende mogelijkheid om landelijk de Zeeuwse zorgsector op de kaart te zetten.
Financiële middelen 2011	€ 25.000 (PSEB zorgeconomie). Daarnaast evenredige bijdrage vanuit provinciale budgetten Sociaal Beleid.
Resultaten 2010	Verwijzend naar het onderdeel "aanpak/instrumenten" merken we op dat het voorgenomen resultaat niet is bereikt. De aandacht is met name gegaan naar het mobiliseren en verbinden van partijen. Het realiseren van concrete output is derhalve nog niet gerealiseerd.
Financiële middelen 2010	Geen.

Bijzondere activiteiten	In 2011 zijn geen bijzondere activiteiten in het kader van Zorgeconomie gepland.
-------------------------	--

PROGRAMMA ENERGIE EN KLIMAAT

Sloecentrale

Biopark Terneuzen

PROGRAMMA ENERGIE EN KLIMAAT

Programma	Energie en Klimaat
Doelstelling 1	Het Zeeuwse bedrijfsleven benut de kansen die de energietransitie biedt, de energiesector in Zeeland versterkt zich en het duurzame imago van Zeeland groeit.
Speerpunt 1	Uitbreiding Transportcapaciteit.
PSEB-budget speerpunt	N.v.t.
Actie 1.1	Invloed uitoefenen op rijkspartners EZ, VROM en Tennet voor een snelle besluitvorming, tracébeplanning en realisatie van nieuwe hoogspanningslijnen.
Resultaat	Besluit aanleg nieuwe hoogspanningslijn met een zorgvuldig uitgekozen tracé.
Aanpak/instrumenten	Inspraak, ambtelijk en bestuurlijk overleg, lobby, coördinatie tussen Provincie en gemeenten.
Trekker	Provincie Zeeland.
Andere partijen	Gemeenten, Delta.
Communicatie	De besluitvorming, de wettelijke procedures en realisatie worden gecommuniceerd door rijkspartners EL&I / I&M / Tennet.
Financiële middelen 2011	Geen.
Resultaten 2010	Er heeft een bestuurlijk overleg over het MMA (Meest Milieuvriendelijke Alternatief) voor de nieuwe hoogspanningslijn en de voorkeuren van Tennet plaatsgevonden tussen betrokken gemeenten/ Provincie Zeeland en EZ (nu EL&I) /Tennet. De Provincie Zeeland is samen met de gemeenten Tholen, Reimerswaal, Kapelle, Borsele en Goes regelmatig in gesprek met EZ (nu EL&I) en Tennet om de besluitvorming gunstig te beïnvloeden en mogelijke knelpunten op te lossen. Het besluit over het definitieve tracé wordt begin 2011 genomen door de minister van EL&I op basis van argumenten van alle belangrijke stakeholders.
Financiële middelen 2010	Geen.
Actie 1.2	Invloed uitoefenen op rijkspartners EL&I, I&M en Tennet voor aansluiting van mogelijke windparken op zee en Neeltje Jans op hoogspanningsnet.
Resultaat	Besluit aanleg nieuwe aansluiting voor windparken op zee en Neeltje Jans op hoogspanningsnet.
Aanpak/instrumenten	Inspraak, ambtelijk en bestuurlijk overleg, lobby.
Trekker	Provincie Zeeland.
Andere partijen	Initiatiefnemer windenergie, energiebedrijven, gemeenten.
Communicatie	De besluitvorming, de wettelijke procedures en realisatie worden gecommuniceerd door rijkspartners EL&I / I&M / Tennet.
Financiële middelen 2011	Geen.
Resultaten 2010	Uit de planvorming voor de uitbreiding van het windenergievermogen op Neeltje Jans is inmiddels overleg ontstaan met Tennet over een aparte aansluiting voor het zogenaamde bouwdokkenproject. Het ziet er niet naar uit dat er nog sprake zal zijn van een combinatie met het windpark voor de Walcherse kust.
Financiële middelen 2010	Geen.
Speerpunt 2	Stimuleren van de transitie naar een duurzame energievoorziening.
PSEB-budget speerpunt	Prioriteit ECO3, grote projecten fysieke leefomgeving, PSEB Ontwikkeelfunctie.

Actie 2.1	Haalbaarheidsonderzoek biobased economy (inclusief actiepuntenplan) en vervolg vormgeven via ECO3 Duurzame Industrie.
Beoogd resultaat	Rapportage incl. actiepuntenplan waaruit blijkt welke economische kansen er voor Zeeland zijn op het gebied van biobased economy. Vervolgaanpak ECO3: samen met West-Brabant en op termijn ook met Vlaanderen overkoepelende uitvoering inzake biobased economy en vervolgens ook duurzame procesindustrie en CO2-afvang, transport en opslag/hergebruik. (ECO3 is een werktitel die niet voor de uiteindelijke uitvoering gebruikt zal gaan worden.)
Aanpak/instrumenten	Haalbaarheidsstudie (incl. actiepuntenplan) laten uitvoeren. Vervolgaanpak ECO3: Zeeland en West-Brabant richten samen uitvoeringsstructuur op bestaande uit stuurgroep met boegbeeld, (ambtelijke) kerngroep, en uitvoeringsorganisatie. De uitvoering zal zich richten op het initiëren van projecten met bedrijven en kennis-/onderwijsinstellingen, op regiobranding en op de lobby richting Rijk en EU.
Trekker	Provincie Zeeland samen met Provincie Brabant. In stuurgroep neemt bedrijfsleven deel. Uitvoeringsstructuur zal bestaan uit REWIN, NV Economische Impuls Zeeland ((Impuls), havenschappen Moerdijk en Zeeland Seaports en BOM.
Andere partijen	Bedrijfsleven (vertegenwoordigende organisaties zoals BZW, maar ook aantal toonaangevende bedrijven zoals DOW, Cargill, Sabic en Cosun), kennis- en onderwijsinstellingen.
Communicatie	Uitkomsten van het haalbaarheidsonderzoek zijn op 15 april 2010 gepresenteerd in Den Haag en overhandigd aan toenmalig minister van LNV. Communicatie is een belangrijk onderdeel van de vervolgaanpak ECO3 via biobased regiobranding en lobby richting Rijk en EU.
Financiële middelen 2011	Voor de ECO3-aanpak is in totaal € 500.000 beschikbaar in 2010 en 2011. Het grootste deel van dit budget (circa € 400.000) wordt in 2011 besteed aan o.a. een congres, een lobbyboek en projecten. Waar mogelijk zullen middelen van Rijk en EU worden aangetrokken.
Resultaten 2010	Het haalbaarheidsonderzoek incl. actiepunten m.b.t. biobased economy is begin april 2010 opgeleverd. Dit is conform planning. Tevens is de vervolgaanpak ECO3 gestart: een conceptplan van aanpak is verschenen, gesprekken met bedrijven, intermediaire organisaties en kennis-/onderwijsinstellingen zijn gevoerd, een workshop voor direct betrokkenen is georganiseerd, verscheidene projectideeën zijn opgewerkt tot projectfiches, 3 projecten zijn gesubsidieerd (Waterkringloop Zeeuws-Vlaanderen, Pipeline Orange en Groene Poort), een samenwerkingsnotitie met Brabant is verschenen, er is gestart met de oprichting van de uitvoeringsstructuur van deze Biobased Zuidwest-aanpak (voorbereidingen voor een congres in februari 2011, lobbyboek en samenwerkingsagenda).
Financiële middelen 2010	Voor de ECO3-aanpak is in totaal € 500.000 beschikbaar in 2010 en 2011. In 2010 is circa € 75.000 besteed aan verscheidene uitvoeringsprojecten, facilitering door een consultant en organisatie van een workshop. Voor uitvoeringsprojecten is voor minstens € 80.000 aan Rijksmiddelen aangetrokken.
Actie 2.2	Biobase Europe.
Beoogd resultaat	Realisatie van: <ul style="list-style-type: none"> - Een pilot plant: een polyvalente pilotinstallatie bij Gent waar bedrijven en kennisinstellingen hun bio-gebaseerde producten en processen kunnen testen en optimaliseren op semi-industriële schaal. - Training Center: locatie in de gemeente Terneuzen met een opleidingsinstallatie, waar procesoperators worden opgeleid voor het werken in bio-gebaseerde en (bio)chemische bedrijven. - Networking: een aan het Training Center gekoppelde locatie waar bedrijven en startende ondernemers terecht kunnen met vragen over bio-gebaseerde producten en processen.
Aanpak/instrumenten	Subsidieverlening door cofinanciering in het kader van Interreg IV-A: de Provincie Zeeland stelt maximaal € 1,6 miljoen beschikbaar voor de periode 2008-2011. Tevens speelt de provincie een bestuurlijke rol: 2 gedeputeerden zitten in het bestuur van de overkoepelende Internationale VZW (Vereniging

	Zonder Winstoogmerk) Biobase Europe.
Trekker	Stichting Biopark Terneuzen samen met VZW Ghent Bio-Energy Valley.
Andere partijen	Zeeland Seaports, Haven Gent, Vlaamse overheid, Europese Unie, ministerie van EL&I, Delta, ROC Westerschelde, Provincie Zeeland en bedrijfsleven.
Communicatie	Volgens een door de VZW Biobase Europe opgesteld communicatieplan. In ieder geval zal kennisdisseminatie plaatsvinden met gevestigde bedrijven en startende ondernemers, via het Training Center (opleidingen en cursussen) en via networking gelieerd aan het Training Center.
Financiële middelen 2011	Eind 2010 / begin 2011 zal naar verwachting een 2 ^e voorschot ad € 560.000 worden overgemaakt.
Resultaten 2010	De pilot plant is in 2010 verbouwd en ingericht; eind 2010 zijn de eerste bio-raffinage-testtrajecten gestart. Inzake het training center is de procedure bestemmingsplanwijziging succesvol doorlopen. De bouw van het training center is begonnen. De uitvoering ligt t.o.v. de planning nagenoeg op schema. De invulling van het onderwijs- en opleidingscurriculum verdient nog wel de nodige aandacht.
Financiële middelen 2010	Subsidiebeschikking ad € 1.600.000 in 2009 afgegeven; 1 ^e voorschot van € 800.000 is toen uitgekeerd. Eind 2010 / begin 2011 zal naar verwachting een 2 ^e voorschot ad € 560.000 worden overgemaakt. Ook de EU (via Interreg) en het Rijk (ministerie van EL&I) dragen substantieel bij aan dit project; in totaal respectievelijk € 6 miljoen en € 3,2 miljoen.
Actie 2.3	Projecten subsidiëren die bijdragen aan de transitie naar een duurzame energievoorziening en die het duurzaam imago van de Provincie Zeeland versterken.
Resultaat	<ul style="list-style-type: none"> - 1 of 2 projecten ondersteunen die ontwikkeling van windmolentechnologie en het windcluster bevorderen. - Verkenning en onderzoek naar haalbaarheid van een pilot "smart grids" op Schouwen Duiveland. - Financiële ondersteuning van het tweejaarlijkse evenement "de Zonnebootrace" die het duurzame imago van de Provincie versterkt.
Aanpak/instrumenten	Subsidiëring en faciliteren van projecten en verbindingen leggen tussen partijen.
Trekker	Projectaanvragers.
Andere partijen	Gemeente Schouwen-Duiveland, Impuls, Zeeland Seaports, Stichting Zonnebootrace.
Communicatie	Projecttrekkers dragen zelf in grote mate zorg voor communicatie. EcoNotaBene en persberichten.
Financiële middelen 2011	€ 15.000 Zonnebootrace (en € 15.000 uit ander budget UPEK/MVO). € 10.000 Pilot Smart Grids Schouwen-Duiveland. € 25.000 Windtechnologiecluster.
Resultaten 2010	Het Interreg-voorstel Energie Conversie Park (ECP) is goedgekeurd en de kick-off van het project heeft plaatsgevonden in september 2010. Het project behelst het economisch rendabele gebruik van lokale biomassaströmen door het opzetten van verschillende projecten met verschillende conversietechnieken. Het ECP heeft 5 pilots benoemd waarvan één in Zeeuws-Vlaanderen op het Heros terrein.
Financiële middelen 2010	Totale project: € 2.000.000, waarvan Interreg cofinanciering € 50.000 en bijdrage PSEB €150.000.
Speerpunt 3	Bevordering van bedrijvigheid op het gebied van energietechnologie.
PSEB-budget speerpunt	PSEB Ontwikkelfunctie.
Actie 3.1	Acquisitie van energietechnologiebedrijven.
Resultaat	Gedurende de beleidsperiode worden bedrijven geworven met een werkgelegenheid van 100 man. Per jaar omgerekend komt dit neer op 25 man werkgelegenheid per jaar.
Aanpak/instrumenten	Het acquisitiebeleid van Zeeland Seaports en Impuls. Waar mogelijk de acquisitie vanuit de Provincie Zeeland ondersteunen door ondermeer de inzet van Gedeputeerde of de Commissaris der Koningin.
Trekker	Impuls, Zeeland Seaports.

Andere partijen	Gemeenten, kennisinstellingen, bedrijven.
Communicatie	Via Impuls en Zeeland Seaports, waar mogelijk met gezamenlijke persberichten.
Financiële middelen 2011	€ 2.000 voor kleine uitgaven.
Resultaten 2010	In 2010 zijn geen nieuwe bedrijven geworven op het gebied van energietechnologie. Wel wordt er gewerkt aan enkele buitenlandse leads op het gebied van windenergie.
Financiële middelen 2010	Geen.
Doelstelling 2 (van het programma)	Het Zeeuwse bedrijfsleven benut de kansen die het anticiperen op de klimaatverandering biedt, de watersector in Zeeland versterkt zich en het imago van Zeeland als voorbeeldgebied en etalage van waterinnovaties en deltatechnologie groeit.
Speerpunt 4	Bevordering van bedrijvigheid op het gebied van Deltatechnologie
PSEB-budget speerpunt	N.v.t.
Actie 4.1	Realiseren van een Communicatiecentrum voor deltatechnologie en klimaat in combinatie met realisering innovatieprojecten.
Opmerking	Project is stopgezet.
Resultaten 2010	Het businessplan is ontwikkeld en betaald door de Provincie. Uit het businessplan kwam naar voren dat het communicatiecentrum alleen commercieel exploitabel is met een zeer substantiële financiële bijdrage van de overheid. Op basis hiervan heeft het college besloten om met het project communicatiecentrum te stoppen.
Financiële middelen 2010	De kosten voor het businessplan bedroegen € 35.000, waarvan de Provincie Zeeland € 20.000 heeft bijgedragen.
Actie 4.2	Sectorale toekomstvisies 2050-2100 voor de watergerelieerde economische sectoren op het schaalniveau van de Zuidwestelijke Delta.
Resultaat	2011: Vastgesteld plan van aanpak + start visievorming. Afronding sectorale toekomstvisies 2012/2013.
Aanpak/instrumenten	Projectleider Economie in het langetermijnteam programma Zuidwestelijke Delta.
Trekker	Provincie Zeeland / Zuidwestelijke Delta.
Andere partijen	Overheden, ondernemers, kennisinstututen (zoals Deltares) en belanghebbers, waaronder bewoners.
Communicatie	Via Zuidwestelijke Delta en Provincie Zeeland.
Financiële middelen 2011	€ 20.000.
Resultaten 2010	n.v.t.
Financiële middelen 2010	n.v.t.

PROGRAMMA HAVENS EN INDUSTRIE

scheepswerf De Schelde

zeeschip bij containeroverslag

PROGRAMMA HAVENS EN INDUSTRIE

Programma	Havens en Industrie
Doelstelling	De Zeeuwse industrie en havens zijn concurrerend en opereren duurzaam.
Speerpunt 1	Containerisatie/WCT.
PSEB-budget speerpunt	N.v.t.
Actie 1.1	Bevorderen van containerisatie in de Zeeuwse havens.
Resultaat	Nieuwe containerisatie-initiatieven in de haven, groei in overslag van containers.
Aanpak/instrumenten	Zeeland Seaports (ZSP) en bedrijven: acquisitie en aanleg van infrastructuur en super infrastructuur (kranen e.d.). Provincie: bevoegd gezag voor ruimtelijke ordening procedure en vergunningverlening.
Trekker	Zeeland Seaports / bedrijven.
Andere partijen	Provincie Zeeland.
Communicatie	Via initiatiefnemer, wettelijke procedures.
Financiële middelen 2011	Geen.
Resultaten 2010	De Scaldiahaven is in november 2010 geopend waar Sea Invest plannen heeft om naast breakbulk ook containers over te slaan. ZSP heeft de Provincie Zeeland nog niet verzocht om de WCT in (ruimtelijke) procedure te brengen doordat de besprekingen met mogelijke exploitanten nog niet geleid hebben tot voldoende concrete resultaten.
Financiële middelen 2010	Geen
Speerpunt 2	Het bereiken van een optimale multimodaliteit.
PSEB-budget speerpunt	Pieken in de Delta speerpuntsectoren, prioriteit Pieken in de Delta, PSEB Ontwikkefunctie.
Actie 2.1	Projecten subsidiëren die bijdragen aan een optimale multimodaliteit.
Beoogd resultaat	Vergroten van de multimodale capaciteit in Zeeland en bijdragen aan betere benutting en afstemming van verschillende modaliteiten.
Aanpak/instrumenten	Bevorderen van innovatie binnen en tussen bestaande logistieke ketens via Pieken in de Delta: regionaal programma Zuidwest-Nederland Piekt in de Delta.
Trekker	Ministerie van EL&I samen met de provincies Zeeland en Noord-Brabant.
Andere partijen	Bedrijven, ontwikkelingsmaatschappijen, gemeenten.
Communicatie	Vindt plaats door de uitvoerders binnen projecten, bijv. via conferenties, websites, nieuwsbrieven en rapportages. Tevens communicatie via het ministerie van EL&I samen met de provincies Zeeland en Noord-Brabant, o.a. brochures, evenementen en website.
Financiële middelen 2011	In 2011 worden door het ministerie van EL&I waarschijnlijk wederom middelen voor projecten in het kader van Pieken in de Delta beschikbaar gesteld. De exacte omvang is nog niet bekend. De Provincie Zeeland stelt in principe maximaal € 1.170.000 beschikbaar voor o.a. de sector Logistiek.
Resultaten 2010	In 2010 hebben - conform de planning - twee subsidietenders (in het kader van Pieken in de Delta) plaatsgevonden voor projecten; in de speerpuntsector Logistiek zijn enkele projecten ingediend. In 2010 is aan één logistiek project uit de 2e tender van 2009 (Doorbraak Bundeling Goederenstromen) subsidie toegekend.
Financiële middelen 2010	In 2010 is circa € 1.215.400 besteed aan PiD-subsidies o.a. voor de sector logistiek. Aan deze projecten zijn ook Rijkssubsidies toegekend ter grootte

	van € 3,2 miljoen.
Speerpunt 3	Duurzame versterking van de bestaande chemische industrie.
PSEB-budget speerpunt	Pieken in de Delta speerpuntsectoren, prioriteit Pieken in de Delta, PSEB Ontwikkefunctie.
Actie 3.1	Vitaal Sloegebied en Kanaalzone.
Resultaat	Uitvoeren van activiteiten binnen het project Vitaal Sloegebied en Kanaalzone (VS+K), die bijdragen aan duurzame bedrijventerreinen waar o.a. de proces-industrie is gevestigd.
Aanpak/instrumenten	Allerlei activiteiten binnen het project, zoals masterclasses duurzaam ondernemen, vervolgcacties m.b.t. duurzame innovatieve chemie, duurzaamheidsstrategiescans, restwarmtebenutting, duurzaam onkruidbeheer, walstroom voor schepen en zorgvuldig ruimtegebruik.
Trekker	Bedrijfsleven samen met de Provincie Zeeland.
Andere partijen	Hogeschool Zeeland, Zeeuwse Milieufederatie, Zeeland Seaports, Rijkswaterstaat.
Communicatie	Via seminars, workshops, e-mailnieuwsbrieven, website www.vitaalsloegebiedenkanaalzone.nl , brochures en persberichten.
Financiële middelen 2011	De financiering voor 2011 is gelijk aan die in 2009 en 2010 (zie financiële middelen 2010). Momenteel is nog circa eenderde van het driejarige budget beschikbaar om in 2011 te besteden, namelijk € 12.500. Voor de financiering van het project Vitaal Sloegebied en Kanaalzone zijn geen EU- of Rijksmiddelen beschikbaar. Wel wordt bij verscheidene deelprojecten waar mogelijk een beroep gedaan op middelen van het Rijk en de EU (2010: OP-Zuid en subsidieregeling Industriële warmtebenutting).
Resultaten 2010	Conform planning zijn de VS+K-activiteiten in 2010 voortgezet. Activiteiten die o.a. hebben plaatsgevonden: <ul style="list-style-type: none"> - Restwarmtebenutting Sloegebied (businesscases zijn onderzocht op mate van kansrijkheid. Rapport is verschenen. Voor één businesscase is door Agentschap.NL subsidie toegekend voor nadere uitwerking). Er is een Taskforce geformeerd om de daadwerkelijke realisatie van koppelingen te bevorderen. - DuurzaamheidsStrategieScan (is opgestart bij 4 bedrijven). - Masterclass duurzaam ondernemen (2 bijeenkomsten zijn georganiseerd met de thema's "biodiversiteit en havens" en "waterstofeconomie"). - Flexibele havenontwikkeling (verkenning uitgevoerd: eindrapport is verschenen. Resultaten bieden mogelijkheden voor toepassing.) - Duurzame Innovatieve Procesindustrie (diverse projectideeën waaronder "Biobased kunstmest" en "Waterkringloop Zeeuws-Vlaanderen") worden onder het nieuwe ECO3/biobased programma opgepakt. - Walstroom (mogelijkheden voor toepassen van walstroom bij de openbare kades van Zeeland Seaports zijn onderzocht; realisatie komt in 2011 aan de orde).
Financiële middelen 2010	Conform de planning is in 2010 € 12.500 aan dit project besteed vanuit PSEB-budget. Rijkswaterstaat, Zeeland Seaports en de afdeling Milieuhygiëne van de Provincie dragen ieder eenzelfde bedrag bij. Ook de Kring van Werkgevers Zeeuws-Vlaanderen en de Industriegroep Midden-Zeeland dragen financieel bij.
Actie 3.2	Projecten subsidiëren in de procesindustrie op de subgebieden maintenance en bio-energie.
Beoogd resultaat	Een versterkte bestaande chemische industrie die nóg duurzamer opereert, doordat zij enerzijds (deel van) een hoogwaardige hotspot is waar het gaat om technologisch onderhoud en anderzijds (deel van) een centrum voor nieuwe energiebronnen.
Aanpak/instrumenten	Regionaal programma Zuidwest-Nederland piekt in de Delta (onderdeel Pieken in de Delta): <ul style="list-style-type: none"> - maintenance: geavanceerde kennis ontwikkelen en toepassen, verzamelen/ontsluiten/vermarkten van kennis en toepassingen, promotie en samenhang van opleidingen verbeteren, stimuleren van nieuwe bedrijvig-

	heid; - bio-energie: ontwikkelen en vermarkten van kennis en toepassingen van duurzaam grondstoffengebruik en bio-energievoorziening inclusief gebruik van reststromen.
Trekker	Ministerie van EL&I samen met de provincies Zeeland en Noord-Brabant.
Andere partijen	Bedrijven, ontwikkelingsmaatschappijen, gemeenten.
Communicatie	Vindt plaats door de uitvoerders binnen projecten, bijv. via conferenties, websites, nieuwsbrieven en rapportages. Tevens communicatie via het ministerie van EL&I samen met de provincies Zeeland en Noord-Brabant, o.a. brochures, evenementen en website.
Financiële middelen 2011	In 2011 vindt de afronding plaats van Pieken in de Delta. De Provincie Zeeland stelt cofinanciering beschikbaar afhankelijk van het toegekende Rijksbedrag.
Resultaten 2010	In 2010 hebben - conform de planning - twee subsidietenders in het kader van Pieken in de Delta plaatsgevonden voor projecten; in de speerpuntsector procesindustrie (bestaande uit bio-energie en maintenance) zijn enkele projecten ingediend. Gehonoreerde projecten uit de eerste tender van 2010 zijn: - Business accelerator Crossectorale Bedrijven (BAC). - World Class maintenance (WCM) Innovatieprojecten. In 2010 is aan 4 procesindustrie projecten uit de 2e tender van 2009 subsidie toegekend: - Structural health monitoring for composite materials (SHMC). - Proces, Maintenance, Safety & Reliability Academy (PMSRA). - POCMB (Condition Based Maintenance). - Connecting CO2 - The Next Step, Carbon Capture & Use.
Financiële middelen 2010	In 2010 is circa € 1.215.400 besteed aan PiD-subsidies waaronder voor de sector procesindustrie. Tevens zijn aan deze projecten Rijkssubsidies toegekend ter grootte van € 3,2 mln.
Speerpunt 4	Opkomst van nieuwe industriële bedrijvigheid: bio-energie en hergebruik reststoffen.
PSEB-budget speerpunt	Pieken in de Delta speerpuntsectoren, prioriteit Pieken in de Delta, PSEB Ontwikkeelfunctie.
Actie 4.1	Projecten subsidiëren in de procesindustrie op het subgebied bio-energie (inclusief hergebruik reststoffen).
Beoogd resultaat	Een versterkte procesindustrie die nog duurzamer opereert, doordat nieuwe industriële bedrijvigheid op het gebied van bio-energie en hergebruik reststoffen is ontstaan.
Aanpak/instrumenten	Speerpuntsector procesindustrie binnen Pieken in de Delta: regionaal programma Zuidwest-Nederland Piekt in de Delta (onderdeel bio-energie): ontwikkelen en vermarkten van kennis en toepassingen van duurzaam grondstoffengebruik en bio-energievoorziening inclusief gebruik van reststromen. Vanuit het PSEB wordt een bijdrage verstrekt aan het project Multi Utility Provider van Zeeland Seaports (dit betreft een buizensysteem voor uitwisseling van reststoffen tussen bedrijven) van € 25.000 voor de periode 2010-2012 en het project Biopark Terneuzen (deze bijdrage ondersteunt het functioneren en uitbouwen van het betreffende duurzame bedrijventerrein) van € 20.000 per jaar in de periode 2010-2012.
Trekker	Ministerie van EL&I samen met de provincies Zeeland en Noord-Brabant.
Andere partijen	Bedrijven, ontwikkelingsmaatschappijen, gemeenten.
Communicatie	Vindt plaats door de uitvoerders binnen projecten, bijv. via conferenties, websites, nieuwsbrieven en rapportages. Tevens communicatie via het ministerie van EL&I samen met de provincies Zeeland en Noord-Brabant, o.a. brochures, evenementen en website.
Financiële middelen 2011	In 2011 vindt de afronding plaats van Pieken in de Delta. De Provincie Zeeland stelt cofinanciering beschikbaar afhankelijk van het toegekende Rijksbedrag.
Resultaten 2010	In 2010 hebben - conform de planning - twee subsidietenders plaatsgevonden voor projecten; in de speerpuntsector Procesindustrie (bestaande uit bio-

	<p>energie en maintenance) zijn bio-energieprojecten ingediend. Uit de eerste tender van 2010 is het project Liquid Bio Methane (LBM) gehonoreerd. Ook is in 2010 aan het bio-energieproject Connecting CO₂ - The Next Step, Carbon Capture & Use, uit de 2e tender van 2009, subsidie toegekend.</p>
Financiële middelen 2010	<p>In 2010 is circa € 1.215.400 besteed aan PiD-subsidies waaronder voor de sector Procesindustrie, onderdeel bio-energie. Tevens zijn aan deze projecten Rijkssubsidies toegekend ter grootte van € 3,2 mln.</p>

Bijzondere activiteiten	<p>Organisatie van een congres om Biobased Zuidwest-Nederland aanpak publiekelijk te lanceren richting o.a. EU, Rijksoverheid en bedrijven. Ook wordt een intentieovereenkomst ondertekend.</p>
-------------------------	---

PROGRAMMA RECREATIE EN TOERISME

duikers

Klaar voor een duik in Veere

PROGRAMMA RECREATIE EN TOERISME

Programma	Recreatie en Toerisme
Doelstelling	De Provincie heeft als doel m.b.t. het beleidsveld Recreatie en Toerisme om de bestedingen in de vrijetijdssector te verhogen. In de periode 2009-2012 zullen de bestedingen in de vrijetijdssector door inspanningen van het bedrijfsleven met 10% zijn gestegen.
Speerpunt 1.	Puur Natuurlijk Zeeland Door de globalisering heeft de consument een toenemende behoefte aan verbondenheid met de authentieke regionale identiteit van een bestemming. Versterking van de relatie tussen toerisme, aquacultuur, agrosector en natuur, waarbij streekproducten een verbindende rol kunnen spelen. Puur Natuurlijk Zeeland richt zich daarom ook op de branding van Zeeland als culinaire bestemming in een natuurlijke omgeving.
Budget speerpunt	PSEB, ETO, Kenniscentrum R&T, Strategische Marketing en Promotie, motie "Fietsen is gezond en goed voor de economie".
Actie 1.1.	Innovatieprogramma culinaire producten initiëren en uitvoeren.
Resultaat	Uitvoering geven aan het Real Food Kennisnet.
Aanpak/instrumenten	Uitvoering geven aan de activiteiten van het Real Food Kennisnet: <ul style="list-style-type: none"> - proactief vragers en aanbieders van innovatievraagstukken met betrekking tot real food samenbrengen; - bewustwording van en communicatie over de kernwaarden van Real Food stimuleren; - richting geven aan de commerciële vertaling; - zelf kennis (laten) ontwikkelen, ontsluiten en voeden. Versterken van processen rond streekproducten in samenwerking met Landbouw en Visserij.
Trekker	Provincie Zeeland, afdeling Economie.
Andere partijen	Provincie Noord-Brabant, Gemeente 's Hertogenbosch, ZLTO, Taskforce Multifunctionele Landbouw, HAS Den Bosch, Agro en Co.
Communicatie	De resultaten van het Real Food Kennisnet worden beschikbaar gesteld aan het bedrijfsleven, overheden en betrokken organisaties door onder andere de website: www.realfoodkennisnet.nl .
Financiële middelen 2011	€ 25.000.
Resultaten 2010	In 2010 is het Real Food Kennisnet opgericht en op 17 september heeft het congres Beter Eten 2010 in 's Hertogenbosch plaats gevonden.
Financiële middelen 2010	€ 50.000 (waarvan € 25.000 t.l.v. budget Kennisontwikkeling en € 25.000 ten laste van motie Innovatieve projecten)
Actie 1.2.	Innovatie, kwaliteitsverbetering en productverbetering t.b.v. toeristisch product.
Resultaat	Veelbelovende toeristische projecten op het gebied van innovatie, kwaliteitsverbetering en productverbetering laten uitvoeren.
Aanpak/instrumenten	De Zeeuwse vrijetijdssector stimuleren tot innovatie/productvernieuwing door het beschikbaar stellen van circa € 20.000 per nieuw project in de vorm van cofinanciering.
Trekker	Provincie Zeeland, afdeling Economie.
Andere partijen	Brancheorganisaties en Kamer van Koophandel.
Communicatie	Via brancheorganisaties en gemeenten meer bekendheid geven aan innovatieve voorbeeldprojecten.
Financiële middelen 2011	Geen.
Resultaten 2010	Diverse projecten zijn in dit kader gerealiseerd:

	<ul style="list-style-type: none"> - project Smaakklassen € 20.000; - realisatie website en perscontacten Stichting Promotie Zeeland Delta (SPZD) € 75.000; - bijdrage van € 40.000 aan "Wrakkenproject"onderwatersport (cofinanciering in het kader van POP2); - bijdrage aan pilot watertaxi Brouwersdam € 20.000; - uitvoering Leisure Innovation Academy € 3.774; - bijdrage aan Tropical Zoo Berkenhof € 25.000 (in kader van cofinanciering POP2); - bijdrage aan realisatie regionaal beeldverhaal "Dijk van een Delta" € 30.000 (als cofinanciering van nationaal project).
Financiële middelen 2010	In 2010 is hieraan een bedrag besteed van € 213.774 (voornamelijk uit budget "Motie Innovatieve Projecten").
Actie 1.3	Inzet bij gebiedsprogramma's.
Resultaat	Innovatie, revitalisatie of kwaliteitsverbetering van het toeristisch product stimuleren en faciliteren binnen de gebiedsprogramma's van de Provincie Zeeland. In deze gebieden specifiek aandacht vragen voor recreatieve en/of toeristische ontwikkelingen.
Aanpak/instrumenten	<p>Participeren in alle gebiedsprogramma's v.w.b. het onderdeel recreatie en toerisme en vanuit de afdeling Economie zoeken naar cofinanciering uit nationale en Europese programma's. Reeds bekend voor 2011 zijn: Brouwersdam, Voordelta, Veerse Dam, Cadzand-Bad, Perkpolder, Innovation Island, Duurzame Jachthaven van de Toekomst en de Grevelingen.</p> <p>Samen met de sector op zoek gaan naar nieuwe "topgebieden" die ingebracht kunnen worden in gebiedsprogramma's.</p> <p>Hiernaast worden binnen dit actiepoint uitgevoerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Projectmanagement Stimulering Voordelta. * Projectmanagement Kwaliteitsverbetering verblijfsrecreatie. * Processen versterken die de relatie natuur en recreatie verbeteren. * Zeeland als groepsbestemming in de markt zetten. <p>Binnen de gebiedsprogramma's zal ook gewerkt worden aan een kennisvergroting van de betrokken medewerkers op het gebied van "Leisure als instrument in gebiedsontwikkelingsprojecten".</p>
Trekker	Provincie Zeeland, Directie RMW v.w.b. gebiedsprogramma's. Provincie Zeeland, afd. Economie v.w.b. project Stimulering Voordelta en project Kwaliteitsverbetering Verblijfsrecreatie.
Andere partijen	Provincie Zeeland afd. GBO, Gemeenten, MV Economische Impuls Zeeland (Impuls), SPZD, Groenservice Zuid-Holland en de brancheorganisaties.
Communicatie	Communicatie m.b.t. de projecten Stimulering Voordelta en MIRT-verkenning Grevelingen vindt in eerste instantie plaats via de desbetreffende websites.
Financiële middelen 2011	Het betreft hier voornamelijk inzet van uren maar voor het project Dijk van een Delta zal een bedrag van € 30.000 beschikbaar komen.
Resultaten 2010	<p>Er is op economisch gebied actief meegewerkt binnen de gebiedsprogramma's rond de Brouwersdam, Voordelta, Veerse Dam, Cadzand-Bad, Perkpolder, Innovation Island, Duurzame Jachthaven van de Toekomst en de Grevelingen. Voor de projecten Cadzand-Bad en Perkpolder is cofinanciering geregeld binnen het Interregproject Transcoast.</p> <p>Project Stimulering Voordelta is uitgevoerd (alle projecten zijn opgestart en worden t/m 2014 uitgevoerd).</p> <p>Project Kwaliteitsverbetering Verblijfsrecreatie is in gang gezet i.s.m. de gemeenten Schouwen-Duiveland en Veere.</p> <p>Project Recreatiebasiskustlijn is i.s.m. de andere kustprovincies in gang gezet onder regie van Zeeland.</p> <p>Regionaal Beeldverhaal "Dijk van een Delta" wordt mede uitgevoerd door een impuls vanuit de Provincie Zeeland.</p>
Financiële middelen 2010	Geen.
Actie 1.4.	Kennisontwikkeling toeristisch product.

Resultaat	Kennisontwikkeling en kennisoverdracht naar nieuwe producten en beleid ten behoeve van innovatie en kwaliteitsverbetering van het toeristisch product.
Aanpak/instrumenten	<p>Samenwerkingsverband Rijn Schelde Delta (onderdeel Kust) via excursies en studiedagen.</p> <p>Uitreiking Innovatieprijs Toerisme 2011.</p> <p>Opdracht verlenen voor uitvoering activiteiten Kenniscentrum Toerisme & Recreatie voor de periode 2011-2012.</p> <p>Bijeenkomsten organiseren in het kader van het Innovatieplatform Toerisme</p> <p>Procesbegeleiding bij de uitvoering van de pilots voor het behalen van het keurmerk Eco XXI in de Zeeuwse gemeenten.</p> <p>Uitvoeren bewustwordingsactiviteiten in het kader van Interregproject "120 Kilometer Kustkwaliteit".</p> <p>Masterclass organiseren over het "toekomstig verblijfsrecreatieproduct in Zeeland" voor de sector, de gemeenten, Rabobank en provinciale directies.</p> <p>Procesbegeleiding van initiatieven in het kader van duurzaam toerisme.</p> <p>Onderzoek begeleiden naar vaststellen van een recreatiebasiskustlijn.</p> <p>Citymarketing van de Deltasteden: continuering project eilandmarketing gemeente Schouwen-Duiveland.</p> <p>Web- en relatiebeheer Stichting Promotie Zeeland Delta.</p> <p>Bijdrage aan kennisontwikkeling Vlissingen Maritiem.</p>
Trekker	Provincie Zeeland, afd. Economie.
Andere partijen	Kenniscentrum Toerisme & Recreatie, Directie RMW, brancheorganisaties, ondernemers, FEE Nederland, Gemeenten, Innovatiecoöperatie Rabobank Walcheren/Noord-Beveland, SPZD, Vlaamse partijen, kustprovincies.
Communicatie	Prijsuitreiking Innovatieprijs Toerisme, via het Kenniscentrum T&R en onderzoeksbureaus, SPZD, via Samenwerkingsverband Rijn Schelde Delta, bewustwordingscampagne Kijk de Kust, workshops Eco XXI keurmerk.
Financiële middelen 2011	€ 294.000.
Resultaten 2010	<p>In 2010 zijn de volgende activiteiten uitgevoerd: uitreiking van de Innovatieprijs Toerisme (uitgereikt aan de Voetbal Experience). Aan de Hogeschool Zeeland (Kenniscentrum Kusttoerisme) is de opdracht verleend voor de uitvoering van de activiteiten Kenniscentrum Toerisme en Recreatie (zoals de Presentatie van de Trendcijfers en de organisatie van de Toeristische Ontmoetingsdag). In samenwerking met de Innovatiecoöperatie van de Rabobank Walcheren/ Noord-Beveland zijn twee Innovatiediners Toerisme georganiseerd rond de thema's zorg en watersport. FEE Nederland heeft de pilot bij de gemeente Tholen succesvol uitgevoerd en hebben hiervoor een zilveren award gehaald. In kader van Interreg-project "120 Kilometer Kustkwaliteit" is de bewustwordingscampagne "Kijk de Kust" en de "Lenteprikkel" uitgevoerd. Vanuit de Provincie is het proces begeleid met de gemeente Middelburg, Delta en de gebruikers van het sportcomplex Veerse Poort om te komen tot een energieneutraal verlicht vrijetijdscapex.</p> <p>In het kader van het samenwerkingsverband RSD-Kust zijn twee bestuurdersexcursies (natuur en recreatie en water) en een expertmeeting (toekomst toerisme) georganiseerd.</p> <p>Bijeenkomst georganiseerd over de mogelijkheden voor de horeca om in te spelen op grote evenementen.</p> <p>Onderzoek afgerond over de ontwikkelkansen van de hotelmarkt in Zeeland. De mogelijkheden voor de ontwikkeling van het Internationaal communicatiecentrum Deltatechnologie zijn onderzocht. De benodigde middelen zijn echter niet beschikbaar zodat het project stopt.</p> <p>In 2010 is het Interregproject Transcoast van start gegaan. Dit 2-zeeënproject richt zich op de transformatie van kustgebieden (incl. havens) tot toeristische gebieden waardoor het sociaaleconomische klimaat in het gebied wordt versterkt.</p>
Financiële middelen 2010	<p>Kenniscentrum Toerisme en Recreatie € 120.750.</p> <p>Innovatiediners Toerisme € 3.000.</p> <p>Pilot Eco XXI keurmerk € 50.000.</p> <p>Masterclass uitponding € 2.500.</p> <p>Innovatieprijs Toerisme € 8.000.</p> <p>Interregproject "120 Kilometer Kustkwaliteit" € 75.000 (waarvan helft uit Interreg).</p> <p>Bijeenkomst grote evenementen: €8.000.</p> <p>Onderzoek hotelsector: €18.150.</p>

	Uit PSEB € 46.090 en daarnaast is er een bedrag beschikbaar voor Zeeland uit Interreg Transcoastproject van 2,4 miljoen Euro.
Actie 1.5.	Recreatiemobiliteit.
Resultaat	Ontwikkelen en verbeteren van recreatieve routestructuren.
Aanpak/instrumenten	<p>Uitvoeren van toekomstvisie en promotieplan Duurzaam Pontjesnetwerk in de Delta (mede gefinancierd uit POP2-project "Koers zetten naar Zeeland"). Opdracht verlenen marketingplan Wandelnetwerk.</p> <p>Oplossen knelpunten in landelijke routenetwerken voor varen, fietsen en wandelen (bijdrage aan ILG-projecten, voor 2011 is geen cofinanciering beschikbaar).</p> <p>Stimuleren van innovatieve ontwikkelingen op het gebied van toeristisch recreatieve routestructuren en mobiliteit.</p> <p>Uitvoeren van het plan van aanpak "Fietsen is gezond en goed voor de Economie" (voorheen Fietsen aan Zee).</p> <p>Cofinanciering verlenen aan het POP2-project "Koers zetten naar Zeeland".</p> <p>Aanjagen van nieuwe project- en samenwerkingsvormen in het kader van duurzaam toeristenvervoer in Zeeland.</p> <p>Versterken van de recreatieve infrastructuur op de Brouwersdam.</p> <p>Realisatie ruiterroutenetwerk in gemeente Veere.</p> <p>Deelname aan fiets-/wandel- en 50+beurs.</p> <p>Ontwikkeling routecampagne.</p>
Trekker	Provincie Zeeland, afdeling Economie.
Andere partijen	Provincie Zeeland afd. Water & Natuur, afd. V&V, gemeenten, Landelijk Fiets- en Wandelplatform, Routebureau Zeeland.
Communicatie	Via de verschillende projecten en Routebureau Zeeland.
Financiële middelen 2011	€ 380.000.
Resultaten 2010	<p>In 2010 zijn de volgende activiteiten uitgevoerd: er is opdracht verleend aan het Routebureau Zeeland voor de uitvoering van de promotieactiviteiten ten behoeve van het wandelnetwerk Zeeland. In april heeft er in samenwerking met de gemeente Borsele een workshop plaatsgevonden over het wandelnetwerk Sporen in de Zak en de kansen voor ondernemers. In samenwerking met afdeling Water en Natuur zijn 6 knelpunten in de LAW-paden opgelost. Voor fietsen en varen zijn, als gevolg van het ontbreken van beschikbare cofinanciering, geen knelpunten opgelost.</p> <p>Rapportage uitvoering toekomstvisie Duurzaam Pontjesnetwerk in de Delta. De coördinatie- en promotieactiviteiten zijn uitgevoerd door het Routebureau in samenwerking met stichting garantiefonds "Fiets een rondje met een pontje" en de schippersvereniging. Vanuit de Provincie is een bijdrage verleend aan de gemeente Noord-Beveland ten behoeve van het revitaliseren van de steigers.</p> <p>In het kader van de motie Fietsen aan Zee 2010 zijn de volgende activiteiten gerealiseerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uitvoering Belevend Fietsen deel 2. - ontwikkelen van een Fietsroutemap. - opening van de landelijke Meimaand Fietsmaand i.s.m. NBTC. - promotie van Fietsen aan Zee. - ontwikkelen van een hotspotlocatie bij Den Osse in samenwerking met VVV Schouwen-Duiveland. <p>Tot slot is er in het kader van stimuleren van innovatieve ontwikkelingen een bijdrage verleend aan de strategische promotie van Zeeland, het programma Walk Away en promotie en arrangementontwikkeling voor Eco-Solexten in Zeeland.</p>
Financiële middelen 2010	<p>€ 50.000 promotieplan pontjesnetwerk (Budget Str. Marketing en Promotie)</p> <p>€ 25.000 marketingplan wandelnetwerk (Budget Str. Marketing en Promotie)</p> <p>€ 12.993 cofinanciering ILG-knelpunten wandelen (Budget PSEB)</p> <p>€ 4.500 Workshop Wandelnetwerk Kansen voor ondernemers</p> <p>€ 2.250 TV programma Walk Away</p> <p>€ 7.904 Eco-Solexten in Zeeland</p> <p>€ 16.700 revitalisering steigers gemeente Noord-Beveland</p>
Speerpunt 2.	Aqua High Tech Delta

	De relatie met het vele water binnen de Delta zal ingezet worden op een verdere ontwikkeling van de product/marktcombinaties die de capaciteit en de differentiatie voor de Delta als vaargebied vergroten.
Budget speerpunt	PSEB, ETO, Kenniscentrum R&T, Strategische Marketing en Promotie.
Actie 2.1	Verbeteren infrastructuur, dienstverlening en arrangementenaanbod watersportsector.
Resultaat	Het ontwikkelen van een duurzaam, gedifferentieerd en samenhangend watersportgebied, met als resultaat: - gebruikers die met plezier de watersport beoefenen en graag terugkomen; - ondernemers die actief inspelen op de toekomst; - partijen die als partners de handen ineen slaan voor een vitale sector.
Aanpak/instrumenten	Watersportcoördinator: 1. centraal aanspreek punt voor de watersport; 2. versterking land-waterrelatie; 3. delta profilering als het watersportcentrum; 4. samenhangend watersportgebied. Transcoast (infrastructuur en dienstverlening arrangementenaanbod). Cruisevaart (infrastructuur + promotie + terminal).
Trekker	Watersportcoördinator.
Andere partijen	Provincie, Kamer van Koophandel, Impuls, Hiswa, Kenniscentrum Kusttoerisme, SPZD en de watersportsector inclusief verenigingen.
Communicatie	Voor bekendmaking van de voortgang en wetenswaardigheden wordt aangehaakt bij bestaande communicatiemiddelen zoals de EcoNotaBene en de digitale nieuwsbrief van de Kamer van Koophandel.
Financiële middelen 2011	€ 125.000.
Resultaten 2010	Aanstelling watersportcoördinator die zich richt op de volgende aandachtsvelden: 1. Centraal aanspreekpunt voor de watersport (bekendmaking van de watersportcoördinator binnen de watersportsector door persberichten, artikelen in nieuwsbrieven en tijdschriften, kennismakingsgesprekken met belanghebbenden en buiten de sector door kennismaking bij de toeristische ontmoetingsdag. Dit heeft in 2010 geresulteerd in 10 adviezen ten aanzien van ondernemersplannen en 5 adviezen aan ondernemers die hierdoor verder zijn geholpen, bv. door de juiste contacten te benutten. 2. Versterking land-waterrelatie. In 2010 is bij de projecten Rondje Veerse Meer en Waterbeleving de meerwaarde van deze land-waterprojecten uitgediept door advies over koppelingen met bestaande initiatieven en een inventarisatie van de benutting van alle kansen binnen beide projecten. 3. Delta profileren als het watersportcentrum. De voorbereidingen zijn gestart (in samenwerking met Promotie Zeeland Delta en het Kenniscentrum Kusttoerisme) voor een uitvoeringsplan voor het versterken van de Delta als het watersportcentrum van Europa. Hierbij worden de plannen voor de Olympische Spelen op de lange termijn en de Wereldkampioenschappen van o.a. de RS-klasse op korte termijn onderzocht. 4. Samenhangend watersportgebied. Kennismakingsgesprekken met specialisten Natura 2000 en Omgevingsplan hebben plaatsgevonden, dit heeft geresulteerd in een bijeenkomst waar ondernemers hun plannen met specialisten hebben besproken (voorjaar 2011). Inbreng in Zuidwestelijke Delta en verschillende gebiedsprogramma's waarbinnen de watersport een belangrijke rol speelt. In verband met het bereiken van de uitvoeringsfase is de secretariële ondersteuning Duurzame Jachthaven van de Toekomst overgedragen aan de gemeente. Het onderzoek naar het vaarroutenetwerk Zeeuws-Vlaanderen is afgerond.
Financiële middelen 2010	€ 31.717 (PSEB).
Actie 2.2	Promotie ten behoeve van de watersportsector.

Resultaat	Het bekend maken van de watersportmogelijkheden in de Delta en daarmee het verhogen van het bestedingsniveau in de regio.
Aanpak/instrumenten	Deltapromotie. PMPC Watersport.
Trekker	SPZD en Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen.
Andere partijen	Provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant, SES West Brabant, Stad Antwerpen en watersportondernemers. Provincies Friesland, Noord-Holland, Zuid-Holland, Flevoland, Overijssel, Limburg en Zeeland.
Communicatie	Uitbrengen Deltagids, bezoek watersportbeurzen en free publicity.
Financiële middelen 2011	€ 110.000.
Resultaten 2010	Deltapromotie 2010 is succesvol verlopen. De voorbereidingen van de Deltapromotie voor 2011 met enkele ontwikkelpunten zijn ingezet. Vlissingen Maritiem is ook in 2010 met een bijdrage van de Provincie voor kennisontwikkeling en ervaring ondersteund. Dit jaar zijn de havendagen Terneuzen eenmalig ondersteund.
Financiële middelen 2010	€ 46.750 (PSEB).
Actie 2.3	Masterplan Onderwatersport in Zeeland Divers' Delta.
Resultaat	Ontwikkelen en verbeteren van de onderwatersport in Zeeland.
Aanpak/instrumenten	Uitvoering van de prioriteiten 2011 uit het Masterplan Divers' Delta: <ul style="list-style-type: none"> - Het revitaliseren van 2 duiklocaties. - Uitvoeren van het wrakkenproject. - Markering van duikplaatsen. - Oprichten van een ondernemersplatform. - Financiering van de projectleider ten behoeve van de uitvoering van de prioriteiten uit het Masterplan Divers' Delta. - Procesbegeleiding. - Promotie van de onderwatersport in Zeeland. Deelname aan Duikvakerbeurs. Verkennen van cofinancieringsmogelijkheden t.b.v. de realisatie van het Masterplan.
Trekker	Nederlandse Onderwatersport Bond (NOB).
Andere partijen	Provincie Zeeland, betrokken gemeenten, Rijkswaterstaat, Bureau Zeewerpingen, Waterschap Zeeuwse Eilanden, Kenniscentrum Kusttoerisme, Kamer van Koophandel, Recron.
Communicatie	Communicatie geschiedt door de NOB via diverse communicatiecampagnes
Financiële middelen 2011	€ 50.000 Projectleider NOB. Duikvakerbeurs wordt gefinancierd uit POP2-project "Koers zetten naar Zeeland".
Resultaten 2010	De projectleider van de NOB heeft uitvoering gegeven aan de prioriteiten 2010 uit het masterplan. Deze zijn succesvol uitgevoerd. Enkel de revitalisering van 2 duiklocaties bevindt zich nog in een voorbereidende fase. Hiertoe zijn overleggen met de betrokken partijen georganiseerd. Verder is een bijdrage verleend aan het verplaatsen van een wrak naar het Grevelingenmeer. Ten behoeve van de promotie van de onderwatersport in Zeeland was er een Zeeland stand ingericht op de Duikvakerbeurs.
Financiële middelen 2010	€ 50.000 Projectleider NOB (Budget ETO). € 10.000 Duikvakerbeurs (Budget Str. Marketing en Promotie).
Speerpunt 3 in 2010 <i>Dit speerpunt is in 2010 afgerond en dus niet meer opgenomen in PSEB Jaarplan R&T 2011</i>	Vitaal vakantiegebied. Het belang voor een gezonde levensstijl krijgt een steeds prominentere rol in onze maatschappij en heeft invloed op het gedrag van de consument. De druk van de prestatie maatschappij zorgt ervoor dat bewuster leven belangrijk wordt, wat leidt tot een toenemende vraag naar gezondere levensstijlen en producten.
Actie 3.1 was in 2010	Vitale senioren.
Resultaten 2010	In 2010 is een bijdrage verleend aan de uitvoering van de promotieactiviteiten ten behoeve van vitale senioren. In november 2010 is de Expertmeeting

	XL over de economische potentie van kooptoeisme georganiseerd. De ANWB heeft het eerste Fietsbelevingsonderzoek in Zeeland uitgevoerd onder fietsers en scootmobielgebruikers in Zeeuws Vlaanderen, Walcheren en Schouwen-Duiveland.
Financiële middelen 2010	€ 7.300 Fietsbelevingsonderzoek. € 102.938 Promotie project t.b.v. toerisme voor vitale senioren. € 7.000 Expertmeeting XL Kooptoeisme.
Actie 3.2 was in 2010.	Wellness: faciliteren 2 pilotprojecten (onderscheidende projecten die inzetten vanuit de Zeeuwse kernkwaliteiten).
Resultaten 2010	Het Pieken in de Delta project Vitaliteit en Wellness een Zee van Kansen is succesvol afgerond. In het kader van het stimuleren van innovatieve concepten is een bijdrage verleend aan het ontwikkelen en vermarkten van Zeeuwse wellnessproducten, waarbij nieuwe samenwerkingsvormen zijn ontstaan op het gebied van productie, distributie en vermarkting.
financiële middelen 2010	€ 12.500 Realisatie van Project Zeeuwse Wellnessproducten.
Speerpunt 4 in 2010 <i>Dit speerpunt is in 2010 afgerond en dus niet meer opgenomen in PSEB Jaarplan R&T 2011</i>	Historisch Zeeland Zeeland heeft een rijke historie, die zich onder andere kenmerkt in de strijd die door de eeuwen heen in deze regio is gevoerd. De strijd op land en zee is nog steeds zichtbaar in het landschap.
Actie 4.1 was in 2010	Promotie, kennis- en productontwikkeling rond themaonderdelen "Strijd op land en zee" door inzet bij de volgende projecten: - Staats Spaanse Linies (vermarkting). - Culturele biografie.
Resultaten 2010	In het kader van het Interreg project Forten en Linies in Grensbreed Perspectief is in samenwerking met de partners een vermarktingsstudie verricht, waarbij verschillende toeristische verhaallijnen zijn ontwikkeld. Deze kunnen worden benut ten behoeve van de vermarkting van de forten en linies in het gebied.
financiële middelen 2010	"€ 20.000 vermarktingstudie Staats Spaanse Linies.
Actie 4.2 was in 2010	Promotie, kennis- en productontwikkeling rond themaonderdelen "Strijd op land en zee" door inzet bij de volgende projecten: - Promotie van de Deltasteden. - Ontwikkeling Uitburo.
Resultaten 2010	In samenwerking met de gemeente Schouwen-Duiveland is de pilot "Eilandmarketing Schouwen-Duiveland" gestart, waarbij citymarketing voor een regio wordt toegepast. In het kader van kennisuitwisseling en de koppeling met het DNA-concept is hierover in juni een masterclass voor gemeenten georganiseerd. Voor de uitwerking van het gemeentelijk DNA is cofinanciering verleend ten behoeve van de koppeling met cultuur-toeristische plannen (pilot gemeente Veere). In samenwerking met Cultuur en Promotie is opdracht verleend aan het Uitburo, wat eind 2010 online is gegaan.
financiële middelen 2010	€ 19.000 Citymarketing Schouwen-Duiveland. € 20.000 Uitburo. € 4.000 Cofinanciering Veers DNA.
Bijzondere activiteiten	Presentatie van de trendcijfers toerisme: juni 2011. Toeristische Ontmoetingsdag: november 2011.

PROGRAMMA LANDBOUW

maaien

bouwen aan nieuwe landbouw

PROGRAMMA LANDBOUW

Programma	Landbouw
Doelstelling	Een concurrerende en duurzaam producerende agrarische sector in Zeeland.
Speerpunt 1	Versterken landbouw.
PSEB-budget speerpunt	PSEB Landbouw aangevuld met landbouwontwikkelingsgeldten (= Westerscheldegelden).
Actie 1.1	Faciliteren schaalvergroting, intensivering, specialisatie en samenwerking.
Beoogd resultaat 2011	Minimaal één verkenning rond een nieuw concept dat in de praktijk kan worden toegepast.
Aanpak/instrumenten	<p>De landbouwsector wordt geconfronteerd met vele ontwikkelingen op verschillende beleidsniveaus. De hervorming van het EU-landbouwbeleid is daar een voorbeeld van. Daarnaast is er sprake van sterk fluctuerende marktontwikkelingen en grillige klimatologische omstandigheden. Structuurversterkende initiatieven in de landbouwsector worden door ons waar mogelijk gekoppeld aan grotere programma's zoals POP NU. Met name de positie van jonge agrariërs in de economische omgeving verdient de nodige aandacht. Bedrijfsovername, schaalvergroting en multifunctionaliteit zijn ingrijpende bedrijfsprocessen. Het project Nieuw Talent op Ervaren Grond biedt hierbij ondersteuning aan jonge ondernemers.</p> <p>Daarnaast stelt de Provincie Zeeland voor 2011 weer een top-up beschikbaar voor de investeringsregeling jonge agrariërs van het ministerie van EL&I.</p>
Trekker	ZAJK, ZLTO.
Andere partijen	DLV, NV Economische Impuls Zeeland (Impuls), Rabobank.
Communicatie	Vindt plaats door de uitvoerders binnen projecten, bijvoorbeeld via conferenties, websites, nieuwsbrieven en rapportages.
Financiële middelen 2011	ZAJK ca € 10.000 "Nieuw talent op ervaren grond". PSEB Landbouw € 13.500 voor nieuwe initiatieven. Waar mogelijk POP-NU, Westerscheldegelden, Landbouwinnovatiefonds etc.
Resultaten 2010	<p>In 2010 zijn, naast de diverse onderwerpen zoals genoemd in de overige acties van dit programma ook een tweetal projecten op kleinere schaal gehonoreerd.</p> <p>Het Actieplan Fruitteelt van de ZLTO richt zich op het bewustwordingsproces bij fruittelers rondom hun financiële situatie. Het opstellen van concrete businesscases om deze groep ondernemers te helpen is onderdeel van het project.</p> <p>ZAJK heeft het project Schakels Schakelen in gang gezet. Jonge boeren die het ouderlijk bedrijf over willen nemen staan voor zware investeringen die met een gangbaar landbouwbedrijf vaak niet op te brengen zijn. Multifunctionaliteit kan een oplossing zijn. Binnen Schakels Schakelen worden hiertoe concrete bedrijfsplannen opgesteld.</p> <p>Vanuit het PSEB-budget is maximaal € 60.000 als top-up beschikbaar gesteld aan het ministerie EL&I voor de investeringsregeling jonge agrariërs. Uit Zeeland zijn 20 aanvragen ingediend in 2010. Deze aanvragen worden beoordeeld aan de hand van criteria. De goedgekeurde aanvragen worden eerst door EL&I bediend via loting. Voor de overgebleven goedgekeurde Zeeuwse aanvragen benut EL&I de top-up van de provincie Zeeland. Hoeveel dit bedraagt wordt in de loop van 2011 duidelijk.</p>
Financiële middelen 2010	Actieplan Fruitteelt € 10.000 PSEB. Schakels Schakelen € 7500 PSEB. Investeringsregeling jonge agrariërs maximaal € 60.000.

Actie 1.2	Stimuleren omschakeling naar duurzame hoogwaardige/innovatieve/biologische/zilte teelten.
Beoogd resultaat 2011	Minimaal één pilot en één demonstratie van een nieuwe teelt of teelttechniek. Aantal hectares duurzame hoogwaardige/innovatieve/biologische/zilte teelten neemt toe.
Aanpak/instrumenten	Via pilots en demonstraties wordt de (economische) meerwaarde van nieuwe teelten en teeltwijzen in beeld gebracht voor en getoond aan de agrarische ondernemers in Zeeland.
Trekker	Divers.
Andere partijen	-
Communicatie	-
Financiële middelen 2011	Er is geen PSEB budget gereserveerd voor dit actiepunt. Door de bezuinigingen ligt de focus voor PSEB Landbouw op het stimuleren van innovatie en het leggen van nieuwe verbindingen. Als er bij dit actiepunt initiatieven zijn, dan zal een beroep worden gedaan op andere financieringsbronnen zoals POP 2, POP NU en de landbouwwontwikkelingsgelden.
Resultaten 2010	Geen.
Financiële middelen 2010	Geen.
Speerpunt 2	Versterken kennisnetwerk in Zeeland en het stimuleren van innovatie.
PSEB-budget speerpunt	PSEB Landbouw, eventueel aangevuld met landbouwwontwikkelingsgelden.
Actie 2.1	Versterken kennisnetwerk.
Beoogd resultaat 2011	Het verder versterken van de initiatieven die in 2009/2010 zijn genomen.
Aanpak/instrumenten	De Rusthoeve ontwikkelt zich verder van proefbedrijf tot kenniscentrum. De onderzoeksagenda is richtinggevend voor de activiteiten van de Rusthoeve. Er worden nieuwe relaties gelegd met andere kennisnetwerken/instellingen en nieuwe acties worden ondernomen met OVO (Onderwijs, Voorlichting, Onderzoek).
Trekker	Rusthoeve.
Andere partijen	DLV, ZLTO.
Communicatie	Via website Rusthoeve en overige kanalen DLV en ZLTO.
Financiële middelen 2011	I.v.m de bezuinigingen is er voor 2011 geen aanvullende PSEB-bijdrage gereserveerd van € 15.000 voor het verder ontwikkelen van het proefbedrijf naar kenniscentrum. De bestuurlijke afspraak is dat Rusthoeve hiervoor een beroep zal doen op POP-NU, POP 2 en dergelijk. Cofinanciering vindt dan eventueel plaats uit de Landbouwwontwikkelingsgelden. € 23.600 aan Rusthoeve (prioriteit).
Resultaten 2010	<ul style="list-style-type: none"> - De Rusthoeve is gestart met een nieuw keteninitiatief in de pootgoedteelt. Samen met het bedrijfsleven is een onderzoeksagenda opgesteld voor de kennisintensieve pootgoedteelt en er zijn demovelden aangelegd. - De Rusthoeve heeft een overeenkomst gesloten met De Zeeuwse Tong om arbeid, kennis en faciliteiten te leveren ten behoeve van Proefbedrijf Zeeuwse Tong. Zie hiervoor onderdeel Visserij en Aquacultuur. - De Rusthoeve heeft samen met PPO, ZLTO en CZAV vervolgonderzoek uitgevoerd naar de ontwikkeling van zogenaamde ijklijnen voor bemesting op basis van <i>remote sensing</i>. - Met een groep studenten van Edudelta heeft een proef biologische teelt van pompoenen plaatsgevonden. - Met de studieclubs biologische landbouw en de ZLTO-vakgroep Biologische Landbouw zijn gesprekken gevoerd over de meerwaarde die de Rusthoeve kan hebben voor de biologische landbouw. - Nieuwe samenwerkingsverbanden: de Rusthoeve is in 2010 samen met een viertal proefstations uit Vlaanderen gestart met het project "Groene Grondstoffen, innovatief gebruik van landbouwgewassen".

	Het project wordt gefinancierd via Interreg IV. De Rusthoeve is projectverantwoordelijke.
Financiële middelen 2010	In totaal is € 44.500 subsidie verleend aan Rusthoeve waarvan € 15.000 ten laste van het PSEB Landbouw ten behoeve van concrete acties om zich verder te ontwikkelen van proefbedrijf naar kenniscentrum.
Actie 2.2	Stimuleren innovaties gericht op duurzame primaire productie en ketenontwikkeling.
Beoogd resultaat 2011	Minimaal drie innovatieve toepassingen zijn uitgewerkt, waarbij ook inzicht is verkregen in de invloed van de innovatie op het (bedrijfs)economisch resultaat.
Aanpak/instrumenten	Pilots met betrekking tot het ontwikkelen van nieuwe toepassingen, verkenningen en haalbaarheidsstudies. Bijvoorbeeld: het ontwikkelen en toepassen van nieuwe technieken voor satellietlandbouw, het sluiten van de regionale mineralenkringloop, energieproductie, benutting van reststromen en scheiding van fracties (bioraffinage/groene grondstoffen), terugdringen broeikasgasemissies, technieken om zoet water op een duurzame en natuurlijke manier te conserveren en efficiënter te benutten op bedrijfs- en gebiedsniveau, het ontwikkelen van nieuwe product/marktcombinaties bijvoorbeeld op het gebied van multifunctionele landbouw.
Trekker	Divers o.a. Impuls, Rusthoeve, ZLTO.
Andere partijen	Divers.
Communicatie	O.a. via kanalen Impuls, Rusthoeve, ZLTO.
Financiële middelen 2011	<ul style="list-style-type: none"> - Tot 1 oktober 2011 wordt maximaal € 42.500 gereserveerd vanuit het PSEB voor het Landbouwinnovatiefonds. Voor 1 juni worden een inventarisatie en een prognose opgesteld m.b.t. aanvragen voor het Landbouwinnovatiefonds. Blijkt dat er een deel van de gereserveerde middelen niet zal worden benut dan wordt door de Provincie gekeken naar een mogelijk andere besteding binnen het PSEB Landbouw. De niet benutte middelen gaan na 1 oktober terug naar het algemene PSEB-budget. - ZMF Korte keten Van Land naar Klant € 15.000. - Project Groene Grondstoffen € 10.000. - POP NU (= Nieuwe Uitdagingen) gericht op hernieuwbare energie, klimaatverandering, biodiversiteit, watermanagement. Cofinanciering vindt plaats vanuit de landbouwontwikkelingsgelden. - POP 2: cofinanciering vindt plaats door ministerie EL&I.
Resultaten 2010	<p>Er is in 2010 meer uitgevoerd dan gepland en de financiering is met name geleverd door andere bronnen dan het PSEB.</p> <p>Rusthoeve Het project "Groene Grondstoffen, innovatief gebruik van landbouwgewassen". Het project wordt gefinancierd via Interreg IV. Rusthoeve is projectverantwoordelijke. Binnen dit project wordt gekeken naar alternatieve toepassingen van bestaande landbouwproducten, bijvoorbeeld hennep als constructiemateriaal etc.</p> <p>- Haalbaarheidsanalyse "Bewaarplaats van de toekomst". Doel: mogelijkheden onderzoeken om een geavanceerde energieneutrale bewaarschuur voor agrarische producten te realiseren die past in het Zeeuwse landschap.</p> <p>ZLTO/D. de Jonge - het project kiwibes Door de moeilijke afzet van appels verkeert de fruitteelt in Zeeland in een lastige situatie. Er is behoefte om als sector te innoveren en te zoeken naar nieuwe teelten. Kiwibes kan die interessante nieuwe teelt zijn. Dit wordt via een pilot onderzocht. Via een studiegroep worden de ervaringen in Zeeland verspreid. Afronding in 2011.</p> <p>Impuls - Vlasproject. Onder leiding van Impuls is een groep deskundigen rondom vlasteelt bijeengebracht om een structurele verbetering in de</p>

	<p>verwerking van vlas richting innovatieve toepassingen te versnellen. Er is een projectplan opgesteld, dat momenteel ter verkrijging van financiering bij diverse instanties wordt besproken.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Functionele toepassingen van eiwitten. Rondom verschillende subthema's is er onderzoek verricht naar het verwaarden van eiwitten, bijvoorbeeld ten behoeve van vleesvervangers. <p>ZMF "Korte keten van land naar klant" Om biologische maaltijden budgetneutraal in te voeren bij twee Zeeuwse zorginstellingen worden via dit project biologische groenten, fruit en aardappelen direct uit de regio betrokken. Er is een start gemaakt om het teeltplan van de biologische ondernemers af te stemmen op de menukaart van de zorginstelling. Het streven is 100 % biologische AGF (aardappelen, groente en fruit).</p>
Financiële middelen 2010	<p>Haalbaarheidsanalyse "Bewaarplaats van de toekomst", € 40.000 gefinancierd door UitvoeringsProgramma Energie en Klimaat (UPEK). Project kiwibes: € 16.667 vanuit het PSEB via het Landbouwinnovatiefonds en € 25.000 via VPZ. Project Meatless/vleesvervangers: bijdrage EL&I. Project Groene Grondstoffen: bijdrage van € 30.000 vanuit PSEB ter cofinanciering van de Interreg-bijdrage. Voor de onderdelen eiwittransitie en vlas zijn geen middelen vanuit het PSEB toegekend.</p>
Speerpunt 3	Het creëren van nieuwe verbindingen binnen de sector en met andere sectoren waardoor nieuwe product/marktcombinaties ontstaan of synergievoordelen optreden.
PSEB-budget speerpunt	PSEB Landbouw, eventueel aangevuld met de landbouwontwikkelingsgelden.
Actie 3.1	Ontwikkelen agroproductieparken en foodport.
Beoogd resultaat 2011	Uitvoeren Actieplan Foodport Zeeland waar Agro-complex Zeeland een onderdeel van is.
Aanpak/instrumenten	Faciliteren uitvoeringsagenda's van Foodport Zeeland (waaronder Agro-complex Zeeland, Greenport Nederland).
Trekker	Impuls.
Andere partijen	Zeeuws-Vlaamse Kanaalzone, ZLTO, ZSP, gemeente Terneuzen
Communicatie	Via kanalen Impuls, ZLTO, ZSP.
Financiële middelen 2011	Eventueel € 100.000 uit Landbouwontwikkelingsgelden t.b.v. een nog te ontwikkelen koepelproject of strategische agenda Foodport Zeeland. € 4.000 Project Greenports Nederland.
Resultaten 2010	<p>Er is in 2010 meer gerealiseerd dan gepland. Dit komt o.a. doordat verschillende partijen (ZSP, ZLTO, Z-VI Kanaalzone en gemeente Terneuzen) zich inzetten voor dit onderwerp naast Impuls, die het geheel coördineert. Voor wat betreft financiering is er maar een beperkt beroep op het PSEB-budget gedaan.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Het haalbaarheidsonderzoek Foodport Zeeland is afgerond. De aanbevelingen zijn verder opgepakt en uitgewerkt door ZSP, ZLTO, Zeeuws-Vlaamse Kanaalzone, gemeente Terneuzen en Impuls. 2. Excursies met statencommissie en gedeputeerden naar Greenport Venlo en bestuurlijk overleg met gedeputeerde Limburg over mogelijke samenwerking met Greenport Venlo 3. Impuls heeft een bijeenkomst georganiseerd met als doel wensen van Zeeuwse ondernemers te inventariseren m.b.t. het verder ontwikkelen van het Agro-complex Zeeland. 4. Eind 2010 is gestart met het ontwikkelen van strategische agenda/koepelproject Foodport Zeeland waar het Agro-complex Zeeland onderdeel van uitmaakt. 5. Er is ambtelijk een bijeenkomst geweest met Oost- en West Vlaanderen over het Agro-complex Scheldemond. Als vervolg daarop is een verken-

	<p>ning uitgevoerd naar mogelijke vervolgstappen in dat kader.</p> <p>Concrete resultaten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Een overzicht met wensen van Zeeuwse ondernemers m.b.t. het ontwikkelen van Agro-complex Zeeland. 2. Een overzicht van de mogelijkheden tot samenwerking met Oost- en West-Vlaanderen. 3. Eind 2010 is er een strategische agenda/koepelproject Foodport Zeeland.
Financiële middelen 2010	<p>€ 3.825 als bijdrage aan de activiteiten van Greenport Nederland</p> <p>Overige financiële inzet is geleverd door ZLTO, ZSP, Zeeuws-Vlaamse Kanaalzone en Impuls.</p>

Bijzondere activiteiten	<p>Dag van het Zeeuwse Platteland: het plan is om dit evenement niet meer elk jaar te organiseren maar tweejaarlijks, afgewisseld met de Dag van de Visserij. In 2011 zal er een Dag van het Platteland worden georganiseerd. De Dag van het Zeeuwse platteland wordt gefinancierd vanuit autonoom budget Vitaal Platteland Zeeland.</p>
-------------------------	--

PROGRAMMA VISSERIJ EN AQUACULTUUR

de mosselkor hoort bij Zeeland

schelpdieren

PROGRAMMA VISSERIJ EN AQUACULTUUR

Programma	Visserij en Aquacultuur
Doelstelling	Het Zeeuwse visserij- en aquacultuurcluster pakt met kracht de uitdagingen op die zich aandienen door veranderende maatschappelijke inzichten en omstandigheden, waarbij voldaan wordt aan de eisen die gesteld worden aan een duurzaam opererende sector. Het cluster handhaaft en bouwt - waar mogelijk - zijn concurrentiepositie verder uit.
Speerpunt 1	Schelpdiercultuur in de duurzame Delta.
PSEB-budget speerpunt	PSEB Visserij & Aquacultuur.
Actie 1.1	Opstellen Toekomstvisie Schelpdiercultuur.
Beoogd resultaat	Visiedocument waarin kansen en mogelijkheden voor versterking van het regionale schelpdiercluster aangegeven worden.
Aanpak/instrumenten	Organisatie van breed overleg met deelnemende partijen in Visserij Initiatief Zeeland (VIZ). Opdrachtverlening. In 2011 zal naar verwachting de houtskoolschets ten aanzien van het toekomstige schelpdiervisserijbeleid door het ministerie EL&I worden afgerond. De Provincie Zeeland zal hierin een adviserende rol vervullen. De houtskoolschets zal worden besproken binnen de structuur van het Visserij Initiatief Zeeland, waarna bezien zal worden of een regionale verdieping mogelijk en wenselijk is.
Trekker	Provincie Zeeland.
Andere partijen	Visserij Initiatief Zeeland.
Communicatie	Met alle betrokken partijen wordt in het Visserij Initiatief Zeeland gecommuniceerd. Zodra er (tussentijdse) resultaten te melden zijn, zal dit via de reguliere kanalen, waaronder regionale en vakpers, worden gecommuniceerd.
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: geen.
Resultaten 2010	Het voornemen om te komen tot een Toekomstvisie Schelpdiercultuur Delta-wateren is besproken in de Stuurgroep Visserij Initiatief Zeeland. Unaniem is dit als wenselijk beoordeeld. Binnen de Werkgroep Nieuwe Kansen, ressorterend onder het VIZ, is gesproken over proces en inhoud. Vanuit de schelpdiersector is de uitdrukkelijke wens uitgesproken dat het ministerie LNV (thans EL&I) hierin het voortouw dient te nemen. Het ministerie EL&I is inmiddels bezig een houtskoolschets op te stellen.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: geen.
Actie 1.2	Ondersteunen mogelijkheden teelt van nieuwe schelpdiersoorten en aanwijzen nieuwe productiegebieden.
Beoogd resultaat	Minimaal één initiatief ter realisatie van nieuwe schelpdiercultuur. Aanwijzing Veerse Meer als schelpdierproductiegebied.
Aanpak/instrumenten	Financiële ondersteuning van minimaal één kansrijk marktinitiatief. Ondersteunen van aanwijzing Veerse Meer als schelpdierproductiegebied. Ook Grevelingenvissers willen de bedrijfsvoering verbreden. Indien duidelijkheid bestaat over de visrechten (min EL&I) zal hieraan medewerking worden verleend
Trekker	Provincie Zeeland.
Andere partijen	Marktpartijen, Rijkswaterstaat, Ministerie EL&I, PVis, WUR.
Communicatie	De afronding van de aanwijzingsprocedure en de start van de proef is breed gecommuniceerd in de regionale pers.
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: geen.

Resultaten 2010	Het traject om één of meerdere pilotproject op te starten voor de kweek van schelpdieren in het Veerse Meer is in 2010 succesvol afgerond. Een tweetal pilotprojecten is inmiddels in uitvoering. Platte oesters, tapijtschelpen en mossels worden gekweekt in het Veerse Meer.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: € 18.000.
Actie 1.3	Beleid overlastbestrijding Japanse oester in Deltawateren.
Beoogd resultaat	In samenwerking met het ministerie van EL&I en Rijkswaterstaat wordt beleid vastgesteld voor beperking overlast verwilderde Japanse Oester. Daarin worden kaders aangegeven waarbinnen marktpartijen activiteiten kunnen ontwikkelen.
Aanpak/instrumenten	Formuleren beleidsstandpunt over overlastbestrijding Japanse Oester. Stimuleren kansrijke marktinitiatieven. Bevordering medewerking vanuit vergunningstrajecten (NB-wet, Visserijwet, WBR). Na vaststelling beleid door het College van Gedeputeerde Staten zijn ten aanzien van dit onderwerp geen aanvullende acties voorzien. De mogelijkheden om het daadwerkelijk wegvissen van de verwilderde oesters te stimuleren worden opgepakt binnen het traject Blueport Oosterschelde.
Trekker	Ministerie van EL&I, Provincie Zeeland, Rijkswaterstaat.
Andere partijen	Marktpartijen.
Communicatie	Nadat het beleid door GS is vastgesteld, wordt de regionale pers breed geïnformeerd.
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: geen.
Resultaten 2010	In overleg met het ministerie LNV en Rijkswaterstaat is een voorstel voor te formuleren beleid opgesteld. Dit is door de Stuurgroep Visserij Initiatief Zeeland besproken en geaccordeerd. Het beleidsvoorstel is door het College van GS in februari 2010 vastgesteld.
Financiële middelen 2010	Besteding 2009: € 0.
Actie 1.4	Stimulering innovaties schelpdiercluster.
Beoogd resultaat	Verduurzaming productieomstandigheden (o.a. innovaties en opschaling van MZI-installaties).
Aanpak/instrumenten	Financiële ondersteuning marktinitiatieven als cofinanciering bij Europees Visserij Fonds. Ook in 2011 zullen kansrijke marktinitiatieven worden ondersteund. Waar mogelijk wordt hierbij gebruik gemaakt van externe financieringsbronnen, waaronder Europese. In 2011 zullen wij het systeem van vouchers voor aquacultuurondernemers herintroduceren. Ondernemers die een beperkte (kennis)vraag hebben, zullen op die wijze gestimuleerd worden deze vraag te laten beantwoorden. De criteria voor deze kennisvouchers aquacultuur zullen wij begin 2011 uitwerken.
Trekker	Marktpartijen.
Andere partijen	Ministerie van EL&I en Provincie Zeeland.
Communicatie	PM
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: € 50.000.
Resultaten 2010	In 2010 is een flink aantal kansrijke marktinitiatieven financieel door ons College ondersteund. Waar mogelijk is hierbij gebruik gemaakt van externe (Europese) financiering. Zo zijn door de Lokale Visserijgroep Zeeland in het kader van de zg. as-4 subsidie (Europese subsidie met provinciale cofinanciering) de volgende projecten gestimuleerd: Kweek van creusen op Franse wijze, Valorisatie reststoffen schelpdiervisserij, Kweek van schelpdieren in het Veerse Meer, Zoutwaterleiding Noord-Beveland, Ontvangstruimte schaal- en schelpdieren, Kweek van platte oesters in de waterkolom. Daarnaast zijn de volgende initiatieven gestimuleerd met behulp van provinciale subsidie: binnendijkse kweek van kreeft en laboratoriumfaciliteit aquacultuur.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: € 255.000 (incl. cofinanciering EVF in het kader van As-4).

Actie 1.5	Verbetering productieomstandigheden Deltawateren.
Beoogd resultaat	Verbetering productieomstandigheden voor schelpdieren in Oosterschelde door extra toevoer van zoet water.
Aanpak/instrumenten	Financiële ondersteuning praktijkproeven. In overleg met de partners (RWS, schelpdiersector, Wereld Natuur Fonds) zal bezien worden of de proef met het inlaten van zoetwater in de Oosterschelde in 2011 gecontinueerd kan worden. Daarnaast zullen wij binnen lopende en nog op te starten trajecten in het kader van de Zuid-Westelijke Delta de economische belangen, waaronder de visserijbelangen, nadrukkelijk mee (laten) wegen.
Trekker	Rijkswaterstaat.
Andere partijen	Provincie Zeeland, marktpartijen, onderzoeksinstituten.
Communicatie	De uitvoering van de proef wordt breed gecommuniceerd in regionale en landelijke pers.
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: geen.
Resultaten 2010	In 2009 is een proef voorbereid om zoetwater uit het Volkerak Zoommeer via de Bergse Diepsluis en de Krammersluizen in te laten in de Oosterschelde, in samenwerking met de Nederlandse Oestervereniging, Wereld Natuur Fonds en Rijkswaterstaat. Deze proef is gedurende de eerste maanden van 2010 uitgevoerd. De evaluatie heeft aangetoond dat de proef succesvol verlopen is. De wens bestaat dan ook de proef in 2011 uit te breiden.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: € 10.000 (tevens € 10.000 uit ander provinciaal budget).
Speerpunt 2	Ontwikkeling binnendijkse aquacultuur.
PSEB-budget speerpunt	PSEB Visserij & Aquacultuur.
Actie 2.1	Ondersteunen kansrijke initiatieven binnendijkse aquacultuur.
Beoogd resultaat	Opstart en/of opschaling van twee kansrijke initiatieven.
Aanpak/instrumenten	Financiële ondersteuning. Begeleiding en stroomlijning vergunningtraject. In 2011 zullen de lopende initiatieven voortgezet worden. Innovatieve, kansrijke initiatieven zullen wij ook in 2011 ondersteunen.
Trekker	Marktpartijen.
Andere partijen	Stichting Zeeuwse Tong.
Communicatie	PM
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: € 20.000.
Resultaten 2009	In 2010 zijn de ontwikkelingen ten aanzien van de binnendijkse kweek van schaal- en schelpdieren, zilte gewassen, zagers en algen met kracht voortgezet. In juni is het proefbedrijf Zeeuwse Tong (nabij Colijnsplaat) door de toenmalige minister van LNV geopend. Het bedrijf is momenteel operationeel en de resultaten zijn voornamelijk bevredigend. Daarnaast is in 2010 door ons College een financiële bijdrage verstrekt voor de opstart van een pilotproject voor de kweek van kreeft.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: € 250.000 (via prioriteit 2007) resp. € 19.000.
Actie 2.2	Kennisontwikkeling en kennisverspreiding aquacultuur.
Beoogd resultaat	Symposia, themadagen.
Aanpak/instrumenten	Financiële ondersteuning (ook vanuit budget MKB/innovatie/onderwijs). Cofinanciering Interreg IVb. In 2007 hebben wij het boekwerk " <i>Aquacultuur in Zeeland - de blauwe revolutie</i> " laten opstellen. Dit heeft mede geleid tot de dynamiek op het gebied van aquacultuur zoals die momenteel in onze provincie aanwezig is. Vanuit 'het veld' is aangegeven een actualisatie van de ontwikkelingen op dit beleidsterrein op prijs te stellen. In 2011 zullen wij hieraan gehoor geven door een aantal innovatieve ontwikkelingen in een brochure c.q. boekwerkje op te nemen.
Trekker	Stichting Zeeuwse Tong.

Andere partijen	Marktpartijen.
Communicatie	PM
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011 € 10.000.
Resultaten 2010	Tijdens de 6 ^e Dag van de Zeeuwse Visserij in september 2010 heeft de directeur van Wageningen IMARES, dhr. M. Scholten, tijdens een drukbezochte bijeenkomst een lezing verzorgd over de kwaliteit van de Nederlandse vis en visserij.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: geen.
Actie 2.3	Realiseren hatchery platvis.
Beoogd resultaat	Realiseren van een broedhuis voor platvis, dat de uitgangsmaterialen voor viskwekerijen binnen en buiten Zeeland verzorgt.
Aanpak/instrumenten	Overige financieringsbronnen, o.a. Europees Visserijfonds. In 2011 zal een definitieve vestigingslocatie worden gezocht voor het broedhuis. Hierbij zal een combinatie gemaakt worden met andere lopende initiatieven en ontwikkelingen in onze provincie.
Trekker	Bedrijfsleven, Stichting Zeeuwse Tong.
Andere partijen	Ministerie van EL&I.
Communicatie	PM
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: geen.
Resultaten 2010	Ultimo 2010 heeft ons College een bijdrage beschikbaar gesteld ad € 150.000 ter cofinanciering van een subsidie in het kader van het subsidieprogramma OP-Zuid. Op 1 december 2010 heeft de Stuurgroep OP Zuid een subsidieverzoek van circa € 1,9 miljoen gehonoreerd voor de realisatie van een broedhuis voor platvis. Het is de bedoeling dat dit broedhuis het uitgangsmateriaal gaat leveren voor 2 Zeeuwse viskwekerijen, alsmede voor het initiatief Zeeuwse Tong en het Kustlaboratorium.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: € 2.050.000 (waarvan 150.000 provinciale financiering).
Actie 2.4	Optimaliseren schelpdierhatchery en -nursery.
Beoogd resultaat	Rendabele productie van uitgangsmateriaal van diverse schelpdieren.
Aanpak/instrumenten	(Cofinanciering van) Interreg IVb. Overige financieringsbronnen. In 2011 wordt het project Aquavlan gecontinueerd.
Trekker	Diverse schelpdierbedrijven.
Andere partijen	Onderzoeksinstellingen.
Communicatie	PM
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: geen.
Resultaten 2010	In de tweede helft van 2009 is door ons een cofinancieringsbijdrage verleend ad € 200.000 aan het Interregproject Aquavlan (aquacultuur Vlaanderen – Nederland). Een belangrijk onderdeel van dit samenwerkingsproject vormt de verbetering van de rentabiliteit van een schelpdierhatchery. De universiteit van Gent, de universiteit van Wageningen, IMARES te Yerseke en schelpdierbedrijf Roem van Yerseke zijn hierbij betrokken.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: geen.
Actie 2.5	Zeeuwse Tong.
Beoogd resultaat	Realisering voorbeeldbedrijf. Scholingstraject ondernemers.
Aanpak/instrumenten	Financiële ondersteuning projectmanagement (onder voorwaarden reeds toegezegd). Stroomlijning vergunningtraject. Het proefbedrijf Zeeuwse Tong zal ook in 2011 operationeel zijn.
Trekker	Stichting Zeeuwse Tong.
Andere partijen	Ministerie van EL&I, Provincie Zeeland.
Communicatie	PM
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: geen.
Resultaten 2009	In de 1e helft van 2009 is de 1e fase van het Zeeuwse Tong-project geëvalueerd door een onafhankelijke commissie. De resultaten hiervan zijn positief.

	Op basis daarvan is besloten de 2 ^e fase van het project uit te voeren. Dit betreft de realisering van een proefbedrijf binnendijkse aquacultuur. Dit is inmiddels operationeel (zie onder 2.1). In deze 2 ^e fase zal tevens een scholingsprogramma opgesteld worden door Hogeschool Zeeland.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: € 250.000 (zie onder 2.1).
Actie 2.6	Optimalisatie vestigingsvoorwaarden binnendijkse aquacultuur.
Beoogd resultaat	Meer bedrijvigheid in binnendijkse aquacultuur. Verkenning van de mogelijkheden om via planologisch beleid en inzet van de grondbank vestigingsvoorwaarden te optimaliseren.
Aanpak/instrumenten	Werkgroep inbedding aquacultuur. Met de afschaffing van de heffing op de inname van zout grondwater (2009), de aanschaf van een fysieke locatie voor aquacultuurbedrijven met behulp van de grondbank Zeeland (2010) en het afsluiten van het convenant inpassing aquacultuur lijken de vestigingsvoorwaarden voor aquacultuurbedrijven op dit moment voldoende gefaciliteerd. In 2011 zal bezien worden of nieuwe partijen geïnteresseerd zijn in vestiging op de verzamellocatie aquacultuur nabij Colijnsplaat.
Trekker	Gemeenten, Waterschappen, Provincie Zeeland.
Andere partijen	Stichting Zeeuwse Tong.
Communicatie	PM
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: geen.
Resultaten 2010	Met behulp van de grondbank Zeeland is een perceel agrarische grond aangekocht nabij Kats. Dit perceel is in 2010 in gebruik genomen door stichting Zeeuwse Tong (voor de duur van 5 jaar) ter realisering van het proefbedrijf. Met de Zeeuwse gemeenten en waterschap Zeeuwse Eilanden is in 2010 een convenant gesloten ten aanzien van de planologische inpassing van aquacultuur.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: geen.
Actie 2.7	Visualisering ontwikkelingen voor een breed publiek.
Beoogd resultaat	Plan van aanpak voor een internationaal promotie-evenement ter visualisering van de verschillende activiteiten en ontwikkelingen op gebied van aquacultuur in Zeeland. Internationale profilering provincie als aquacultuurcentrum. Uitbreiding bedrijvigheid en activiteiten in binnendijkse aquacultuur.
Aanpak/instrumenten	De opstelling van een Plan van Aanpak ter realisering van een internationaal evenement, zo mogelijk gekoppeld aan een internationale aquacultuurconferentie. <ul style="list-style-type: none"> • In 2011 zal worden onderzocht in hoeverre marktpartijen bereid zijn financieel te participeren. Mede op basis hiervan zal een beslissing genomen worden omtrent participatie aan de Floriade 2012. • Na inventarisatie van de mogelijkheden zal tevens een besluit genomen worden omtrent kandidering voor de organisatie van de Floriade in 2022. • 2012 is door ons College uitgeroepen tot het Jaar van het Water. In dat jaar zal tevens het internationale waterevenement Dutch Delta Design worden georganiseerd. Zeeland zal hierin een prominente plaats innemen. In dat kader zal de aquacultuursector internationaal onder de aandacht worden gebracht.
Trekker	Provincie Zeeland.
Andere partijen	Marktpartijen.
Communicatie	PM
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: € 0.
Resultaten 2010	In 2010 is opdracht verleend aan een externe partij om de mogelijkheden in kaart te brengen om een Zeeuwse activiteit rond aquacultuur te ontwikkelen ten behoeve van de Floriade die in 2012 in Venlo zal plaatsvinden. Tevens heeft ons College opdracht verleend om te inventariseren in hoeverre de organisatie van een Floriade binnen onze provincie in de toekomst haalbaar en wenselijk is.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: € 3.000.

Speerpunt 3	Promotie, kwaliteitsverbetering en marktperspectief.
PSEB-budget speerpunt	PSEB Visserij & Aquacultuur.
Actie 3.1	Bevordering kwaliteitsbewustzijn in de visserijketen.
Beoogd resultaat	Betere afzet en betere prijs voor Zeeuwse visserij- en aquacultuurproducten.
Aanpak/instrumenten	Financiële ondersteuning van innovaties die tot kwaliteitsverbetering leiden. Verkenning van mogelijke introductie beeldmerk Zeeuwse Zilte Zaligheden. Kansrijke innovaties die kunnen leiden tot 'added value' van visserij- en aquacultuurproducten zullen wij waar mogelijk ondersteunen.
Trekker	Marktpartijen.
Andere partijen	Ketenpartners.
Communicatie	PM
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: € 10.000.
Resultaten 2010	Ter invulling van deze actie is aansluiting gezocht bij het kenniscentrum Realfood dat als vraagbaak en kennisleverancier voor producenten van streekproducten dienst zal doen. Ketenpartijen in de provincies Zeeland en Noord-Brabant die zich bezighouden met de productie, verwerking en vermarkting van streekproducten kunnen hier een beroep op doen. Dat geldt ook voor ketenpartijen die zich bezighouden met Zeeuwse Zilte Zaligheden. De introductie van een beeldmerk voor Zeeuwse Zilte Zaligheden (en andere streekproducten) wordt in het kader van project Blueport Oosterschelde uitgewerkt.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: geen.
Actie 3.2	Promotie Zeeuwse visserij- en aquacultuurproducten.
Beoogd resultaat	Meer bekendheid en afzet van Zeeuwse visserij- en aquacultuurproducten. Formuleren criteria voor promotiebeleid Zeeuwse Zilte Zaligheden.
Aanpak/instrumenten	Organisatie Dag van de Zeeuwse Visserij. Website en promotie van Zeeuwse Zilte Zaligheden. Ook in 2011 zullen wij promotionele activiteiten rond Zeeuwse Zilte Zaligheden, waaronder de introductie van nieuwe producten, ondersteunen. Voor de financiering hiervan zullen we waar mogelijk aansluiting zoeken bij andere financieringsbronnen. Om budgettaire en organisatorische redenen zullen wij de Dag van de Zeeuwse Visserij in 2011 niet organiseren. Het voornemen is hiervan een tweejaarlijks evenement te maken. In 2011 zullen wij met name aandacht schenken aan concrete (ondernemers)initiatieven die zich afspelen op het snijvlak van visserij/aquacultuur en recreatie/toerisme.
Trekker	Provincie Zeeland.
Andere partijen	Marktpartijen.
Communicatie	PM
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: € 50.000.
Resultaten 2010	Door middel van financiële en organisatorische bijdragen van de Provincie Zeeland is ook in 2010 publiciteit gegeven aan de opening van het zeekraal- seizoen en het oesterseizoen. Daarnaast is voor de 6 ^e maal de Dag van de Zeeuwse Visserij georganiseerd. Circa 15.000 mensen hebben hier kennis genomen van de innovaties in de Zeeuwse visserij- en aquacultuursector.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: € 30.000.
Actie 3.3	Versterking visserijgemeenschappen.
Beoogd resultaat	Verbreding en versterking van bestaansbasis van visserijgemeenschappen in Zeeland, op basis van een door een lokale groep opgestelde ontwikkelingsstrategie.
Aanpak/instrumenten	Europees Visserij Fonds As 4. Cofinanciering vanuit: - Stimulering Voordelta.

	- Prioriteit Visserij en Aquacultuur € 80.000. In 2011 zal opnieuw de mogelijkheid geboden worden financiële ondersteuning aan te vragen voor visserijgerelateerde initiatieven in het kader van de zogenaamde As-4 middelen en Stimuleringsmiddelen Voordelta. De Lokale Visserij Groep, bestaande uit vertegenwoordigers van visserij- natuur-, en toeristische organisaties en regionale overheden, zal de projecten beoordelen.
Trekker	Lokale groep met daarin vertegenwoordigers vanuit regionale overheid, visserijbedrijfsleven, kennisinstellingen, belangenorganisaties.
Andere partijen	-
Communicatie	PM
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: € 80.000 (uitvoeringskosten; reeds verplicht).
Resultaten 2010	Door de Lokale Visserij Groep Zeeland is een Ontwikkelingsstrategie opgesteld die is goedgekeurd door de ministeries LNV en VenW. Op basis hiervan is Europees en nationaal subsidiegeld zeker gesteld voor visserijgerelateerde projecten. In de periode 2010-2013 is hiervoor ruim € 2,8 mln beschikbaar. Deze Europese, nationale en regionale middelen worden onder de naam Visserij Fonds Zeeland ingezet. In 2010 zijn in dit kader 6 kansrijke initiatieven gehonoreerd.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: € 219.686.
Actie 3.4	Teelt van macrowieren.
Beoogd resultaat	Verkenning van mogelijkheden en toepassingen voor wierenteelt op de Noordzee en in Zeeland.
Aanpak/instrumenten	Financiële ondersteuning. In 2011 zal het pilotproject voor de kweek van zeewier in de Oosterschelde worden gecontinueerd.
Trekker	NV Economische Impuls Zeeland.
Andere partijen	Provincie Noord Holland, diverse marktpartijen.
Communicatie	PM
Financiële middelen 2011	Benodigde financiën 2011: geen.
Resultaten 2010	In 2010 is een pilotproject gestart voor de kweek van zeewier in de Oosterschelde (locatie schelphoek). Op basis van de resultaten hiervan zal bezien worden of grootschalige kweek op open zee mogelijk en wenselijk is.
Financiële middelen 2010	Besteding 2010: geen.

BIJLAGE 1. VERSLAGEN WERKSESSIES PSEB BIJEENKOMST

In deze bijlage wordt verslag gedaan van de vijf verschillende deelsessies die tijdens de PSEB bijeenkomst op woensdag 2 februari 2011 zijn gehouden, te weten: Havens & Industrie en Energie & Klimaat; Kennis, Innovatie & Ondernemerschap, Arbeidsmarkt & Onderwijs en Zorgeconomie; Recreatie & Toerisme; Landbouw; Visserij & Aquacultuur.

Verslag PSEB-werksessie onderdelen Havens & Industrie / Energie & Klimaat

Aanwezig: Roel Adriaansens (Dow Terneuzen), Adrie de Bode (Heros Sluiskil), Aart Bos (Gemeente Vlissingen), Jan Bruurs (Kamer van Koophandel Zuidwest-Nederland, SER-Zeeland), Maurice Buuron (Provincie Zeeland), Nicole Geerinckx (Gemeente Terneuzen), Peter Geertse, Astrid Ghering (Zeeland Seaports), Gijsbrecht Gunter (NV Economische Impuls Zeeland), Kees van der Kamp (Ministerie van EL&I), Jan Kolijn (Ovet), Erik de Koning (Provincie Zeeland), Leo Leijnse (Provincie Zeeland), Tjeu van Mierlo (Zeeuwse MilieuFederatie), Wies Saman (BZW Zeeland), Ad Segers (Provincie Zeeland), Kees Storm (Rijkswaterstaat), Robbert Jan Swiers (Provincie Zeeland), Wijnand Vette (Zeeland Seaports), Pieter Vollaard (Hogeschool Zeeland), Mark van Waes (Biobase Europe Training Center), Mathieu van Woerkom (Provincie Zeeland), Ries Zweistra (Provincie Zeeland), Wiebo de Boer (RijksVastgoedOntwikkelingsBedrijf)

In de discussie zijn de volgende punten besproken:

1. Het onderwerp biobased economy krijgt in het PSEB in toenemende mate aandacht. Gezien allerlei ontwikkelingen is dit terecht, maar er dient voor te worden gewaakt dat andere deelonderwerpen niet veronachtzaamd worden. Biobased economy is een gebied waarop Zeeuwse bedrijven willen groeien, maar dat zal geleidelijk gaan.
2. Naast biobased economy moet er binnen het PSEB ook aandacht blijven voor maintenance en logistiek. Er wordt geopperd om in het Zeeuwse economische beleid zaken te concentreren rond 2 thema's: havens en de groen-blauwe oase.
3. De Zeeuws-Vlaamse kanaalzone is vanuit Nederlands oogpunt vrij uniek vanwege de verscheidene concrete biobased-initiatieven (o.a. Biopark Terneuzen, Biobase Europe, Multi Utility Provider) die daar al plaatsvinden. Dit sterke punt dient verder te worden benut, waarbij de banden met Vlaanderen (vooral Gent) verder dienen te worden verstevigd.
4. Richting de nationale overheid dient Zeeland twee economische onderwerpen aan te dragen: biobased economy en maintenance. Op deze gebieden is sprake van intensieve samenwerking met West-Brabant; die moet worden doorgezet.
5. Wat betreft de verhouding tussen bedrijven en overheid: bedrijven behoren op de meeste vlakken als trekkers te fungeren en het voortouw te nemen, maar bij bepaalde onderwerpen hebben bedrijven een zetje nodig. De Provincie dient dan ideeën te opperen en concepten uit te werken die vervolgens aan ondernemingen worden voorgelegd voor vervolgstappen. De Provincie heeft zodoende een agenderende rol.
6. In plaats van overheid en bedrijven, kunnen maatschappelijke organisaties soms ook een trekkersrol vervullen.
7. Bij projecten die (voor bedrijven te) lange terugverdientijden hebben, kunnen overheden ook een belangrijke rol spelen door als investeerder op te treden. Als voorbeeld wordt WarmCO2 genoemd: dat project zou anders niet van de grond zijn gekomen.
8. De vraag is geopperd in hoeverre er voldoende ruimte is om bedrijvigheid uit te breiden (o.a. in de Kanaalzone). Er kunnen nu nog wel lege kavels zijn, maar er moet geanticipeerd worden op verdere groei omdat het creëren van nieuwe ruimte voor bedrijvigheid verscheidene jaren kost. Bovendien zijn de huidige lege kavels niet altijd goed bruikbaar i.v.m. een beperkte geluidsruimte. De Westelijke kanaaloever mag pas voor nieuwe bedrijvigheid bestemd worden zodra dat economisch onderbouwd kan worden.

Conclusies:

Aan het einde van de werksessie wordt geconcludeerd dat de overheid met name zaken moet faciliteren die de interesse van ondernemingen hebben. Bij lange termijnontwikkelingen dient de overheid een leidende/trekkende rol te spelen. Ook infrastructuur blijft primair een overheidstaak. Gezien de gekrompen provinciale budgetten zullen er keuzes gemaakt moeten worden: de voorkeur wordt gegeven aan het stimuleren

van enkele grote projecten in plaats van tal van kleine initiatieven. Tot slot wordt geconcludeerd dat mede vanwege de bezuinigingen bij de Rijksoverheid er de komende jaren meer aandacht moet worden besteed aan het benutten van EU-fondsen. Daarvoor is wel cofinanciering vanuit de Provincie nodig.

De in de werksessie besproken zaken geven geen aanleiding tot aanpassingen in het concept PSEB jaarplan 2011. Wel worden een aantal punten meegenomen in de concrete uitvoering; het belangrijkste punt betreft het samen met West-Brabant uitwerken van businesscases voor chemie/biobased economy en maintenance om deze bij de Rijksoverheid aan te bieden.

Verslag PSEB-werksessie onderdelen Economie, Onderwijs en Arbeidsmarkt / Kennis, Innovatie en Ondernemerschap / Zorg economie

Aanwezig: dhr. De Bonte (Edudelta College), dhr. Brouwer (Hogeschool Zeeland), dhr. Van der Brugge (ROC Westerschelde), dhr. Dettingmeijer (MKB-Zeeland), dhr. Eijke (MKB-Zeeland), dhr. Erkelens (UWV Werkbedrijf), dhr. Geertman (Kamer van Koophandel), dhr. Goossen (Provincie Zeeland), mw. Van Groeningen (Provincie Zeeland), dhr. Hoogenboom (Syntens), mw. Janssen (Provincie Zeeland), dhr. De Meij (FNV), mw. De Ruijscher (Provincie Zeeland), dhr. Schipper (Technocentrum Zeeland), dhr. Stalknecht (Provincie Zeeland), dhr. Strobbe (Provincie Zeeland), dhr. Verburg (Syntens), dhr. Vos (Provincie Zeeland), dhr. De Vos (Impuls Zeeland).

Per beleidsonderdeel korte terugblik, vooruitblik en discussie.

Programma Kennis, Innovatie en Ondernemerschap

In 2010 kunnen het project Incubator Zeeland en de Smart Services Boulevard tot de grotere en succesvolle projecten gerekend worden. Doelstelling is het stimuleren van innovatie en ondernemerschap, onder andere door het beschikbaar stellen van hoogwaardige kennis aan starters en gevestigde MKB bedrijven. Deze lijn wordt ook in 2011 voortgezet. Met name het landelijk programma Kennisvalorisatie wordt besproken. Voor een inhoudelijke toelichting hierop zie het jaarplan 2011 van dit programma.

Discussievraag: Is het zinvol te investeren in innovatieprogramma's in plaats van subsidiëren?

In de praktijk blijkt dat er bij ondernemers vraag is naar investeringsfondsen, zeker nu banken terughoudender zijn geworden. Het snel leeg raken van de fondsen in bijvoorbeeld het project Innogo bewijst dit. Het wordt betwijfeld of subsidies echter geheel vervangen kunnen worden. In de opstartfase van projecten zijn de risico's vaak te groot om door ondernemers te worden gedragen, enig aanjaaggeld is en blijft dus wenselijk. Wel dwingen de krimpende overheidsfinanciën tot nadenken over nieuwe instrumenten, bijvoorbeeld financieren door middel van investeringsfondsen. De structuren in Zeeland zijn al aanwezig, bijvoorbeeld in de vorm van het Zeeuws Participatie Fonds. De uitdaging wordt om de middelen te vergroten, bijvoorbeeld door het aanboren van Europese fondsen. Verder wordt ook opgemerkt om mogelijke bijdragen uit investeringsfondsen te relateren aan "focusprojecten".

Programma Economie, Onderwijs en Arbeidsmarkt

Dit programma valt uiteen in twee onderdelen. Enerzijds het behoud/de uitbreiding van kennisinstellingen, anderzijds het streven naar evenwicht tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Het onderdeel kennisinstellingen komt met name aan de orde in het rapport "Kerend Tij" en wordt hier niet nader beschouwd. Het project "De Grijs Massa" kan worden gezien als succesvol in 2010. In 2011 zal met name de vraag over de rol van de Provincie op het arbeidsmarktvlak spelen.

Discussievraag: Heeft de provincie nog wel een rol in arbeidsmarktvoorwaarden?

Gerelateerd aan de huidige tijdsgeest (kerntaken, bezuinigingen) lijkt het goed om de rol van de Provincie Zeeland t.a.v. arbeidsmarktvoorwaarden 'meer te gaan focussen'. Zo zou wellicht een werkbare - en bij de competenties van de desbetreffende overheden passende - taakverdeling zijn: gemeentelijke overheid = eerste aanspreekpunt, samen met UWV Werkbedrijf voor de aanbodzijde van de arbeidsmarkt; de Provincie Zeeland = eerste aanspreekpunt voor de vraagzijde van de arbeidsmarkt. Gezamenlijk vervullen zij - ieder vanuit de eigen taken/verantwoordelijkheden - een rol in het Zeeuwse arbeidsmarktbeleid.

Het antwoord gaat van een voorzichtig naar een volmondig ja, de Provincie heeft een verbindende / coördinerende rol.

Programma Zorg economie

Het project Vitaliteit en Wellness een Zee van Kansen is in 2010 succesvol afgerond. Hieruit zijn verschillende projecten voortgekomen. Voorbeelden hiervan zijn de ontwikkeling van Zeeuwse Wellnessproducten waarbij productie, distributie en vermarkting met elkaar verbonden zijn, en het project I Go, dat zich richt op preventieve zorg voor werknemers. Deze laatste is zonder financiële bijdrage uit het PSEB tot stand gekomen. In 2011 streven we naar een verdere koppeling tussen zorg- en marktsector en zullen kansrijke initiatieven op het vlak van recreatie en zorg worden gezocht.

Discussievraag: Hoe kunnen we de zorg- en marktsector beter laten samenwerken (nieuwe allianties laten vormen)?

Hoofdconclusie is dat het initiatief daartoe van de ondernemers dient te komen, zij moeten met concrete ideeën en initiatieven komen. Probleem is dat de zorgmarkt vaak erg ondoorzichtig is. De vraag is ook niet duidelijk. Er is dan ook behoefte aan kennis van beide markten om vraag en aanbod beter in kaart te brengen. Van de Provincie wordt hierin een faciliterende rol gevraagd.

Verslag PSEB-werksessie onderdeel Recreatie en Toerisme

Aanwezigen: Impuls (W. Buysrogge, E. Peerbolte), Gemeente Veere (R. Dekker), VVV (C. Schönknecht, P. Essenberge, N.v.d. Ploeg), MKB (H. Goovers), Rabobank (J. Wielaart, M. de Klerk), ZLTO (H. Kusters), HISWA Vereniging (R. v.d. Maat), Zeeuws Museum (Y. Lardinosi), ZKA Consultants (W. Roovers), Hogeschool Zeeland (M. Tempelman), Camping De Pekelinge (T. Vermeulen), Provincie Zeeland (K. de Groot, P. Broekhuis, F. Stronkhorst, T. Peters)

Conclusies die zijn getrokken tijdens de Recreatie en Toerisme deelsessie

N.a.v. de algemene inleiding door dhr. Bleumink tijdens de plenaire sessie, werd geconstateerd dat het een goede zaak is dat de sector Recreatie en Toerisme (R&T) onderdeel uit blijft maken van de speerpunten binnen het economisch beleid van de Provincie Zeeland. Zelfs een opschaling naar drie speerpunten is bespreekbaar voor de sector, waarbij R&T zomogelijk wordt verbonden met het begrip "hospitality".

De aanpak binnen het nieuwe PSEB-jaarplan 2011, die meer gericht is op een koppeling met gebiedsontwikkeling, heeft grote kansen volgens de aanwezigen. Wellicht is het beter te spreken van "gebiedsgerichte aanpak" waarbij in een vroeg stadium de ondernemers betrokken moeten worden. Het voorbeeldproject Perkpolder wordt nader besproken en wellicht had de markt hier eerder aan zet moeten zijn. Aan de andere kant kan alleen de overheid (Rijk, Provincie en gemeenten) inzetten op grootschalige gebiedsontwikkeling. Binnen deze aanpak is het van belang op zoek te gaan naar "toplocaties" op toeristisch gebied, waarbij aangesloten kan worden bij grote infrastructurele werken die de komende periode toch moeten worden uitgevoerd b.v. in het kader van de kustveiligheid, infrastructurele werken en natuurontwikkeling (Deltaplan na 2010, zw-kust Walcheren, zwakke schakels etc.). Naast deze regionale aanpak kan men bij toplocaties ook denken aan "inhoudelijk sterke regioproducten". Naast goede verbindingen tussen b.v. de R&T-sector en de agrosector, water-land relatie zullen we ook op zoek moeten naar gebieden die zich bij voorkeur kunnen richten op seizoensverlenging zodat meer omzet gemaakt kan worden (Domburg als voorbeeld). Binnen gebiedsontwikkeling zal de overheid de leidende rol op zich moeten nemen. Van de sector wordt verwacht snel in het proces te stappen en haar kansen te benutten. De één loketgedachte werd hierbij geopperd. Daar ligt een taak voor de overheden om hun organisatie onder de loep te nemen opdat ondernemers sneller kunnen inspelen op marktveranderingen en internationale ontwikkelingen.

De verblijfsrecreatie is op dit moment teveel gericht op de kampeersector terwijl dit nu juist een onderdeel is dat onder grote druk staat. Ondernemers en overheid zullen gezamenlijk aan de slag moeten gaan om een grote transitie op het gebied van vakantieaanbod tot stand te brengen. Dit is een opgave die niet alleen voor 2011 moet gelden maar een structureel karakter dient te krijgen in het overheidsbeleid.

Vanuit een ietwat versnipperde R&T-sector, blijft het van belang dat de provinciale overheid voortdurend een bijdrage levert aan promotie. Integratie van toeristische en algemene promotie is van belang en op dat gebied zit de Provincie aan het roer.

De focus verleggen naar gebiedsontwikkeling is goed maar er moet ruimte blijven voor het stimuleren van relatief kleine projecten die kunnen uitgroeien tot blijvende parels (desgewenst met subsidiegeld). Dit moeten geen eenmalige acties worden maar de Provincie moet steeds nagaan of een structurele bijdrage nodig is om een initiatief nog succesvoller te kunnen laten uitvoeren.

Nu de nationale geldbronnen komen te vervallen (Pieken in de Delta) is het nog meer van belang op (inter)provinciaal terrein plannen te maken en daarvoor op zoek te gaan naar EU-subsidies. De Provincie is daarbij de aangewezen partner om het voortouw te nemen maar moet bij de uitvoering snel de markt, de betrokken gemeenten, de ontwikkelingsmaatschappijen en de ondernemers inschakelen.

De aanwezigen zijn het eens met het uitgangspunt dat ook in het PSEB 2011 de watersportsector (incl. onderwatersport) weer opgenomen wordt als belangrijk onderdeel van het speerpunt Aqua High Tech Delta.

Acties die worden uitgevoerd en/of verwerkt in het PSEB Jaarplan 2011 n.a.v. deze sessie:

- Inzet van menskracht bij de gebiedsgerichte projecten van de Provincie Zeeland blijft prominent in het jaarplan staan.
- De zoektocht naar Europese projecten die geld kunnen genereren t.b.v. de recreatiesector zal vanuit de afdeling Economie worden vergroot.
- De Provincie zal het initiatief nemen voor de organisatie van een Masterclass over het toekomstig verblijfsrecreatieproduct in Zeeland in het kader van de teruglopende kampeermarkt.
- Op reeds geplande projecten m.b.t. promotie zal in 2011 niet meer worden bezuinigd.

Acties die worden uitgevoerd en/of verwerkt in de voorbereidingen van het PSEB 2012-2016 n.a.v. deze sessie:

- Inzet van menskracht bij de gebiedsgerichte projecten van de Provincie Zeeland blijft prominent in het Jaarplan staan. Bij deze inzet zal een constructie worden bedacht waarbij het bedrijfsleven in een vroegtijdig stadium wordt betrokken.
- Nagegaan wordt welke kansen er liggen om recreatie en toerisme op te nemen in de vijf (of wellicht drie) speerpunten binnen het economisch beleid.

Verslag PSEB-werksessie onderdeel Landbouw

Aanwezig: Gedeputeerde Kees van Beveren (voorzitter; Provincie Zeeland), Willem Cevaal (ZAJK), Carola Helmendach (Projectbureau Zeeland), Frank Kuijpers (ZLTO), Arie van der Maas (Impuls), Anita de Moor (secretaris; Provincie Zeeland), Bert Nooteboom (ZLTO), Cor van Oers (DLV Plant) Willy Reijniers (Syn-tens), Charlotte van Sluijs (ZAJK), Bram de Visser (CZAV), Joop van de Vrie (Provincie Zeeland).

Terugblik 2010

Het doel van het PSEB 2009-2012 onderdeel landbouw is het versterken van de landbouw en de agrofoodketen. Hiertoe zijn 3 speerpunten benoemd met bijbehorende actiepunten. Voor 2010 is er meer focus aangebracht in de actiepunten door actiepunt 1.3. "Conserveren en efficiënt benutten zoet water" en actiepunt 3.2. "Nieuwe product/marktcombinaties multifunctionele landbouw" onder te brengen onder actiepunt 2.2. "Stimuleren innovatie landbouw en keten".

De speerpunten met bijbehorende actiepunten voor 2010 zijn dus als volgt (met een korte weergave van de uitgevoerde activiteiten):

1. Versterken landbouw:
 - 1.1 faciliteren schaalvergroting, specialisatie, intensivering, samenwerking: 2 projecten, top-up investeringsregeling jonge agrariërs.
 - 1.2 stimuleren opschaling innovatieve duurzame teelten;
2. Versterken kennisnetwerk en stimuleren innovatie:
 - 2.1 versterken kennisnetwerk: Rusthoeve ontwikkelt zich door tot kenniscentrum;
 - 2.2 Innovatie primaire landbouw en ketenontwikkeling: 6 projecten;
3. Creëren nieuwe verbindingen binnen en met andere sectoren waardoor nieuwe product/marktcombinaties ontstaan en/of synergie voordelen optreden:
 - 3.1 ontwikkelen Foodport en agroproductieparken: haalbaarheidsstudie, verschillende bijeenkomsten en excursie, opzet actieprogramma Foodport.

Over het algemeen is men tevreden over de resultaten in 2010 alleen is de opmerking gemaakt dat er teveel POP-geld op EU-niveau blijft liggen door de voorwaarde van cofinanciering van publiek geld. Als dit percentage publieke geld niet wordt gehaald dan komt het EU-geld niet. Ook komt naar voren, dat de ondernemer zelf een groter aandeel in de financiering zou willen leveren.

Vooruitblik 2011

Het PSEB budget voor landbouw is beperkt. Er zal een groter beroep worden gedaan op POP 2 en POP Nu en de Landbouwontwikkelingsgelden/Westerscheldegelden.

Opmerkingen:

- een bescheiden bijdrage kan ook net dat duwtje geven om ondernemers te bereiken;
- een klein budget hoeft geen belemmering te zijn, het zijn met name de ondernemers die mee investeren;
- cofinanciering zoeken bij andere partijen heeft als voordeel dat andere netwerken worden aangeboord die ook belang hebben bij het project.

Conclusie: het PSEB-budget inzetten voor kleinere projecten/initiatieven en daarmee een vliegwieleffect creëren. Voor actiepunten zoals Foodport en Biobased, waar de Provincie fors op inzet, extra middelen buiten het PSEB zoeken en ook van de ondernemers.

Ideeën voor innovatie zijn er voldoende en zullen blijven komen want de landbouw zal blijven veranderen. Denk aan bodem en bemesting. Belangrijk is wel dat de sector de koppeling innovatie en duurzaamheid duidelijker maakt naar de buitenwereld via communicatie. Voorstel is om duurzaamheid dus beter zichtbaar te maken en er geen apart thema van te maken.

Het PSEB-budget wordt in 2011 met name ingezet voor innovatie en dat wordt ondersteund door de aanwezigen.

Voor wat betreft ketenontwikkeling zijn er verschillende initiatieven zoals het verscentrum Zeeuws-Vlaanderen. Een product met bepaalde specificaties heeft meerwaarde maar het blijft een nichemarkt. Ook de trend naar local food wordt gesignaleerd maar men heeft er vraagtekens bij "kan dat wel?". Een groot deel van de producten zal in Zeeland in bulk worden geproduceerd en via normale kanalen worden gedistribueerd.

Regionale clustering kan kansen bieden zoals bijvoorbeeld bij de CZAV, die zeer efficiënt en dus kostenbesparend kan werken door het hoge percentage agrarische ondernemers dat in een relatief klein gebied (Zuidwest Nederland) handelt met de CZAV.

Toch blijft de vraag of ketenontwikkeling de oplossing kan bieden voor de agrarische ondernemer. De winst zit op het eigen bedrijf. Coöperaties doen al veel. Andere teelten (het 4^e gewas) en opbrengstverhoging zijn ook wegen om het bedrijfseconomisch rendement van de agrarische ondernemer te verhogen. Nieuwe verbindingen met andere sectoren kunnen interessant zijn. Daarom wordt het verder ontwikkelen van het concept Foodport Zeeland ondersteund door de aanwezigen, een initiatief waarbij ook middelen uit andere bronnen dan het PSEB worden gezocht.

Verslag PSEB-werksessie onderdeel Visserij & Aquacultuur

Aanwezig: dhr. Brandenburg, dhr. Broodman (secretaris), dhr. Van Dantzig, dhr. Dhooge, dhr. Van Geesbergen, dhr. Geleijnse, mw. Helmendach, dhr. Heringa, mw. Hoffius (voorzitter), dhr. Ketelaars, dhr. Van Liere, dhr. Meijering, dhr. Platschorre, dhr. De Rooij.

Mw. Hoffius heet de aanwezigen welkom en zet het doel en de opzet van de bijeenkomst uiteen. Hierna volgt een voorstelronde.

Dhr. Broodman geeft de doelstelling van de visserijparagraaf van het PSEB weer, en blikt terug op hetgeen in 2010 gerealiseerd is. In het jaarplan 2010 zijn in totaal 16 actiepunten opgenomen waarvan er 8 in uitvoering zijn en er 8 inmiddels zijn afgerond. Enkele in het oog springende actiepunten zijn:

- **Pilots schelpdierkweek Veerse Meer**

Na een lange voorbereidingstijd is in 2010 een start gemaakt met een innovatief project om verschillende soorten schelpdieren te kweken op het Veerse Meer. Voor een tweede pilotproject (Nederlandse Oester Vereniging) is door de Provincie een financiële bijdrage verleend. Dit initiatief zal begin 2011 in uitvoering genomen worden.

- **Financiële ondersteuning innovaties schelpdiersector**

Circa 10 innovatieve projecten zijn in 2010 financieel ondersteund door de Provincie Zeeland. Het gaat hierbij onder andere om de kweek van oesters in mandjes en op tafels in de getijdzone en de economische verwaarding van tarra van schelpdierkweek.

- **Zoetwaterinlaat Bergse Diepsluis en Krammersluis**

In 2010 heeft gedurende enkele maanden een proef plaats gevonden met de inlaat van voedselrijk zoet water uit het Volkerak Zoommeer in de Oosterschelde. De resultaten van deze proef zijn positief. Bezien zal worden of dit een vervolg kan krijgen.

- **Planologische inpassing aquacultuur**

Eind 2010 is een convenant ondertekend door Provincie, gemeenten en waterschappen waarbij afgesproken is gezamenlijk te werken aan de planologische inpassing van aquacultuuractiviteiten. Het Kwaliteitsteam van de Provincie heeft advies uitgebracht aan het College van GS over locaties waar aquacultuur het beste plaats zou kunnen vinden en hoe e.e.a. planologisch geregeld kan worden.

- **Promotie Zeeuwse Zilte Zaligheden**

Ook in 2010 zijn in samenwerking met het bedrijfsleven verschillende activiteiten ontwikkeld om de Zeeuwse Zilte Zaligheden te promoten.

Dhr. Van Liere constateert dat Statenleden onvoldoende op de hoogte zijn van projecten die worden uitgevoerd.

Mw. Hoffius antwoordt dat het PSEB door Provinciale Staten is vastgesteld en dat de jaarplannen ter kennisgeving aan de Statenleden gezonden worden. De uitvoering van het beleid, waaronder de accordering van concrete projecten, is aan het college van Gedeputeerde Staten.

Dhr. Brandenburg meldt dat in 2010 ook een testlocatie voor zeewierteelt in de Oosterschelde in gebruik genomen is (nabij Schelphoek).

Dhr. Broodman geeft aan, welke actiepunten voor 2011 voorgenomen zijn. Het gaat om:

- Opstellen toekomstvisie schelpdiercultuur (lead ligt bij EL&I)
- Bezien mogelijkheden uitbreiding visserijmogelijkheden Grevelingen
- Opstellen Financieringsarrangement problematiek Japanse Oesters
- Stimulering innovaties en binnendijkse kweek
- Verbetering productieomstandigheden Deltawateren
- Kennisverspreiding in de vorm van een publicatie
- Hulp en ondersteuning bij zoektocht naar geschikte locaties broedhuis platvis en Kustlaboratorium
- Benutting aquacultuurlocatie Colijnsplaat
- Bezien mogelijkheden participatie Floriade 2012 en kandidaatstelling Floriade 2022
- Promotie Zeeuwse Zilte Zaligheden
- Planologie Deltawateren

Dhr. Van Liere informeert naar de stand van zaken van verzilting van het Volkerak Zoommeer. Hier zijn an-

dere provincies bij betrokken. Hij vraagt zich af of de Provincie hierin wel sturend kan optreden.

Dhr. Broodman antwoordt dat de Provincie hierin het voortouw zal nemen maar dat, waar bevoegdheden bij andere partijen liggen, deze partijen er uiteraard bij betrokken zullen worden. Hij kan zich voorstellen dat voor de uitwerking van het planologisch kader aangesloten wordt bij reeds bestaande structuren, bijvoorbeeld in het kader van de Zuidwestelijke Delta.

Dhr. Dhooge zegt dat hij onlangs een boekwerkje over streekproducten onder ogen kreeg. Hij kan zich voorstellen dat iets dergelijks ook gemaakt wordt over visserij en aquacultuur.

Dhr. Van Geesbergen merkt op dat er veel draagvlak is voor het provinciale visserijbeleid. Hij spreekt de hoop uit dat een oplossing gevonden wordt voor de problematiek rond de Japanse oesters. Momenteel is de druk even van de ketel vanwege goede visgewichten in de mosselen en een goede zaadval, maar het probleem bestaat nog steeds.

Dhr. Dhooge informeert naar de mogelijkheid om CO₂ toe te voegen aan de Oosterschelde. Dit om de draagkracht ervan te vergroten.

Dhr. Ketelaars vraagt zich af of CO₂ een limiterende factor is voor de draagkracht. Hij denkt hierbij eerder aan stikstof en fosfaten.

Dhr. Heringa merkt op dat de wereld om ons heen niet stilstaat. Zo is in Leeuwarden (Van Hall Larenstein) een lector aquacultuur ingesteld. Hij pleit ervoor, af te blijven stemmen met initiatieven elders in Nederland.

Dhr. Platschorre vult aan dat we ook moeten blijven kijken naar de ontwikkelingen op aanpalende beleidsterreinen. Bijvoorbeeld de combinatie met duurzame energieopwekking of toerisme. Voor de langere termijn wijst hij op de realisatie van een eilandenreeks in de Voordelta, hetgeen zijns inziens een geweldige kans biedt voor zowel energieopwekking, toerisme als schelpdierkweek.

Samenvattend concludeert mw. Hoffius dat er veel steun bestaat voor het gevoerde beleid in de afgelopen jaren en voor de plannen voor 2011. Met betrekking tot planologie betreffende de Deltawateren is opgemerkt dat deze in samenwerking met andere partijen, waaronder het visserijbedrijfsleven, vorm gegeven dient te worden. Zij dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering.

BIJLAGE 2. EUROPESE EN RIJKSPROGRAMMA'S

Voor de uitvoering van het PSEB wordt, naast het eigen PSEB-budget, waar mogelijk gebruik gemaakt van externe middelen uit OP-Zuid (EU), Pieken in de Delta (Rijk), Interreg IV (EU), Stimuleringsregeling Voordelta (Rijk), POP-2 (EU) en het Europees Visserij Fonds (EU). In deze bijlage wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste projecten en programma's waaraan in 2010 middelen zijn toegekend en die bijdragen aan het versterken van de regionale economie en de doelstellingen van het PSEB. Provinciale bijdrage is ook gezien het multipliereffect dat hiermee gepaard gaat van groot belang.

Operationeel Programma Zuid

In 2010 zijn aan 10 projecten OP-Zuid middelen toegekend, waaraan de Provincie Zeeland bijna € 10 miljoen bijdraagt in de vorm van cofinanciering. De totale investeringen liggen velen malen hoger.

Projectnaam	Totale projectkosten	Bijdrage EU (EFRO)	Bijdrage Provincie Zeeland
Logistics Accelerator	€ 4.777.409	€ 152.935	€ 110.000
Getijdenenergie OK	€ 9.026.890	€ 3.256.403	€ 500.000
Kustlab	€ 3.145.280	€ 1.258.112	€ 150.000
Incubator	€ 1.620.985	€ 648.354	€ 162.089
De Zoute delta	€ 3.250.000	€ 1.000.000	€ 1.500.000
Maintenance Valuepark	€ 1.509.040	€ 593.386	€ 50.000
Reconstructie oude haven Hulst	€ 4.365.000	€ 1.702.350	€ 1.000.000
World Class Maintenance Management	€ 7.100.192	€ 485.769	€ 900.000
Waterdunen	€ 9.357.619	€ 1.800.000	€ 5.057.619
Brouwersdam; hotspot	€ 862.500	€ 200.000	€ 400.000
Totaal	€ 45.014.915	€ 11.097.309	€ 9.829.708

Pieken in de Delta

In 2010 zijn aan 10 projecten Pieken in de Delta middelen toegekend, waaraan de Provincie Zeeland € 1,3 miljoen bijdraagt in de vorm van cofinanciering.

Projectnaam	Totale projectkosten	Bijdrage Ministerie van EZ	Bijdrage Provincie Zeeland
Connecting CO2 - The next step, Carbon Capture & Use (CCU)	€ 691.823	€ 221.692	€ 110.846
BioEnergie Ketensamenwerking Liquid Bio Methane (LBM)	*	€ 397.939	€ 159.176
Doorbraak B.V.S.	€ 807.520	€ 403.760	€ 161.504
Lekker Regionaal Product	€ 427.260	€ 213.630	€ 149.541
Structural Health Monitoring for Composite materials (SHMC)	€ 1.723.438	€ 364.026	€ 109.208
Proces, Maintenance, Safety & Reliability Academy (PMSRA)	€ 225.576	€ 112.788	€ 45.115
Condition Based Maintenance (POCBM)	€ 197.600	€ 71.450	€ 42.870
PM op HBO-niv.	€ 296.596	€ 148.298	€ 59.319
Business Accelerator Crossectorale bedrijven (BAC)	€ 3.000.057	€ 917.452	€ 321.108
World Class Maintenance (WCM) Innovatieprojecten	€ 1.858.211	€ 432.502	€ 173.001
Totaal	€ 9.228.081	€ 3.283.537	€ 1.331.688

Interreg IV, POP-2, Stimuleringsregeling Voordelta en Europees Visserij Fonds

Met steun van deze programma's zijn in 2010 verschillende projecten mogelijk gemaakt. Binnen Interreg IV-A is het project Transcoast gestart, waaraan de Provincie Zeeland € 1,5 miljoen bijdraagt in de vorm van cofinanciering (de totale projectkosten liggen boven de € 11 miljoen en de EU draagt € 4 miljoen bij). Ook

binnen POP-2 zijn aan een groot aantal projecten middelen toegekend. Vanuit de Stimuleringsregeling Voor-delta zijn middelen toegekend aan het project Vakantie Zeilschepen (€ 28.000) en vanuit het Europees Vis-serij Fonds (As 4) is subsidie verleend voor 6 projecten voor een totaalbedrag van € 663.072 (waaraan Pro-vincie Zeeland € 179.632 bijdraagt).

BIJLAGE 3. OVERZICHT PSEB-BUDGETTEN

Zie volgende pagina's.

Programma en speerpunt	PSEB budget totaal (=verplicht + nieuw)	PSEB budget verplicht	PSEB budget nieuw
Economie, Onderwijs en Arbeidsmarkt	€ 94.000	€ 24.000	€ 70.000
Speerpunt 1 Aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt.			
Speerpunt 2 Stijging arbeidsparticipatie.			
Speerpunt 3 Vergrijzing van de arbeidsmarkt.			
Speerpunt 4 Instandhouding middelbaar beroepsonderwijs, hoger en wetenschappelijk onderwijs en onderzoek in Zeeland			
Speerpunt 5 Ontwikkelen nieuwe kennisinstellingen in Zeeland.			
Speerpunt 6 Stimuleren van interactie tussen kennisinstellingen.			
Kennis, Innovatie en Ondernemerschap	€ 95.000	€ 25.000	€ 70.000
Speerpunt 1 Intensivering kennistransfer.			
Speerpunt 2 Verhoging aantal bedrijven die meedoen aan innovatieprogramma's.			
Speerpunt 3 Meer starters en doorstarters en een hogere overlevingsgraad.			
Zorgeconomie	€ 50.000	€ 0	€ 50.000
Speerpunt 1 Stimuleren nieuwe product/marktcombinaties.			
Speerpunt 2 Onderwijs en arbeidsmarkt: knelpunten omzetten in kansen.			
Speerpunt 3 ICT en zorg: innovaties verder stimuleren.			
Energie en Klimaat	€ 113.000	€ 43.000	€ 70.000
Speerpunt 1 Uitbreiding transportcapaciteit.			
Speerpunt 2 Stimuleren van de transitie naar een duurzame energievoorziening.			
Speerpunt 3 Bevordering van bedrijvigheid op het gebied van energietechnologie.			
Speerpunt 4 Bevordering van bedrijvigheid op het gebied van deltatechnologie.			
Havens en Industrie	€ 115.000	€ 45.000	€ 70.000
Speerpunt 1 Containerisatie.			
Speerpunt 2 Het bereiken van een optimale multimodaliteit.			
Speerpunt 3 Duurzame versterking van de bestaande chemische industrie.			
Speerpunt 4 Opkomst van nieuwe industriële bedrijvigheid: bio-energie en hergebruik reststoffen.			

Programma en speerpunt	PSEB budget totaal (=verplicht + nieuw)	PSEB budget verplicht	PSEB budget nieuw
Recreatie en Toerisme	€ 426.000	€ 216.000	€ 210.000
Speerpunt 1 Puur Natuurlijk Zeeland.			
Speerpunt 2 Aqua High Tech Delta.			
Speerpunt 3 Vitaal vakantiegebied.			
Speerpunt 4 Historisch Zeeland.			
Landbouw	€ 95.000	€ 25.000	€ 70.000
Speerpunt 1 Versterken landbouw.			
Speerpunt 2 Versterken kennisnetwerk in Zeeland en het stimuleren van innovatie.			
Speerpunt 3 Het creëren van nieuwe verbindingen binnen de sector én met andere sectoren.			
Visserij en <u>Aquacultuur</u>	€ 297.000	€ 157.000	€ 140.000
Speerpunt 1 Schelpdiercultuur in de duurzame Delta.			
Speerpunt 2 Ontwikkeling binnendijkse aquacultuur.			
Speerpunt 3 Promotie, kwaliteitsverbetering en marktperspectief.			
Algemene niet programmaspecifieke projecten en activiteiten	€ 20.000	€ 0	€ 20.000
Totaal	€ 1.305.000	€ 535.000	€ 770.000

Opmerking: naast de PSEB-budgetten zoals hierboven weergegeven worden in het Jaarplan ook andere budgetten betrokken zoals: Sociaal Akkoord, Prioriteit Microsysteemtechnologie, Prioriteit ECO3, Grote projecten fysieke leefomgeving, Prioriteit Pieken in de Delta, Fietsen aan Zee, Economische en toeristische ontwikkeling, Kenniscentrum R&T, Strategische marketing en promotie, en de Landbouwontwikkingsgelden.

COLOFON

Uitgave

Provincie Zeeland,
Directie
Economie en Mobiliteit

Projectleider

Jeanine Hoffius

Rapportage

Afdeling Economie

Fotografie

Paul van Bueren
Anda van Riet
Ben Seelt
Eddy Westveer
Dennis Wisse
Willem Woznitza

Prepress en Print

Provincie Zeeland,
Afdeling
Informatievoorziening
en Documentatie

Nadere informatie over economisch beleid

Provincie Zeeland,
secretariaat Economie
telefoon: 0118 - 631671
of 631245

Aanvragen exemplaren

Exemplaren verkrijgbaar
bij Informatiecentrum
Provincie Zeeland
telefoon: 0118 - 631400

Maart 2011